JOANKA PRAKKEN

INGRID LIGTERMOET

BAROMETERS VOOR LOKAAL JEUGDBELEID

Jongeren en ouders als participerende burgers

NIZW

JOANKA PRAKKEN
INGRID LIGTERMOET

BAROMETERS VOOR LOKAAL JEUGDBELEID

Jongeren en ouders als participerende burgers

NIZW

Eerste druk, januari 2003
Tweede druk, april 2003

© 2003 Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn / NIZW
Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.
Deze publicatie is totstandgekomen met subsidie van de ministeries van VWS en Justitie.

Auteurs
Joanka Prakken
Ingrid Ligtermoet

Vormgeving
Zeno

Foto's
Clé Jansen p. 15, 42, 100, Bert Muller p. 66, 82

Drukwerk
PlantijnCasparie Heerhugowaard

ISBN
90-5957-023-5

NIZW-bestelnummer
E 22747

NIZW Uitgeverij
Postbus 19152
3501 DD Utrecht
Telefoon (030) 230 66 07
Fax (030) 230 64 91
E-mail bestel@nizw.nl
Website www.nizw.nl

Woord vooraf

Vraaggericht werken betekent voor gemeenten en instellingen dat zij de dialoog aangaan met burgers en dat ze samen met hen uitzoeken hoe betrokkenen tegen hun levensomstandigheden aankijken en waaraan zij behoefte hebben. De gemeente vertaalt dit vervolgens in beleid en een voorzieningen- en activiteitenaanbod. In het Bestuursakkoord Nieuwe Stijl (BANS, 1999) is officieel vastgelegd dat gemeenten vraaggericht werken als uitgangspunt nemen voor hun beleid. In dit akkoord staat dat 'het aanbod van voorzieningen goed moet aansluiten bij de behoeften en vragen van jeugdigen en hun opvoeders' en dat dit 'een cultuuromslag vergt binnen organisaties en instellingen'. Gemeenten zeggen in het akkoord toe dat zij de voorwaarden voor deze omslag zullen scheppen en een sturende rol zullen vervullen. Ook beloven ze zich in te spannen om jongeren en hun opvoeders actief te betrekken bij hun gemeentelijk beleid.

Een vraaggerichte aanpak moet niet alleen leiden tot beleid en aanbod die beter zijn toegesneden op de behoeften die onder burgers leven. Ook moet hierdoor de ontstane kloof tussen burger en bestuur overbrugd worden. Als burgers daadwerkelijk medezeggenschap krijgen over zaken die hen direct raken, zullen zij zich meer betrokken voelen bij de samenleving en zullen ze beseffen dat zij medeverantwoordelijk zijn voor de inrichting ervan, zo is de verwachting. Frits van Vugt, beleidsmedewerker bij de gemeente Tilburg formuleert dit als volgt: 'Door het beleid beter te laten aansluiten bij de vraag van burgers, wordt er meer gebruikgemaakt van voorzieningen, hetgeen tot betere resultaten leidt. Bovendien is het een middel om de politieke interesse op te peppen, de afstand tussen stadhuis en burgers te verkleinen en de dialoog tussen overheid en burgers te bevorderen. Door jongeren en hun opvoeders invloed te geven op de programmering van jeugdvoorzieningen, zullen zij zich

hiervoor eerder verantwoordelijk voelen en een eigen bijdrage leveren. Participatie stimuleert jongeren uit te groeien tot zelfstandige en mondige burgers die zich bewust zijn van de eigen maatschappelijke verantwoordelijkheden.'

Hoewel het huidige jeugdbeleid zich sterk concentreert op problemen, achterstanden en overlast, neemt de nieuwe benadering de potenties van jongeren als uitgangspunt. Jongeren worden gezien als volwaardige deelnemers aan de samenleving met een eigen inbreng. Zij worden niet langer als onmondige burgers aan de kant gezet maar worden aangesproken op hun eigen deskundigheid. Daarmee wordt erkend dat zij over de capaciteiten beschikken om na te denken over maatschappelijke vraagstukken en om oplossingen aan te dragen. Zo zegt Linda Biemans, beleidsmedewerker bij de gemeente Almelo: 'Lange tijd is er over jongeren bijna uitsluitend in termen van problemen gesproken. Daarmee is voorbij-gegaan aan het feit dat veruit de meeste jongeren geen problemen hebben en die evenmin veroorzaken. Wij kunnen een heleboel leren van die 85 % van de jongeren die het "goed doen". Wat houdt ze bezig en wat zijn hun wensen? Wat is de sleutel tot hun succes? En, hoe kunnen we ervoor zorgen dat dit succes ook overslaat op die relatief kleine groep jongeren met problemen?'

Tegen deze achtergrond nemen steeds meer gemeenten en instellingen het initiatief om burgers niet alleen te raadplegen over hun beleid en het aanbod. In toenemende mate worden burgers eveneens betrokken bij de ontwikkeling van nieuw beleid en de programmering van het voorzieningenaanbod. Gemeenten en instellingen onderkennen de noodzaak van vraaggericht werken, maar hoe pakken ze dat in de praktijk aan? NIZW Jeugd zoekt met het project *Opvoeden en opgroeien in de wijk* naar een antwoord op deze vraag. In het boek *Barometers voor lokaal jeugdbeleid. Jongeren en ouders als participerende burgers* vertellen beleidsmakers en professionals over participatietrajecten met kinderen, jongeren en opvoeders. Met voorbeelden uit de praktijk laten zij zien welke aanpak zij gevolgd hebben, wat succesfactoren zijn en waar knelpunten liggen. Een boek over participatie van kinderen, jongeren en hun ouders is natuurlijk niet

compleet zonder de mensen om wie het gaat. Ook zij komen aan het woord over hun ervaringen als participerende burger. Wat vinden zij ervan? En, welk effect heeft het op hun leven gehad? De interviews worden afgewisseld met beschrijvingen van bijzondere werkvormen om participatie van kinderen, jongeren en ouders in de praktijk te brengen. De verhalen laten zien dat vraaggericht werken gemeenten en instellingen ongekende mogelijkheden biedt, maar dat dit wel van alle betrokkenen de nodige inspanningen vraagt. In het afsluitende hoofdstuk wordt hier dieper op ingegaan.

Participatie van burgers staat hoog op de politieke en maatschappelijke agenda. Iedereen heeft het erover, maar vaak deinzen gemeenten en instellingen er nog voor terug om participatie structureel aan te pakken. Dit boek nodigt de lezer uit om met participatie aan de slag te gaan en er een substantiële plek voor in te ruimen binnen de eigen organisatie. De verhalen laten zien dat participatie weliswaar veel tijd en energie kost, maar dat het instellingen en gemeenten ook heel veel oplevert. De publicatie *Barometers voor lokaal jeugdbeleid* is bestemd voor beleidsmakers bij gemeenten en voor managers in zorg en welzijn, die participatietrajecten met kinderen, jongeren en opvoeders willen vormgeven. Zij kunnen zich laten inspireren door de voorbeelden in dit boek en ze kunnen hun eigen ideeën over participatie aanscherpen. Ook leent het materiaal zich uitstekend voor opleidingen.

Tot slot een woord van dank aan de geïnterviewden. Zonder hun bevlogen verhalen zou *Barometers voor lokaal jeugdbeleid* nooit totstandgekomen zijn. Wij zijn hun daar zeer erkentelijk voor.

Inhoud

Tilburg wil denkbeeldige muur tussen jongeren en stadhuis slechten 11
Joanka Prakken

Kinderpersbureaus in Flevoland 25
Ingrid Ligtermoet

Ouders vertellen met foto's wat ze van voorzieningen vinden 29
Joanka Prakken

***Wenswijk* in Tilburg 41**
Ingrid Ligtermoet

Kinderen en jongeren als barometer voor lokaal beleid 45
Joanka Prakken

In Rotterdam vertellen ouders en luisteren professionals 57
Ingrid Ligtermoet

Almelo ondergaat verjongingskuur 63
Joanka Prakken

***Peer*-raadpleging in Amersfoort 77**
Ingrid Ligtermoet

Gemeente Almelo lokt buurtbewoners de tent in 81
Joanka Prakken

Moeders interviewen moeders in Sneek 93
Ingrid Ligtermoet

Jongeren als ervaringsdeskundigen 97
Joanka Prakken

Tot slot 109
Joanka Prakken

Tilburg wil denkbeeldige muur tussen jongeren en stadhuis slechten

'Climb your way into politics.' *Onder dat motto organiseerde de gemeente Tilburg in november 1999 een grote jongerenbijeenkomst met als toepasselijke titel* The Wall. *De inzet was de denkbeeldige muur tussen jongeren en stadhuis te slechten en beleidsmakers meer inzicht te geven in vragen, wensen en noden van de jeugd. Maar, bovenal moesten jongeren meer invloed krijgen op zaken die hen aangingen. Met* The Wall *werd het startschot gegeven voor een nieuwe fase in het Tilburgse jeugdbeleid. 'Tot op dat moment werd er eigenlijk alleen over jeugd gepraat. Jeugdbeleid werd gemaakt door ambtenaren die hooguit met hun eigen kinderen spraken. We wilden het jeugdbeleid op een nieuwe leest schoeien door jongeren nadrukkelijk te betrekken bij beleidsontwikkeling.'*

Frits van Vugt is werkzaam als procesmanager Strategisch beleid bij de gemeente Tilburg. Als projectleider Jeugdbeleid was hij de man die achter de schermen het nieuwe jeugdbeleid van de gemeente Tilburg vormgaf. 'Dat moest op een zo interactief mogelijke wijze gebeuren. Zowel jongeren, ouders, instellingen als politiek zijn daarom in verschillende trajecten en samenstellingen erbij betrokken en geraadpleegd. Al met al zijn we daarmee ongeveer anderhalf jaar bezig geweest met als resultaat een nieuwe jongerennota en een jeugdbeleid met daarin als rode draad participatie van de jeugd. Op

termijn hopen we hiermee te bereiken dat jongeren actiever bij de samenleving betrokken zijn in een maatschappij die daarop is ingesteld.' Participatie is in het belang van de overheid, maar ook jongeren zelf en de samenleving zijn erbij gebaat. 'Door het beleid beter te laten aansluiten bij de vraag van jongeren, wordt er meer gebruikgemaakt van voorzieningen, hetgeen tot betere resultaten leidt. Bovendien is het een middel om de politieke interesse op te peppen, de afstand tussen stadhuis en jongeren te verkleinen en om de dialoog tussen burgers en overheid te bevorderen. Door jongeren invloed te geven op de programmering van jeugdvoorzieningen, zullen zij zich hiervoor eerder verantwoordelijk voelen en een eigen bijdrage leveren. Participatie stimuleert jongeren uit te groeien tot zelfstandige en mondige burgers die zich bewust zijn van de eigen maatschappelijke verantwoordelijkheden.'

Een holistische benadering

De wens jongeren meer bij gemeentelijk beleid te betrekken is een landelijke trend en dus niet typisch Tilburgs, aldus Van Vugt. 'Wel hadden we net daarvoor een stadsbrede strategische exercitie gemaakt die moest uitmonden in een nieuw stadsplan. Hierbij kwam onder meer naar voren dat de ontwikkeling van het jeugdbeleid te versnipperd en te veel ad hoc was. Er zat helemaal geen filosofie achter, laat staan dat er toetsing in het veld plaatsvond. Het jeugdbeleid beperkte zich tot op dat moment vooral tot jeugdwelzijnsbeleid met nadruk op jeugd en onderwijs, jeugd en criminaliteit en wat traditionele welzijnsvoorzieningen. Er was een grote kloof tussen het meer algemene en het specifieke jeugdbeleid. Het was net alsof we groepen jongeren in Tilburg apart lokaliseerden, met hen dan wat dingetjes deden en andere jongeren links lieten liggen. Dat was trouwens ook een belangrijk signaal dat jongeren zelf afgaven. Die zeiden: "Wat een raar beleid hebben jullie. Jullie richten je op een klein groepje van met name probleemjongeren en behoor je daar niet toe dan gebeurt er niks voor je." Diezelfde opdracht hadden we kennelijk aan de voorzieningen uitgedragen. Jongerenorganisaties richtten zich uitsluitend op probleemjongeren. Het was zelfs zo dat buurtsportwerkers en jongerenwerkers voetbaltoernooien organiseerden voor jongeren die op het vmbo zaten. Was je vwo'er dan

mocht je niet met je vmbo-vriendjes meedoen want dan hoorde je niet bij de doelgroep. Zo extreem en gefragmenteerd ging het er soms aan toe. In plaats van verschillende groepen jongeren met elkaar te integreren, was je in feite bezig de segregatie in de hand te werken. Het was duidelijk dat de bezem eens goed door het jeugdbeleid heen moest. Er was behoefte aan een meer holistische benadering van de jeugd waarbij de diverse domeinen van het leven betrokken werden. Jongeren moesten niet langer alleen als een probleem worden gezien maar juist aangesproken worden op hun potenties. Aan mij, de wethouder Jeugdbeleid, en mijn collega's de taak dit in het jeugdbeleid tot uitdrukking te brengen. Het uiteindelijke doel was te inventariseren wat er onder jongeren leefde, met een beleid te komen dat daarop aansloot en bruggen te slaan tussen de verschillende beleidssectoren. Ook die opereerden namelijk betrekkelijk autonoom. Zo hield ruimtelijke ordening zich verre van jeugdbeleid, laat staan dat er nagedacht werd over onderwerpen als jeugd in relatie tot openbare ruimte. Ad hoc werd daar misschien aandacht aan besteed door iemand die een speelveldje moest inrichten, maar in het beleid als zodanig waren jongeren geen partij.'

Voor elk wat wils

De politiek gaf Van Vugt c.s. carte blanche om jongerenparticipatie van de grond te tillen en ervoor te zorgen dat het ook op termijn zou beklijven. 'Ik kon vrij blanco aan de slag gaan en heb gaandeweg een aanpak kunnen ontwikkelen. Eerst ben ik intern begonnen projectgroepen te formeren, de opdracht uit te schrijven en met de politiek te communiceren. Het is een absolute must om de politiek in een zo vroeg mogelijk stadium erbij te betrekken en continu op de hoogte houden, anders kan dat je in een latere fase opbreken. In die tijd heb ik ook een eerste strategische notitie geschreven over wat er allemaal moest veranderen in het jeugdbeleid.'

Nog geen twee maanden later trad de gemeente met *The Wall* voor het eerst met haar plannen naar buiten. Zo'n vijfhonderd jongeren gaven acte de présence en gingen op het gemeentehuis het debat aan met de politiek. 'De jongeren zijn geworven via scholen en het jongerenwerk. Gemeenteraadsleden hebben alle scholen die wilden meedoen bezocht, voorlichting gegeven over de lokale politiek in het

algemeen en over het doel van *The Wall* in het bijzonder. Deze aanpak sloeg dermate aan dat zelfs scholen die niet naar *The Wall* konden komen, gevraagd hebben of ze een bezoek aan het stadhuis konden brengen.' Van Vugt vindt de school een goede ingang om jongeren te bereiken, al zijn er wel extra inspanningen nodig om ook moeilijk bereikbare doelgroepen, zoals allochtonen binnen te krijgen. 'Die hebben we vooral via het jongerenwerk benaderd. Natuurlijk ben je er daarmee nog niet. Je moet met je aanpak aansluiten bij de leefwereld van jongeren. Jongeren participeren wanneer zij dat willen, denken meestal op korte termijn en zijn alleen in politiek geïnteresseerd als het over zaken gaat die hen rechtstreeks raken. Je moet ervoor zorgen dat het voor hen de moeite waard is om te komen. Daarom hebben we een muziekgroep geprogrammeerd waarvan we wisten dat die met name bij de allochtone doelgroep zou aanslaan. Uiteindelijk was meer dan de helft van de aanwezige jongeren allochtoon.'

Op verschillende manieren werden jongeren tijdens *The Wall* uitgedaagd om hun mening te geven. Zo gingen jongeren in de grote raadszaal in debat met gemeenteraadsleden, vond elders een Lagerhuisdebat plaats, kon er gechat worden met de wethouder Jeugdbeleid en waren er in de kamers van burgemeester en wethouders discussies met de verschillende portefeuillehouders. De *fun* was aan het eind van de dag geprogrammeerd. 'Na de presentatie van de resultaten kwam sponsor McDonalds met zijn *Big Macs* en kon er geswingd worden op de muziek van een band. Er was dus voor elk wat wils. Dat is trouwens een belangrijke leidraad geweest. Je moet werving en methodiek aanpassen aan de doelgroep en zeker niet volgens één vast sjabloon werken maar met vier of vijf naast elkaar.'

Blijvende betrokkenheid

Om te bepalen welke thema's tijdens *The Wall* aan bod zouden moeten komen, is gebruikgemaakt van een eerder verschenen onderzoek naar de leefwereld van Tilburgse jongeren: *Alle(s) kids in Tilburg*. Ook de ervaringen opgedaan tijdens de schoolbezoeken werden erbij betrokken. '*The Wall* was erop gericht te achterhalen wat jongeren bezighield en wat er in hun ogen moest veranderen in Tilburg. Ze werden uitgenodigd zelf thema's aan te dragen maar wij wilden

Jongeren stimuleren om een actieve rol te spelen in de eigen leefomgeving

natuurlijk ook van jongeren horen hoe zij over bepaalde onderwerpen dachten. Er kwam dus van alles aan bod. Discriminatie in de horeca was bijvoorbeeld iets waar veel jongeren mee zaten. Als je verkeerde schoenen aanhad of als je een andere huidskleur had, kon de toegang je geweigerd worden. Dat heeft ertoe geleid dat er binnen drie maanden een meldpunt kwam en het onderwerp is meegenomen in een horecaconvenant. Andere items die op een later tijdstip en in een andere setting zijn uitgediept, gingen over waarden en normen, voorzieningen, potenties en opvoeding.'
De belofte om jongeren voortaan bij gemeentelijk beleid te betrekken was daarmee natuurlijk nog niet ingelost. Integendeel, er waren vooral veel verwachtingen gewekt die de gemeente moest zien waar te maken. Om ervoor te zorgen dat participatie zich niet beperkte tot

een eenmalige manifestatie is direct een begin gemaakt met de follow-up. 'Aan het einde van *The Wall* hebben jongeren vragenlijsten meegekregen om aan te geven wat ze leuk vonden en of ze met ons wilden blijven meedenken. Door op die manier jongeren ook na de manifestatie te blijven betrekken bij beleidsontwikkeling, laat je merken dat je jongeren serieus neemt en je de gewekte verwachting wilt waarmaken. Bovendien moest jeugdparticipatie zich niet beperken tot raadpleging, jongeren moesten ook gestimuleerd worden om een actieve rol te spelen in de eigen leefomgeving. Dat resulteerde in een jongerenpersbureau dat met het nieuwe jongerentijdschrift *Insite* moest fungeren als spreekbuis van jongeren zelf. Daarnaast zou een kwaliteitspanel voorzieningen voor de jeugd beoordelen en zou een "meedenkgroep" commentaar en input leveren voor gemeentelijke beleidsvoornemens, te beginnen met de nieuwe jongerennota. Ook was er nog een groep jongeren die bereid bleek te zijn op scholen te gaan praten en zo een brug te slaan tussen jongeren en politiek. Daar zijn de jongerenambassadeurs uit voortgekomen: jongeren die zelf hun doelen hebben bereikt en andere jongeren stimuleren om hun kansen optimaal te benutten.'
Aangezien het ombuigen van het jeugdbeleid niet van de ene op de andere dag te realiseren is en jongeren bij lange procedures geneigd zijn af te haken, zijn de betrokken jongeren continu op de hoogte gehouden via *Insite*. Daarnaast zijn met een aantal concrete acties vragen die onder jongeren leven, gehonoreerd. 'Behalve dat discriminatiemeldpunt zijn er meer activiteiten voor jongeren gekomen waaronder een aardige skatevoorziening. Op die manier wilden we toch ook *quick* winst maken en jongeren laten zien dat ze niet voor niks van alles hadden geroepen. Een jaar na *The Wall* heb ik nog een keer een overzicht gemaakt van wat er in de tussentijd allemaal gerealiseerd was en ik heb dat aan de betrokken jongeren toegestuurd. Al met al was dat toch een paar velletjes vol met concrete acties, waar jongeren om gevraagd hadden.'

De werkelijke behoeften achterhalen

Bij de verschillende activiteiten die op *The Wall* volgden, werden steeds weer nieuwe doelgroepen en andere jongeren betrokken. Zo

waren er niet alleen bijeenkomsten voor jongeren, maar ook voor professionals en ouders. Bij de themabijeenkomst over voorzieningen in de Tilburgse wijk De Reeshof bogen jongeren, ouders en vertegenwoordigers van instellingen als jongerenwerk, onderwijs, politie, kinderopvang en gemeenteraad zich over het voorzieningenaanbod in de buurt. Dat het thema 'voorzieningen' expliciete aandacht kreeg, had te maken met een veelgehoorde klacht over het gebrek aan voorzieningen voor de jeugd. Vooral in De Reeshof, een jonge, uitgestrekte, kinderrijke wijk waren de roep om meer voorzieningen en de onvrede over het bestaande aanbod relatief groot. Elders in de stad, waar conflicten met allochtone jongeren zorgden voor spanningen in de wijk, werd het thema 'waarden en normen' geagendeerd. De verschillende themabijeenkomsten moesten bouwstenen voor beleid opleveren en duidelijk maken welke zaken aangepakt moesten worden. 'Daarbij hielden we rekening met de wensen die betrokkenen aandroegen maar het was geen "u vraagt en wij draaien". Wanneer ze in wijk x riepen: "wij willen een voetbalveldje" dan keken we eerst waarom dat nodig was en of er geen andere oplossingen waren. Tijdens de bijeenkomst in De Reeshof bijvoorbeeld werd nadrukkelijk gekeken naar de context waarbinnen de vraag gesteld werd. Zijn er daadwerkelijk te weinig voorzieningen of voldoet het aanbod van de aanwezige instellingen niet? En, is dit laatste het geval: hoe kunnen jongeren dan meer invloed uitoefenen op de programmering? Of: jij vindt wel dat er een zwembad moet komen, maar denken jouw leeftijdgenoten daar ook zo over? Misschien is een betere busverbinding naar dat zwembad aan de andere kant van de stad een efficiëntere, goedkopere en even aantrekkelijke optie. En ook: jullie vragen om voorzieningen maar wat doen jullie er zelf aan? Moet de overheid maar overal op inspringen met nieuwe activiteiten en infrastructuur? Je moet in dialoog met de verschillende betrokkenen analyseren wat de werkelijke behoeften zijn die achter een vraag schuilgaan. Vaak blijkt dan dat je er met een veel simpelere oplossing al bent en hoef je niet weer een dure voorziening in het leven te roepen waarvoor later in de praktijk nauwelijks animo blijkt te bestaan. Bij de bijeenkomst in De Reeshof zag je dan ook dat er van de aanvankelijke lijst van voorzieningen waar vraag naar zou zijn, weinig over bleef.'

Van Vugt vond het interessant te zien dat tijdens die bijeenkomst professionals met een totaal andere beoordeling van het aanbod kwamen dan de jongeren. 'En dat terwijl veel voorzieningen juist door professionals geprogrammeerd werden. Toen we de professionals daarmee confronteerden en hun voorstelden jongeren meer inspraak te geven en te betrekken bij het runnen van bepaalde voorzieningen, ontstonden er verhitte discussies. Als het je inzet is de potenties van de jeugd aan te boren, dan is het onthutsend jongerenwerkers te horen zeggen dat zij weten wat goed is voor jongeren en dat ze geen zin hebben daarvan af te wijken. Ik was verbijsterd over het paternalisme van sommige professionals die jongeren niet als mondige burgers zagen maar als een object voor hun activiteit.'

Cultuuromslag in denken en doen

Als je werk wilt maken van jongerenparticipatie moet je erop bedacht zijn dat je op weerstand kunt stuiten van ambtenaren en professionals, waarschuwt Van Vugt. 'Dat gebeurt niet altijd bewust maar kan wel een groot knelpunt vormen. Mensen moeten bereid zijn uit hun hokjes te komen en de eigen vakmatige vooringenomenheid opzij te zetten. Je moet in het belang van jongeren leren denken. Benader beleid vanuit de doelgroep en niet vanuit de voorzieningen. Dat is een andere manier van kijken waarbij je macht en verantwoordelijkheid moet inleveren en daartoe is lang niet iedereen bereid. Men zegt wel vraaggericht te willen werken, maar in de praktijk zitten mensen vaak vastgebakken aan hun eigen instrumentarium. Het is van belang dat die cultuuromslag zowel binnen het stadhuis als in het werkveld plaatsvindt. Natuurlijk kom je altijd mensen tegen die wel in staat zijn breed en fris te denken. Die moet je aan je binden en zo veel mogelijk inschakelen als stormram.'

Het in een vroeg stadium de politiek informeren en erbij betrekken is volgens Van Vugt een niet te verwaarlozen succesfactor. 'Bij iedere stap in elk proces zijn alle raadsleden uitgenodigd en kregen ze een actieve rol toebedeeld. Daarnaast zijn er naar aanleiding van de bevindingen aparte sessies met raadslieden belegd. Het "proeftuineffect-denken", noemden we dat, een experiment om raadsleden te laten meedenken over effecten van beleid. Door steeds heel strategisch te manoeuvreren kun je zo het *commitment*

versterken.' Ook de benadering van jongeren vraagt de nodige aandacht. 'Die moet je er echt vanaf het eerste moment bij betrekken, anders creëer je "schijn"-participatie. Bovendien kunnen jongeren een gedragsveranderende invloed hebben op volwassenen en professionals en daar moet je gebruik van zien te maken. Als je ervoor zorgt dat ze echt vanaf het eerste moment betrokken zijn, kunnen ze de agenda daadwerkelijk meebepalen. Natuurlijk kun je best eens een conferentie exclusief voor professionals organiseren, maar zorg dan wel voor een "toefje jeugd". Jongeren voelen er meestal weinig voor om langdurig te participeren. Dus is het zaak ze te boeien door met een gevarieerde aanpak te komen en het tempo er goed in te houden. Laat zien dat je jongeren serieus neemt door ze steeds te informeren over wat er met hun inbreng gebeurt, kom je afspraken na, neem kritiek serieus maar spreek jongeren ook aan op hun verantwoordelijkheden. In feite moet je een heel scala aan instrumenten uit de kast halen maar doe ook niet te ingewikkeld. Maak zo veel mogelijk gebruik van het bestaande. Neem die schoolbezoeken – die leverden heel wat op maar kostten relatief weinig tijd en geld.'

Jeugdparticipatie verankeren

De inspanningen van de gemeente Tilburg hebben het nodige opgeleverd. Zo is er een kadernota *Opgroeien in Tilburg* (voorjaar 2001) totstandgekomen waaraan diverse jongeren hun bijdrage hebben geleverd. Ook is het jeugd- en jongerenwerk gereorganiseerd en ondergebracht in een organisatie met een nieuwe missie, en zijn jongeren op tal van fronten actief gebleven of hebben op eigen kracht nieuwe initiatieven ontwikkeld. Een continuering van de schoolbezoeken en wekelijkse chatsessies met de wethouder Jeugdbeleid moeten de politieke nieuwsgierigheid en betrokkenheid van jongeren blijven prikkelen. Van instellingen wordt verwacht dat zij ook binnen de eigen organisatie werk maken van jongerenparticipatie en als intermediair optreden tussen jongeren en gemeente. 'Aandacht voor jeugdparticipatie wordt meegenomen als voorwaarde in het gemeentelijk subsidiebeleid. In de onderhandelingen over nieuwe subsidies zal zeker getoetst worden of jongeren betrokken zijn bij het vaststellen van programmering en beleid.'
Dat de stad Tilburg een voorloper is in het ontwikkelen van een

jongerenvriendelijk beleid, blijkt wel uit de landelijke prijs die zij begin 2002 kreeg toegekend door een inspectieteam bestaande uit jongeren. 'Tilburg blijkt niet alleen jongeren niet langer te zien als probleemgroep maar geeft ook structureel handen en voeten aan jeugdparticipatie', aldus het juryrapport. Van Vugt: 'De gemeente is bereid jongerenparticipatie ook in de toekomst te faciliteren. Er is extra geld gestopt in de programmering voor jongeren en om ervoor te zorgen dat participatie beter verankert, is er een contactambtenaar Jeugd aangesteld. Deze contactambtenaar is een vast aanspreekpunt voor jongeren en instellingen. Samen met de afdeling Communicatie moet deze persoon ervoor zorgen dat de schoolbezoeken doorgaan en het tijdschrift *Insite* blijft verschijnen.
Tegelijkertijd wordt ook van andere ambtenaren verwacht dat zij een bijdrage leveren aan jeugdparticipatie. Er moet een eind komen aan die verkokering. Natuurlijk moet het voor een deel ook vanuit jongeren zelf komen, maar dat moet dan wel op regelmatige basis gefaciliteerd worden. Jongeren moeten zich geroepen voelen hun mening te geven. Dus moet je er rekening mee houden dat jongeren snel actie willen zien, dat het gaat over het hier en nu, niet over wat er over vier jaar gaat gebeuren. Over vier jaar zijn de huidige jongeren allang in een andere fase van hun leven dus is het ook zaak tijdig opvolgers te vinden. Het gaat niet vanzelf. Wil je dat jongerenparticipatie beklijft, dan moet je eraan blijven trekken.'
Van Vugt heeft zijn werkzaamheden inmiddels beëindigd en heeft jeugdparticipatie overgedragen aan de reguliere organisatie. 'Ik hoop natuurlijk dat deze aanpak voortgezet wordt. Als collega's en professionals in het belang van jongeren kunnen denken, heb ik er alle vertrouwen in. Het zou mooi zijn als ze dat vervolgens ook bij andere doelgroepen toepassen. In mijn ogen kan en moet het beleid nog coherenter, holistischer en interactiever. Het is voor mij een uitdaging dat in de praktijk te implementeren en eruit te halen wat erin zit. Ik vind het heerlijk om op die manier af en toe toch weer even met mijn poten in de klei te staan maar daarna kan ik het ook weer heel makkelijk overdragen en een nieuwe weg inslaan.'

Thomas Deliën (18 jaar)

Tijdens *The Wall* realiseerde ik me dat ook jongeren verantwoordelijkheden hebben

'Eigenlijk was ik helemaal niet geïnteresseerd in *The Wall*. Ik ben er alleen maar heengegaan omdat je een dag vrij kreeg en een verslag kon laten vallen. Ik ging dus uit pure laksheid, zonder me te realiseren dat mijn leven op het punt stond te veranderen. Op *The Wall* ontdekte ik mijn gevoelens voor de politiek. Dat gebeurde tijdens een discussie met de burgemeester. Hij luisterde en gaf me het gevoel dat ik dingen kon veranderen. In plaats van thuis te blijven zitten klagen, besloot ik dat het tijd werd dat ik mijn verantwoordelijkheid nam en een bijdrage leverde aan de maatschappij. Vanaf dat moment is het balletje gaan rollen. Ik ging naar bijeenkomsten van jongerenpartijen, werd lid van de Jonge Socialisten, meldde me aan voor de meedenkgroep, raakte betrokken bij het jongerenblad *Insite* en besloot jongerenambassadeur te worden. En dat voor iemand die voorheen nooit actief is geweest!'
'De eerste daad die ik heb gesteld was een actie tegen zinloos geweld. Ik was geschokt door de zinloze dood van Meindert Tjoelker en kwam op het idee contracten af te sluiten met scholieren waarin zij beloofden dat ze nooit geweld zouden gebruiken. Ik ben daarmee langs scholen gegaan met als resultaat dat vijfduizend scholieren hebben getekend. Door die actie werd ik benaderd om jongerenambassadeur te worden en dat sprak me wel aan. Als jongerenambassadeur moest ik een brug slaan tussen jongeren en politiek. Ik ging met een raadslid en een ambtenaar naar scholen om met jongeren over politiek te praten en te horen wat hen bezighield. Dat koppelde ik dan weer terug naar de gemeente. Ook vertelde ik jongeren wat ik deed, hoe ik acties had ondernomen tegen zinloos geweld. Ik probeerde ze ervan te overtuigen dat ze in plaats van op straat rond te hangen hun energie beter in zinnige zaken konden steken.'
'In de zomer van 2001 ben ik door de PvdA benaderd om op de kieslijst te komen en daardoor kwam ik na de verkiezingen in de gemeenteraad

terecht. In een paar jaar tijd is mijn leven drastisch veranderd. Ik ben me bewust van mijn verantwoordelijkheden en ga die niet meer uit de weg. Net als andere jongeren had ik daar voor die tijd nauwelijks mee te maken. Ik voelde me hooguit verantwoordelijk voor mijn schoolprestaties of voor het welzijn van de hond, als mijn ouders niet thuis waren. Nu moet ik ineens reageren op moties en meedenken over de Tilburgse samenleving – dat is soms best pittig. Het is mijn taak als raadslid naar jongeren te luisteren en hun stem te laten horen. Ik vind dat belangrijk maar ben me tegelijkertijd gaan realiseren hoe moeilijk het is om jongeren te bereiken. De politiek spreekt jongeren niet erg aan. Dan wordt ze iets in het vooruitzicht gesteld maar voor het zo ver is, zijn jongeren allang afgehaakt. Al die procedures, jongeren balen daarvan.'

'Jongeren in Tilburg hebben, volgens mij, nu wel het gevoel dat er meer naar ze geluisterd wordt. De gemeente heeft er daadwerkelijk voor gezorgd dat meer jongeren participeren dan voorheen, maar in mijn ogen kan het beter. Er zijn nog te weinig jongeren overtuigd van het nut van participatie. Natuurlijk zul je altijd jongeren blijven houden die er de voorkeur aan geven om zich op straat te vermaken. Toch vind ik het de moeite waard te proberen daarin verandering te brengen en jongeren te activeren. Vroeger zou je me dit nooit hebben horen zeggen, maar door mijn eigen ervaring ben ik ervan overtuigd geraakt dat jong zijn en politiek heel goed samen kunnen gaan.'

Kinderpersbureaus in Flevoland

Het Stedelijk Kinderwerk van welzijnsstichting De Schoor heeft in 1995 in Almere een kinderraad opgericht, de Roefelraad genoemd (roefelen betekent in deze context snuffelen). Deze raad is in het leven geroepen om kinderen te laten meedenken over hun eigen woon- en leefomgeving. Ook brengt de raad advies uit aan het college van B&W.

Achtergrond

Op elke basisschool in Almere kan per schooljaar één leerling uit groep 7/8 gekozen worden om lid te worden van de Roefelraad. De raad bestaat daardoor elk jaar uit ongeveer 45 kinderen. De raad is verdeeld in een kleine en een grote Roefelraad. Voor de grote Roefelraad komen alle kinderen een keer in de zes weken op het stadhuis bijeen om in kleine (wijk)werkgroepen te vergaderen over de top 5. Deze top 5 hebben ze aan het begin van het schooljaar na een brainstormsessie en stemrondes bepaald. De werkgroepen bedenken plannen, die zij doorgeven aan de kleine Roefelraad. Hierin zitten twaalf kinderen (drie uit elke werkgroep) die oordelen over de ingebrachte plannen door ze te adopteren of te negeren. In de grote Roefelraad wordt een geadopteerd plan dan verder uitgewerkt. De Roefelraad heeft net als de gemeenteraad een voorzitter.

Een jaarlijks terugkerende taak van de raad is het uitreiken van de Roefelprijzen. Inwoners of instellingen uit Almere die zich op een bijzondere manier inzetten voor kinderen kunnen in aanmerking komen voor de *Roefeltroef*. Instellingen en bedrijven waar kinderinspraak op de agenda staat, kunnen het Kinderkeurmerk toegekend krijgen. De Roefelraad doet nog veel meer en bedenkt er bijna ieder jaar wel iets nieuws bij om kinderen meer invloed te geven op hun woon- en leefomgeving. In dit kader is in 1999 vanuit de Roefelraad het initiatief genomen om een echt persbureau

op te richten, het KinderPers-Bureau.

Doelgroep

Leerlingen van groep 7 en 8 (10-13 jaar) van alle basisscholen in Almere.

Werkwijze

In Almere kunnen kinderen uit de Roefelraad zich opgeven voor deelname aan het KinderPers-Bureau (KPB). Ze kunnen ervoor kiezen om artikelen voor een krant te schrijven of om filmpjes voor de televisie te maken.
Bij de afdeling Film van het KinderPersBureau kunnen kinderen zelf hun opvattingen vastleggen op videofilm. Aan het begin van elk schooljaar kiest de Roefelraad een nieuwe KPB-filmploeg. Deze groep bestaat uit tien kinderen en twee of drie begeleiders. De kinderen krijgen eerst een opleiding van ongeveer acht weken om te leren met de camera om te gaan, kennis te maken met geluidstechniek, regie, interviewtechnieken en noem maar op. Vervolgens komen ze elke donderdag bijeen om te werken aan een filmpje over een van de Roefelraad-onderwerpen. Ze doen alles zelf: afspraken maken, interviewen, filmen. Tijdens het filmen wisselen ze steeds van taken. Zo zijn ze nu eens regisseur, dan weer cameraman of interviewer. De uiteindelijke montage vindt plaats bij Omroep Flevoland, waar de filmpjes elke woensdagmiddag in het programma *Kris Kras* uitgezonden worden. Er zijn onder meer uitzendingen gemaakt over verkeersveiligheid, vandalisme, mond- en klauwzeer, speelvoorzieningen, vieze en schone wc's op scholen, troep op de stoep en over wat er allemaal in Almere te doen is. Vaak worden de filmpjes gepresenteerd aan kinderen en volwassenen in de buurt of op school, maar ook aan ambtenaren en politieke bestuurders.
Bij de afdeling Krant van het KinderPersBureau schrijft een maandelijks wisselend groepje van drie tot vier kinderen eenmaal per maand een artikel voor de *KlikSpaan-kinderpagina* van de plaatselijke krant, het *Groene Weekblad*. Dit gebeurt onder begeleiding van een stagiaire van een opleiding voor Culturele en Maatschappelijke Vorming. Meestal zijn de artikelen gebaseerd op interviews die de kinderen in hun wijk of op school afnemen. Als de kinderen op pad gaan hebben ze net als de kinderen van de afdeling Film, speciale witte KPB-T-shirts aan. Ze interviewen

ouders en leraren maar vooral kinderen. Ook houden ze zelf het nieuws in de gaten om zo aan nieuwe onderwerpen te komen. Er zijn bijvoorbeeld artikelen geschreven over hondenpoep, pesten, hobby's en sporten. Ook de foto's voor bij de artikelen maken ze zelf. In mei 2001 hebben ze zelfs minister-president Kok geïnterviewd. Foto's hiervan staan op een website over het KinderPersBureau waar ook alle artikelen van het KPB op staan. Door het succes in Almere heeft het stedelijk kinderwerk Almere ook in vier andere gemeenten in Flevoland, namelijk Noordoostpolder, Lelystad, Zeewolde en Dronten, KPB's opgericht. Filmpjes van deze KPB's worden eveneens uitgezonden in het programma *Kris Kras* van Omroep Flevoland. Het KinderPersBureau Zeewolde heeft een eigen website gemaakt waar iedereen die wil, kan reageren op de stelling van de week.

Resultaten

De resultaten van de activiteiten van een KinderPersBureau spreken voor zich: wie de stukjes in de krant leest of naar de filmpjes kijkt, krijgt een idee van wat kinderen in de verschillende wijken van Almere bezighoudt en wat hun wensen en behoeften zijn. Niet alleen van kinderen krijgen de Roefelraad en het KPB veel reacties. De verschillende producten geven vaak ook aanknopingspunten om met de gemeente aan de praat te raken over de aangekaarte onderwerpen en waar mogelijk te onderhandelen over verbeteringen. De gemeente is geïnteresseerd in wat de kinderen doen en er is een goed contact ontstaan. Zo vond de gemeente het filmpje met de titel *Gevaarlijke Busbanen* (schooljaar 2001-2002) zo goed, dat ze geld heeft uitgetrokken om het op alle basisscholen te verspreiden. Aan een filmpje over politiek heeft de gemeente zelfs meegewerkt, en ook dit is naar alle basisscholen gestuurd. Bij beide filmpjes is op kosten van de gemeente een lesbrief voor leerkrachten van groep 7/8 gemaakt. Ook heeft een aantal gemeenteraadsleden kort geleden nader kennisgemaakt met de activiteiten van het KPB. Samen met de Roefelraad, het KPB en medewerkers van het stedelijk kinderwerk hebben ze een aantal projecten voor kinderen bezocht. Het doel van deze 'jeugdschouw' was de Almerense politiek te laten weten welke activiteiten er voor de jeugd zijn en dat deze verder ontwikkeld

moeten worden.
Een KinderPersBureau blijkt zo een goede ingang te vormen om de dialoog tussen gemeente en kinderen op gang te brengen en in gang te houden. Overigens krijgt niet alleen het contact tussen gemeente en kinderen een impuls. Ook andere kinderen worden erdoor gestimuleerd om mee te praten en mee te denken. In de toekomst wil de Roefelraad het dan ook mogelijk maken dat succesvolle filmpjes in elke bibliotheek in Almere te leen zijn.

Bronnen

- Internetzoekmachine Google: trefwoord 'kinderpersbureau'
- Stedelijk Kinderwerk van welzijnsstichting De Schoor in Almere

Ik zie het als mijn taak een brug te slaan tussen opvoeders en instellingen

Ouders vertellen met foto's wat ze van voorzieningen vinden

In de Groningse Oosterparkwijk is een nieuwe aanpak ontwikkeld om de voorzieningen in een wijk beter af te stemmen op de behoeften van ouders met opgroeiende kinderen. Om er achter te komen wat ouders van het bestaande aanbod vinden, is een fotowijkwandeling georganiseerd. Daarbij maakten ouders een wandeling langs instellingen en plekken die voor de opvoeding en de ontwikkeling van kinderen relevant zijn. Met foto's legden ouders vast wat in hun ogen aantrekkelijke en minder geslaagde kanten van het aanbod waren. Ook vroegen ze de instellingen om een reactie. 'Ouders zien veel meer dan je denkt en kunnen heel goed aangeven waar de schoen wringt.'

Sociaal-verpleegkundige Betty van der Heide was nauw betrokken bij de ontwikkeling en uitvoering van de fotowijkwandeling. Sinds een aantal jaren is Van der Heide door de GGD gedetacheerd bij de Vensterschool Oosterpark. Een jaar geleden is haar aanwezigheid in de buurt zelfs uitgebreid naar twaalf uur in de week. 'Uniek', vindt ze zelf. 'Daar kun je wat mee.' Aanleiding voor deze extra inzet was de constatering dat een deel van de ouders uit de Oosterparkwijk moeilijk te bereiken was met onder meer het basispakket van de GGD. 'Ik moest een bekend gezicht worden in de buurt en ik moest een vertrouwensrelatie opbouwen met ouders of verzorgers van kinderen tot 15 jaar. Dit moest leiden tot een grotere betrokkenheid van opvoeders bij de ontwikkeling van hun kind. Door op een laagdrempelige

manier aanwezig te zijn kon ik tegelijkertijd de onbekendheid met het aanbod wegnemen en vroegtijdig problemen signaleren. Mensen uit deze buurt kloppen niet zo makkelijk bij een instelling aan. Ze hebben vaak het gevoel dat er niet goed naar ze geluisterd wordt. Een veelgehoorde klacht is dat ze in allerlei procedures terechtkomen waar ze niet om gevraagd hebben. Ze gaan naar huis met andere problemen dan waarmee ze gekomen zijn of met oplossingen waarmee ze zich geen raad weten. Voor mij zijn het verhaal en de vraag van ouders altijd het uitgangspunt. Door mijn interesse te tonen, verlaag ik mijn eigen beroepsdrempel en kom ik dichter bij ouders te staan. Ik ga aan de slag met wat zij belangrijk vinden en niet eerst zoeken naar achterliggende oorzaken of problemen. Als die er zijn, komen ze vanzelf wel naar voren en kun je er alsnog wat mee doen. Ik zie vaak dat vraaggericht werken wel met de mond wordt beleden, maar in de praktijk bepalen veel hulpverleners nog steeds min of meer wat een ouder nodig heeft. Dat ouders daar ook zo hun ideeën over hebben, komt vaak niet eens bij ze op. Ik vind de inbreng van ouders bij het oplossen van problemen essentieel. Zij moeten er straks mee verder kunnen.' Die benaderingswijze sloot aan bij de plannen van de gemeente Groningen en het NIZW om een nieuwe werkvorm te ontwikkelen, waarmee instellingen en beleidsmakers een beter inzicht kunnen krijgen in wat ouders vinden van de beschikbare opvoedingsondersteuning in de wijk. Betty: 'Dat initiatief paste heel goed bij het werk dat ik in de wijk doe. De fotowijkwandeling staat dan ook niet op zichzelf maar hangt samen met het gemeentelijk beleid om burgers nadrukkelijker te betrekken bij de invulling van het voorzieningenaanbod in de wijk. Uiteindelijk doel daarvan is de afstand tussen professional en burger te verkleinen en achterstandssituaties in een wijk aan te pakken op een manier die aansluit bij de belevingswereld van de mensen die er wonen.'

De wijk in

De Vensterschool Oosterpark is een samenwerkingsverband van instellingen in de wijk op het terrein van onderwijs, kinderopvang, gezondheidszorg, opvoedingsondersteuning en maatschappelijke activiteiten voor ouders en kinderen tot 15 jaar. De Oosterparkwijk is een vooroorlogse volksbuurt waar veel mensen wonen die van een

minimuminkomen moeten rondkomen. Daarom probeert deze Vensterschool met haar activiteiten ouders erbij te betrekken en vooral kinderen te bereiken die weinig kansen krijgen als het gaat om deelname aan cultuur en sport. Ook streven de samenwerkende instanties ernaar om een sterke zorgstructuur te creëren rondom kinderen die risico's lopen op achterstand.
De Vensterschool heeft haar hoofdkwartier bij een basisschool die uitkijkt op talrijke smalle straatjes met schilderachtige rode bakstenen huisjes. Niet voor niets heet dit deel van de Oosterparkwijk in de volksmond ook wel 'het rode dorp'. Er heerst een gemoedelijke sfeer: de voordeur staat open, de stoelen staan buiten. Zo'n vijf jaar geleden was dat wel anders. De buurt was aan het verpauperen en haalde zelfs de voorpagina's van de landelijke dagbladen toen jongeren rond de jaarwisseling al plunderend door de wijk trokken zonder dat de politie ingreep. Die wildwesttaferelen behoren nu tot het verleden, niet in de laatste plaats door de inspanningen van de gemeente om de achterstandssituatie in de wijk aan te pakken. Betty: 'Die rellen waren zo heftig dat de gemeente vond dat er nu toch echt iets moest gebeuren. Er moest een beter contact komen met de ouders en meer aandacht voor de opvoedingssituatie in de wijk. Dat is de reden dat ik, maar ook andere instellingen in de wijk, in actie zijn gekomen. In eerste instantie zat ik hier voor een paar uur in de week. Nu ik uitbreiding heb gekregen zie je de effecten pas echt goed. Uit een onlangs verschenen evaluatieonderzoek blijkt onder andere dat ik veel meer ouders bereik, in toenemende mate kinderen uit risicogezinnen in beeld heb en veel beter kan doorverwijzen. Mensen in de buurt kennen me en schieten me aan als ze een probleem hebben. De meesten weten waarschijnlijk niet eens meer dat ik van de GGD ben, voor hen ben ik gewoon Betty. Ik ben geen anonieme hulpverlener meer maar hoor bij de buurt. En dat is ook wat de mensen hier willen. Ze zitten niet te wachten op iemand die ze eens even komt vertellen hoe ze hun leven moeten inrichten. Meer dan eens hebben ze me verteld dat zij grote waarde hechten aan een persoonlijk contact met hulpverleners en een gelijkwaardige behandeling. Ze willen het liefst dat je je opstelt als een soort buurvrouw met wie ze een praatje maken en aan wie ze tussen neus en lippen door advies vragen als ze met een probleem zitten. Wat ze daar

vervolgens mee doen, maken ze zelf wel uit. Dat neemt niet weg dat je als hulpverlener natuurlijk altijd moet ingrijpen als een kind flink in de knel dreigt te raken of als een ouder het niet meer ziet zitten.'

De deskundigheid van ouders

Al voordat Betty van der Heide gevraagd werd om een fotowijkwandeling te organiseren, kwam in het Vensterschooloverleg aan de orde of het aanbod in de wijk tegemoetkwam aan de wensen van de potentiële cliënten. Een vraagverkenning onder leerkrachten, hulpverleners, ouders en leerlingen moest daarover uitsluitsel geven. Betty: 'Bij die vraagverkenning kwam naar voren dat veel beroepskrachten toch niet goed wisten wat ouders van hun instelling vonden en zich afvroegen waarom bepaalde ouders zich niet lieten zien. Ieder had daar zo zijn eigen ideeën over, maar ouders zelf waren daarover nooit geraadpleegd. In feite dachten de professionals voor de ouders en gaven daarmee impliciet aan dat zij hen kennelijk niet competent genoeg vonden om uitspraken over het aanbod te doen. Dat aanbodgerichte zat er dus nog stevig in en de conclusie was dat we daar van af moesten. Als vraaggericht werken je uitgangspunt is, moet je ouders betrekken bij de invulling van je aanbod en erkennen dat zij over een eigen deskundigheid beschikken. De vraagverkenning was een eerste serieuze poging in die richting. Het verzoek om de fotowijkwandeling verder in de praktijk te ontwikkelen, borduurde daar in feite op voort. De vraagverkenning kon daarvoor als uitgangspunt dienen en nog onbeantwoorde vragen konden erin meegenomen worden.'

De fotowijkwandeling is een nieuw instrument om te achterhalen wat ouders vinden van de condities waaronder zij hun kinderen in hun wijk moeten grootbrengen. De methode is ontwikkeld in het kader van het landelijke project *Opvoeden en opgroeien in de wijk* en is gebaseerd op elementen uit drie vraaggerichte methoden. Zo zijn er aanknopingspunten met *Youth Mapping*, een methode waarbij jongeren een aantal wijken doorkruisen en op grond van interviews met professionals interessante voorzieningen in kaart brengen. Daarnaast is het maken van foto's een beproefde werkvorm om cliënten van zorg en welzijn bepaalde locaties te laten beoordelen. Tot slot zijn er bestanddelen ontleend aan de zogenoemde *Focus Groups*me-

thode, een groepsgesprek naar aanleiding van concrete kwesties of illustratief materiaal.
Zo maakten in de Oosterparkwijk ouders van de Vensterschool een wandeling langs instellingen in de wijk, schoten foto's van slechte en goede plekken, vulden een vragenformulier in, maakten een fotocollage en gingen daarover in discussie. Door de goede contacten die Betty inmiddels in de wijk had, kostte het haar weinig moeite ouders te vinden die wilden meedoen. 'Ze vonden het een leuk idee maar stelden wel als voorwaarde dat er dan ook iets met de resultaten gedaan moest worden. Ze hadden geen zin om voor de zoveelste keer ergens aan mee te doen om er vervolgens nooit meer iets van te horen, laat staan dat ze veranderingen zagen. "Als jullie ons alleen willen gebruiken om aan informatie te komen," zo zeiden ze, "dan hoeft het voor ons niet. We willen nu eindelijk wel eens zien dat het ons wat oplevert." Daarmee verwoordden ze ook een van de belangrijkste voorwaarden waaraan participatieprojecten volgens mij moeten voldoen. Als je ouders inspraak wilt geven, moet je dat ook waarmaken in de praktijk anders voelen ze zich niet serieus genomen en zijn ze steeds moeilijker te motiveren om een bijdrage te leveren aan zaken die zich buiten hun voordeur afspelen.'

Pluimen en rode kaarten

Van der Heide betrok de ouders vanaf het allereerste begin bij de plannen. 'We hebben een wandeling uitgezet, die voorgelegd aan de ouders en vervolgens hun suggesties bij de verdere uitwerking meegenomen.' Al pratend spreidt Betty de fotocollage van de wandeling op de vloer uit. 'Wat je niet moet vergeten is kinderopvang te regelen en mensen op hun hart te drukken wandelschoenen aan te trekken en een paraplu mee te nemen. Dat zijn misschien maar kleine dingen maar ze zijn niet onbelangrijk. De ochtend zelf zijn we begonnen met koffie en koek. Je moet ervoor zorgen dat het gezellig en ontspannen is. Ik heb nog eens uitgelegd wat de bedoeling is, cameraatjes uitgedeeld en gezegd dat ze zelf konden bepalen wat ze op de foto wilden zetten. Daarna zijn we op pad gegaan. Al gauw bleek dat de vragenlijst die ik bij me had veel te uitgebreid was en niet erg aansloeg. Om toch maar dingen van ouders te horen te krijgen, heb ik het allemaal wat informeler gemaakt. Het gaat dan

over wat er op tv is geweest, nieuwtjes uit de buurt en al babbelend komt het gesprek ook op wat hun kinderen uitspoken en hoe je daarmee zou kunnen omgaan. Op een hele natuurlijke manier hoor je niet alleen wat ouders van de verschillende instellingen vinden maar ook waar ze in de opvoeding tegenaan lopen.'
Na de wandeling zijn de foto's in een groepssessie besproken en is er een fotocollage gemaakt die op school is opgehangen. Bij iedere foto hebben de ouders aangegeven waarom een instelling een pluim dan wel een rode kaart verdiende. Tijdens de discussie daarover kwamen ook onderwerpen uit de eerder gemaakte vraagverkenning aan bod waarover beroepskrachten in de wijk de mening van ouders wilden horen.
'Kijk,' Betty wijst op een foto van het pand waar de thuiszorg gevestigd is, 'het gebouw is heel toegankelijk om met een kinderwagen te bezoeken, daarvoor gaven ouders de thuiszorg een pluim. Tegelijkertijd is ook de rode kaart uitgedeeld omdat er bij de ingang vaak verslaafden rondhangen. Verder vonden ouders het erg onhandig dat het inloopspreekuur van de ouder- en kindzorg gepland was op het moment dat zij net hun kinderen van de peuterspeelzaal moesten halen. Als je weet dat ouders op die manier twaalf locaties hebben beoordeeld, kun je je wel voorstellen dat die wandeling een schat aan informatie opleverde.' Zo kwam naar voren dat voor veel ouders onduidelijk is wat waar te halen valt. 'Heb ik problemen met mezelf dan moet ik naar het maatschappelijk werk. Is er iets met mijn kind dan moet ik naar jeugdzorg. Binnen jeugdzorg zitten vervolgens weer elf verschillende instellingen, hoe moet ik daar nu wijs uit worden', zeggen ze. Ze gaven aan dat hulpverlening meer op het gezin gericht zou moeten zijn in plaats van per kind. Zo vertelde een ouder dat ze een gezin met vier kinderen kende waarbij drie verschillende voogden betrokken waren. 'Dat is toch van de zotte. Ik had het zelf niet kunnen bedenken', zo luidde haar commentaar.
In nauw overleg met de ouders zijn de bevindingen op papier gezet en aan de betrokken instellingen toegestuurd. 'Er is bewust voor gekozen om tijdens de wandeling niet met vertegenwoordigers van instellingen te praten. Dan had je afspraken moeten maken en was je in een veel formeler circuit terechtgekomen met als risico dat ouders zouden afhaken of sociaal wenselijke antwoorden zouden geven.

Uiteindelijk ging het er toch om om te horen wat ouders dachten dat ze bij een instelling konden krijgen, wat hun ervaringen waren en dus niet waar ze nog naar op zoek moesten gaan. Natuurlijk is het een momentopname en is de verkregen informatie subjectief, maar het is wel een middel om te kijken hoe je aan vragen van ouders tegemoet kunt komen.'

Reacties van de instellingen

De vraag was toen natuurlijk hoe de verschillende instellingen zouden reageren op het oordeel dat de ouders over hun aanbod hadden uitgesproken. Geen van de instellingen was van tevoren officieel op de hoogte gesteld van de fotowijkwandeling, laat staan dat ze gevraagd was zich te committeren aan de uitkomsten. 'De reacties waren overwegend positief. Instellingen lieten weten dat ze de inbreng van de ouders op prijs stelden en zeker zouden gebruiken. Een aantal heeft dat zelfs al gedaan. Zo is er op verzoek van ouders meer informatie over de verschillende instellingen gepubliceerd in de wijkkrant en komt er een inloopspreekuur van de ouder- en kindzorg bij de peuterspeelzaal hiernaast.' Betty pakt een foto en wijst op een hekje bij een vijver. 'Ouders waren bang dat hun kinderen daaroverheen konden klimmen en in het water zouden vallen, terwijl het hekje technisch gezien veilig was. Als instelling kun je dan op je strepen gaan staan, maar dat is niet gebeurd. Het hekje is verhoogd zodat het gevoelsmatig ook veiliger werd. Ouders waarderen dat enorm, ze zijn er trots op dat ze zoiets voor elkaar gekregen hebben.' 'Natuurlijk waren er ook teleurstellende reacties', vervolgt Betty. 'Zo vroeg het speeltuinwerk zich heel formalistisch af in hoeverre het rapport een representatief beeld geeft. Het feit dat ouders sommige plekken als niet-kindvriendelijk bestempelden, werd gebagatelliseerd of afgeschoven op veranderingen in de subsidieregeling. Wat ik ook jammer vond was dat geen van de instellingen gehoor heeft gegeven aan onze uitnodiging om naar de fotocollage te komen kijken. Het is een kleine moeite maar je laat dan wel zien dat je de mening van ouders serieus neemt. Ik denk dat ik er daarom een volgende keer voor zou kiezen om geen schriftelijk verslag naar de instellingen te sturen maar om samen met ouders een mondelinge toelichting te geven. Ik heb gemerkt dat zo'n persoonlijke aanpak goed valt bij ouders. Als je

elkaar in de ogen kunt kijken en met elkaar in discussie kunt gaan, denk ik dat je ook meer invloed kunt uitoefenen dan op papier. Het is veel makkelijker om vervolgafspraken te maken, en daardoor maak je het allemaal ook wat minder vrijblijvend.' Ook ouders zelf is gevraagd of zij een bijdrage kunnen leveren om de door hen gesignaleerde problemen op te lossen. 'Zo hebben ouders een handdoekenrol genaaid voor bij de peuter-wc omdat de handdoek daar altijd op de grond werd gegooid.'

Van der Heide geeft toe dat het ontbreken van sanctiemogelijkheden ertoe kan leiden dat instellingen de kritiek naast zich neer kunnen leggen. 'Dat maakt het kwetsbaar. Aan de andere kant is het wel zo dat de gemeente instellingen stimuleert om iets met de resultaten van de wandeling te doen en bereid is met geld over de brug te komen. Zelf zal ik in ieder geval samen met ouders en de locatiemanager blijven volgen of de voorgenomen veranderingen daadwerkelijk plaatsvinden. Wat je soms ziet gebeuren is dat de contactpersonen ander werk vinden en daarmee ook de afspraken vergeten worden. Om het allemaal weer eens een beetje op te schudden, ben ik van plan binnenkort een nieuwe groep ouders op pad te sturen om in kaart te brengen wat er al dan niet gebeurd is.' Een ander belangrijk knelpunt bij het verwezenlijken van de veranderingen vormt de ambtelijke molen. 'Daar loop ik vaak tegenaan. Zo wilden we hier bijvoorbeeld folderrekken hebben zodat ouders makkelijker aan informatiemateriaal kunnen komen maar dat kost geld en dan moet eerst gekeken worden in welke begroting dat moet worden opgenomen. Voordat je het weet ben je dan een jaar verder. Heel vervelend. Altijd die vraag: wie betaalt het?'

Een drempelverlagende aanpak

Volgens Van der Heide voelen ouders zich door hun ervaringen met de fotowijkwandeling meer betrokken bij de voorzieningen in hun buurt. 'Natuurlijk hebben de Vensterschoolactiviteiten en de laagdrempelige aanwezigheid van hulpverleners die ontwikkeling in gang gezet. Je ziet dat mensen initiatieven nemen om zaken in de wijk aan te pakken. Voorheen gebeurde dat niet. Ik denk dat alles draait om de manier waarop je mensen erbij probeert te betrekken. Wanneer de gemeente of een instelling de problemen in een wijk vertaalt in

ambtelijke termen en doelstellingen dan denken mensen: bekijk het maar. Sluit aan bij de belevingswereld van de bewoners. Maak gebruik van hun competenties en laat ze zelf oplossingen bedenken voor de problemen in hun wijk. Daar moet je dan wel de tijd voor nemen, maar ik weet zeker dat het heel wat meer uithaalt dan het van bovenaf droppen van kant-en-klare oplossingen. Je moet in dialoog met elkaar uitzoeken wat er aan de hand is, wat mensen zelf kunnen doen en waarbij ze eventueel deskundige hulp nodig hebben. Als hulpverlener moet je bereid zijn je kennis en vaardigheden te delen maar je mag nooit uit het oog verliezen dat de ervaringsdeskundigheid van ouders minstens even belangrijk is. Je moet mensen op hun eigen kracht aanspreken zodat ze zich realiseren dat ze hele goede ideeën hebben, problemen zelf kunnen oplossen en invloed kunnen uitoefenen op het gemeentelijk beleid. Ik kom op voor de belangen van ouders en kinderen en zie het als mijn taak een brug te slaan tussen opvoeders en instellingen.' Van der Heide vindt de fotowijkwandeling daar een heel geschikt instrument voor. 'Ik denk zeker dat het drempelverlagend heeft gewerkt, maar het kan nog beter. Sommige instellingen vinden van zichzelf dat ze al heel laagdrempelig zijn. Als je een pand hebt ergens in de stad en je bent van twaalf tot vijf open, dan kan toch iedereen langskomen? Ze realiseren zich niet dat je ook drempels kunt opwerpen door de manier waarop je mensen opvangt en benadert.'
Van der Heide vindt dat er in de Oosterparkwijk veel is veranderd. 'Kinderen worden beter opgevangen en het is een stuk rustiger geworden. Je hebt de problemen eerder in beeld waardoor je in een vroeg stadium kunt ingrijpen. We zitten op de goede lijn, maar als je participatie wilt laten beklijven dan moet je toch voor meer continuïteit zorgen. In mijn ogen zouden hier structureel meer hulpverleners aanwezig moeten zijn. Zolang ouderbetrokkenheid nog geen vanzelfsprekendheid is, ben je er niet met een paar projecten. Dat is te incidenteel.'

Liza Burema, moeder van twee kinderen en secretaresse bij de Vensterschool

Ouders zijn minder sceptisch nu ze zien dat hun mening ertoe doet

'Inmiddels woon ik alweer zo'n zestien jaar in de Oosterparkwijk. Sinds vier jaar werk ik hier ook, bij de Vensterschool. Vooral de laatste jaren is het hier prettig wonen. Vroeger hingen er veel jongeren rond op straat en dat gaf vaak hommeles. Ook junks en zwervers zorgden voor de nodige overlast. De buurt verpauperde en je voelde je niet veilig meer op straat. Heel wat bewoners hebben in die tijd instanties benaderd om wat aan die situatie te doen, maar er gebeurde niets. De politie hield zich afzijdig, het jongerenwerk had geen grip op de jongeren en hulpverleners zag je al helemaal niet. Eigenlijk kwam daar pas verandering in na de rellen. Ineens gingen ze naar ons luisteren. Sommige bewoners zeggen wel eens dat die escalatie nodig is geweest om de gemeente wakker te schudden. Hoe het ook zij, sindsdien zijn er meer activiteiten voor jongeren gekomen. Dreigt een situatie uit de hand te lopen, dan kun je altijd bij de buurtagent terecht. Heb je vragen over de opvoeding of problemen thuis, dan kun je daarmee naar Betty. Betty is echt een aanwinst voor de wijk. Het klikt tussen haar en de mensen hier. Je kunt gewoon bij haar binnenlopen en als ze zelf geen oplossing heeft voor een probleem, dan weet ze waar je die hulp wel kunt vinden. Door Betty vragen mensen makkelijker om hulp, ook bij andere instellingen. Vroeger gingen ze met hun problemen liever naar de buurvrouw of oma. Nu hoor ik mensen zeggen: "Betty weet veel beter hoe je dingen moet oplossen, laten we maar naar haar gaan".'

'De laatste tijd zijn ouders veel meer betrokken geraakt bij de buurt en de activiteiten van de Vensterschool. Op verzoek van ouders heeft Betty cursussen EHBO en omgaan met ADHD georganiseerd. Vroeger waren mensen nergens voor te porren. Benaderde ik ze om mee te helpen op de Vensterschool dan hielden ze de boot af. Je kreeg ze met geen mogelijkheid mee. Tegenwoordig ontmoet ik veel meer bereidwilligheid en

enthousiasme. Zo hebben we hier ieder jaar een Vensterfeest waar alle instellingen zich presenteren en workshops organiseren. De laatste keer was dat echt een gigantische happening, er waren over de driehonderd mensen. En dan die fotowijkwandeling. Dat is nu al meer dan een jaar geleden maar mensen hebben het er nog steeds over. Dat was zo gezellig, maar ook heel informatief. Door mijn werk ken ik de meeste instellingen wel, maar andere ouders wisten niet dat er zo veel mogelijkheden waren om een beroep op te doen. Het was leuk dat we rode kaarten en pluimen mochten uitdelen. Met een rode kaart gaven we aan dat een gebouw echt niet oogde of een plek onveilig was voor kinderen. Dat er later ook echt iets gedaan werd met onze opmerkingen had ik niet verwacht. Binnen een half jaar tijd zag je van alles veranderen. Instellingen gaven meer informatie over hun aanbod, vieze en onveilige plekken werden opgeknapt. Er werd dus toch naar ons geluisterd. Door de fotowijkwandeling is er meer samenspel gekomen tussen ouders en instellingen, er is meer contact en mensen gaan makkelijker zo'n gebouw binnen voor hulp. Ouders zijn minder sceptisch nu ze zien dat hun mening ertoe doet. Natuurlijk deden er maar een stuk of tien ouders mee aan die wandeling, maar die hebben dat op het schoolplein weer met andere ouders besproken zodat die er ook de vruchten van plukken. Eigenlijk zou je zo'n wandeling minstens eens in de vijf jaar moeten doen. Het mes snijdt dan aan twee kanten: bewoners raken geïnformeerd terwijl instellingen nieuwe ideeën kunnen opdoen en hun aanbod kunnen afstemmen op wat er op dat moment in de buurt leeft.'

Wenswijk in Tilburg

Wenswijk is een spel dat is ontwikkeld door het Brabants Steunpunt Jeugd met als doel te inventariseren welke wensen kinderen hebben als het gaat om hun wijk, de speelmogelijkheden en andere activiteiten voor kinderen. Het spel is onder andere in de Tilburgse wijk Jeruzalem gespeeld.

Achtergrond

Jeruzalem is een nogal geïsoleerde wijk waar zo'n vijfhonderd gezinnen wonen met veelal een allochtone achtergrond. Er zijn de nodige sociale problemen zoals werkeloosheid, armoede, onderwijsachterstand en schulden. In de wijk staan voornamelijk flats, veel mensen hebben geen tuin en er zijn maar weinig voorzieningen voor kinderen. Er zijn alleen een paar speelplekken en een buurthuis waar eens per week een mobiele speeltuin wordt geplaatst. Kinderen kunnen daar lid van worden.
De speeltoestellen op sommige speelplekken worden regelmatig door jongeren vernield en op groenstroken ligt vaak hondenpoep. Het buurthuis organiseerde voorheen weinig voor kinderen en jongeren: op woensdagmiddag konden kinderen spelen op het mobiele kindereiland en op woensdagavond was er een inloopavond voor jongeren. Ten slotte is er geen school in de wijk, daarvoor moeten kinderen de wijk uit. Het kinderwerk vond het aanbod aan activiteiten voor kinderen dan ook absoluut minimaal. Kinderen gingen volgens medewerkers van het kinderwerk alleen maar 'rotzooi trappen' in de buurt omdat ze niet genoeg te doen hadden. Er moesten dus meer activiteiten voor kinderen komen. Het kinderwerk wilde kinderen zelf laten vertellen waaraan ze dan precies behoefte hadden. Het spel *Wenswijk* leek hiervoor heel geschikt, omdat het helpt op speelse wijze in kaart te brengen wat kinderen van hun wijk vinden.

De wijk in om foto's te maken van gevaarlijke en leuke plekken

Doelgroep

Het spel is geschikt voor kinderen van 8 jaar en ouder.

Werkwijze

Zes kinderen uit de wijk Jeruzalem deden mee aan het spel. Ze kwamen twee keer voor ruim een uur bij elkaar. Tijdens de eerste bijeenkomst werden de wensen en behoeften van de kinderen geïnventariseerd. Dit gebeurde door ze met gekleurde dobbelstenen te laten gooien. De geworpen getallen verwezen naar vragen op overeenkomstig gekleurde kaartjes over de wijk, wonen, spelen, de school, het buurthuis en clubs. Kinderen moesten daar een antwoord op geven. Soms pasten de begeleiders de vragen aan en zo nodig werd doorgevraagd. De begeleiders merkten dat de kinderen heel spontaan reageerden op de vragen. Zo kregen zij op de vragen over de wijk verbazingwekkend veel interessante en bruikbare respons.
De antwoorden op de vragen

konden de kinderen aangeven op een simpele plattegrond die op een groot vel was nagetekend. Daarvoor kregen de kinderen een iconenblad met daarop afbeeldingen van rechtershamers (om aan te geven of ze over een bepaalde activiteit mee mogen beslissen), perkamentrollen (om aan te geven hoe vaak en waarom ze naar een bepaalde activiteit toe gaan), wenswolkjes (om aan te geven wat hun wensen zijn op een bepaalde plek) en weigerkruizen en doodshoofdjes (om op de plattegrond aan te geven wat ze niet leuk vinden). Daarnaast was er materiaal als gekleurd papier, verf, stiften, lijm en scharen om huisjes, speeltoestellen en andere wensen op de plattegrond te markeren. Dobbelstenen, vragenkaartjes, iconenblad en een beschrijving van de spelregels zitten in een speciale koffer die besteld kan worden. Twee notulisten noteerden alles wat werd gezegd.
Aan het eind van het spel is een beeld ontstaan van wat er in de wijk gebeurt voor kinderen en zijn de wensen en behoeften van kinderen letterlijk in beeld gebracht. Vervolgens zijn de twee begeleiders met de kinderen de wijk in gegaan om foto's te maken van een aantal zaken die op de plattegrond waren aangeduid als bijvoorbeeld gevaarlijke plekken, leuke speelplekken en overlast.

Resultaten

Op de vraag welke activiteiten kinderen wilden dat het buurthuis voor hen zou organiseren, kwamen veel suggesties variërend van dansen, disco, kookles, fitness en yoga tot uitstapjes met andere kinderen. Ze lieten daarnaast weten dat ze graag wilden meebeslissen over een eigen ruimte in het buurthuis. Kinderen vonden dat er in de wijk veel gevaarlijke plekken waren. Ze kwamen met allerlei tips om de buurt veiliger te maken.
Op school wilden ze graag extra activiteiten kunnen volgen, zoals drummen. Over het mobiele kindereiland waren de kinderen erg tevreden, ze gaven aan het fijn te vinden dat er bijna geen ruzie werd gemaakt. Hangjongeren vonden ze wel een probleem: die vallen kinderen lastig. Al deze uitkomsten zijn in de plattegrond verwerkt en op de foto gezet.
Twee weken later kwam het college van B&W naar de wijk voor een werkbezoek. Samen met de kinderen is bedacht hoe de resultaten het beste konden worden gepresenteerd. Ze kozen voor sketches waarin de onder-

werpen terugkwamen die kinderen hadden aangedragen. Tot slot zijn de aanbevelingen die door de kinderen gedaan werden, zoals het verbeteren van de speelplekken, naar de gemeente gestuurd. De gemeente heeft vervolgens een speelplekkenplan gemaakt. Daarnaast heeft een stichting onderzocht wat er allemaal nog voor de kinderen in het buurthuis aangeboden kan worden. De begeleiders vinden *Wenswijk* een zeer goede methode om de wensen van kinderen in kaart te brengen en kinderparticipatie te bevorderen

Bronnen

- Van der Wielen, S. (red.) *Van kindermenu tot inspraakdiner*. 's-Hertogenbosch: BSJ, 2000
- Van Dingenen, J. *Wenswijk: de praktijk in Jeruzalem Tilburg.* (intern verslag) Tilburg: Buurthuis Jeruzalem, 2001

N.B. BSJ werkt tegenwoordig onder de naam K2 Brabants kenniscentrum jeugd. Het spel *Wenswijk* kan hier worden besteld. Adres: Postbus 2347, 5202 CH 's-Hertogenbosch. Telefoon: (073) 614 17 74.

Kinderen en jongeren als barometer voor lokaal beleid

Veel Nederlandse gemeenten nemen het initiatief om via uiteenlopende participatietrajecten jongeren en kinderen te raadplegen over onderwerpen die hun leven beïnvloeden. Door burgers al op jonge leeftijd te betrekken bij de ontwikkeling van beleid en de programmering van voorzieningen, nemen zij afstand van de jarenlange praktijk om voor de burger te denken. 'Gemeenten maar ook instellingen hebben de burger te lang verwaarloosd. Het vertrouwen heb je niet van de ene op de andere dag terug. Als je burgers van jongs af aan laat ervaren dat ze invloed hebben, kun je daarin verandering brengen. Dat betekent dat je participatie niet mag afdoen als een eenmalige activiteit, het is een continu proces dat je in je beleid moet verankeren.'

Willem Bijl is als projectleider Jongerenparticipatie verbonden aan PJ Partners, de Zuid-Hollandse ondersteuningsorganisatie voor jeugdbeleid, multicultureel werken en samenlevingsopbouw. Hij is nauw betrokken bij het vormgeven en realiseren van jeugdparticipatie in lokaal beleid. 'Drie jaar geleden hebben wij van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) de opdracht gekregen gemeenten te ondersteunen bij jongerenparticipatie. We zitten overal in Nederland, van Vaals tot Tubbergen. Razend interessant. Je komt in kleine en grote gemeenten en ziet verschillen maar ook overeenkomsten. De ene dag zit je in een gemeente met zeven kernen en zwartekousen-

kerkjes, de volgende dag in een grote stad. Op al die plekken moet je ervoor zorgen dat kinderen en jongeren iets te vertellen hebben. Voor mij is het elke keer weer een nieuwe uitdaging om dat voor elkaar te krijgen.'

Een gefaseerd traject

In de loop der jaren is bij PJ Partners een vast stramien ontwikkeld om participatietrajecten uit te voeren. Deze aanpak kent verschillende fasen: voorbereiding, informatieverzameling, verdieping, terugkoppeling en reactie. 'Als wij een traject doen, zitten al die fasen er zo'n beetje in. Heeft een gemeente al een vraagverkenning gedaan, dan maken we daar natuurlijk gebruik van en steken we op een ander niveau in. Al naar gelang de situatie hanteren we binnen die fasen uiteenlopende werkvormen. Stel je wilt weten wat jongeren bezighoudt. Dan kun je dat doen via een enquête, maar je kunt jongeren ook een interviewtraining geven waarna ze hun leeftijdgenoten bevragen. De informatie die daaruit naar voren komt, leg je daarna weer aan andere jongeren voor. Dat is de fase van verdieping. Vervolgens verwerk je alle gegevens en maak je stellingen voor een Lagerhuisdebat met de politiek. Als het goed is zorgt de politiek op haar beurt dat die inbreng van jongeren een plek krijgt in het jeugdbeleid.' Volgens Bijl is het welslagen van een participatietraject sterk afhankelijk van een goede voorbereiding. Toen hij met de VNG-opdracht aan de slag ging, heeft hij daarom een startdocument ontwikkeld. Hiermee kun je nagaan of bij een gemeente de voorwaarden aanwezig zijn om participatie tot een succes te maken. Met het zogenoemde ontwikkelmodel kijk je vervolgens hoe je het gaat aanpakken. Stapsgewijs zet je onder meer op een rij wie je erbij moet betrekken, hoe je erover gaat communiceren, over welke middelen je beschikt en of er voldoende draagvlak aanwezig is. 'In feite maak je een *quick scan* van een organisatie. Ontbreken bepaalde voorwaarden, dan ga je daarmee eerst aan de slag. Zo is het belangrijk dat er voldoende draagvlak is bij de gemeentelijke organisatie, dus je moet het breder trekken dan alleen de afdeling Welzijn. Als jij straks de afdeling Plantsoenen nodig hebt, moeten ze daar weten dat er een traject met kinderen loopt. Heb je bijvoorbeeld doelpaaltjes nodig, dan moeten zij bereid zijn om dat met voorrang te regelen. Partici-

patie mag niet afhangen van een paar enthousiaste ambtenaren, de wethouder moet het ook dekken. Ik maak altijd een plan met daarin aangegeven hoeveel tijd het een ambtenaar gaat kosten en leg dat ter ondertekening aan de wethouder voor. Als die gaat tegensputteren weet je meteen hoe laat het is. Verder moet je een goede planning maken en van meet af aan goed communiceren met alle betrokkenen. Ook met kinderen. Zorg dat je tussentijds laat weten of iets gaat zoals je je dat voorgenomen had of dat het misschien een beetje vertraagd is. Dan weten mensen dat de gemeente met hun ideeën bezig is en dat er dus echt naar ze geluisterd is. Dat is voor iedere burger belangrijk, maar voor kinderen geldt dat nog veel sterker, want die zijn allang weer met iets anders bezig. Houd het warm, anders ben je je doelgroep kwijt en kun je weer helemaal opnieuw beginnen.'

De doelgroep als uitgangspunt

De laatste gemeente waar Bijl voor de VNG aan de slag ging, was Oegstgeest. Deze gemeente wilde haar jeugdbeleid actualiseren en weten wat ouders, jongeren en instellingen daarover te zeggen hebben. 'Het aantrekkelijke van een integrale benadering is dat je meteen alle belanghebbenden erbij betrekt. Daardoor is het in een later stadium vaak makkelijker om zaken te doen en knopen door te hakken. In Oegstgeest was de gemeente zelf al met een traject *Opgroeien in Oegstgeest* gestart maar ze wilde nog een extra slag maken en veel meer de breedte in gaan. Op tafel lagen vragen als: wat denken ouders over opvoeden in Oegstgeest, sluit het aanbod van de instellingen aan bij de wensen van kinderen en ouders maar ook: zijn instellingen bereid hun aanbod open te breken? In dialoog met de betrokken ambtenaren hebben wij toen een projectvoorstel gemaakt waarbij verschillende werkvormen en doelgroepen de revue passeerden.'

Om te bepalen voor welke werkvormen je in het participatietraject kiest, moet je goed naar de doelgroep kijken en vaststellen waarover je meer wilt weten. 'Wil je alleen een beleidsvoornemen toetsen en kinderen vragen of ze het een goed plan vinden of wil je juist dat kinderen zelf met ideeën komen? Bij de keuze van de werkvorm moet je er bovendien van doordrongen zijn dat je moet concurreren met een heleboel activiteiten die kinderen of jongeren ook kunnen doen.

Jongeren hebben een baantje, gaan graag uit, dus wat jij van ze vraagt moet wel de moeite waard zijn. Zo heb ik in Apeldoorn voor een wijkproject jongeren een videotraining gegeven waarna ze in de wijk mochten gaan filmen. Ik zorg er dan wel voor dat ze perskaarten hebben, want dan ben je iemand. Ook laat ik zo'n jongerenparticipatieteam officieel door een wethouder of de burgemeester installeren. Ik haal de pers erbij en er is een receptie met een drankje. Hebben de jongeren hun werk gedaan, dan krijgen ze een cd-bon of iets anders wat ze leuk vinden. Je moet het voor mensen aanlokkelijk maken om te participeren.'

Lokaal werven

De manier van werven hangt volgens Bijl in sterke mate af van de doelgroep die je wilt mobiliseren. 'Die werving doe ik niet zelf. Je moet werken vanuit de lokale situatie met lokale intermediairs. We geven die lokale partijen daarbij natuurlijk wel advies en waar nodig ondersteuning. Om jongeren te bereiken, moet je zo veel mogelijk gebruikmaken van scholen. In Oegstgeest hebben we er ook sportverenigingen bij betrokken. Ouders zijn schriftelijk benaderd om een vragenlijst in te vullen. Bij moeilijk bereikbare groepen schakel ik altijd het jongerenwerk in. Als je hangjongeren of allochtone jongeren niet wilt uitsluiten, is het elke keer opnieuw zoeken naar een geschikte ingang. Daar is nog geen blauwdruk voor, al weet ik wel dat je geen allochtonen binnenkrijgt als je een bijeenkomst organiseert waar alleen maar gepraat wordt. Je hebt meer succes als je ze via een sportmanifestatie probeert te trekken. Je moet aansluiten bij de leefwereld van je doelgroep, anders krijg je die niet mee.' Bijl vindt dat je ernaar moet streven om een afspiegeling van de beoogde doelgroep te werven, maar daar moet je ook niet al te dogmatisch in zijn. 'Toen ik een traject deed voor de provincie, is me wel eens voor de voeten geworpen dat de door mij gemobiliseerde jongeren geen goed beeld gaven van de doelgroep. Daar heb ik toen op gereageerd met de woorden: "En jullie vinden dat jullie als provinciaal bestuur dat wel zijn? Maar veertig procent van de stemgerechtigden komt bij de provinciale verkiezingen opdraven, dus vertel me niet dat jullie representatief zijn voor wat mensen willen." Begin met wat je hebt. Er zijn altijd voorlopers. Via hen kun je dan proberen weer andere jongeren

te bereiken. Laat zien dat het werkt, dan krijg je vanzelf meer mensen mee.'

Als je met jongeren en kinderen wilt werken moet je ze niet al te lang willen vasthouden, waarschuwt Bijl. 'Natuurlijk zijn er altijd jongeren die bereid zijn wat langer mee te doen. Voor de meesten geldt echter dat ze best hun mening willen geven en ergens aan willen deelnemen, als het maar binnen afzienbare tijd afgelopen is. Jongeren houden van dynamiek in hun leven. Vinden ze het vandaag leuk om te participeren, morgen is hun aandacht alweer door iets anders in beslag genomen. Als we jongeren benaderen, geven we ze dan ook de keuze uit verschillende vormen van participatie en vertellen we erbij hoeveel tijd daarin gaat zitten. Laat ze zelf maar bepalen wat ze willen, dan kan iedereen meedoen op een manier die bij hem of haar past.'

Kinderen en jongeren als barometer

Bijl zelf werkt het liefst met een zo jong mogelijke doelgroep. Hij vindt het keer op keer onthullend wat dat aan informatie oplevert. 'Kinderen en jongeren zijn net een barometer, ze zien dingen haarscherp, ook als het gaat om maatschappelijke situaties. Zo bogen jongeren in Gorinchem zich over de vraag hoe het uitgaansleven in hun gemeente veiliger gemaakt kon worden. Dit gebeurde nadat bij een schietpartij in een discotheek twee meisjes om het leven waren gekomen. Hierdoor voelden veel jongeren zich 's avonds niet meer veilig op straat. Terwijl volwassenen hiervoor veelal beheersmatige oplossingen zouden zoeken zoals cameratoezicht of meer blauw op straat, bleken jongeren voorstander te zijn van een totaal andere aanpak. "Dat gevoel van onveiligheid", zeiden ze, "komt doordat de verschillende groepen jongeren elkaar wantrouwen. Waarom organiseren we niet ieder jaar een sportmanifestatie zodat al die groepen elkaar eens op een andere manier kunnen ontmoeten?" Dat idee is door de gemeente overgenomen en blijkt in de praktijk heel goed te werken.' Voor de wat jongere kinderen geldt dat je met de keuze van je onderwerpen wat dichter bij huis moet blijven. 'Stel ze vragen over hun straat en hun speelplekken. Misschien kunnen ze het allemaal wat moeilijker verwoorden, maar er komt meer uit dan je voor mogelijk houdt. Zaak is wel een werkvorm te hanteren die bij hun ontwik-

keling en interesse past. Houd het speels, maak het niet te groot en laat ze maar een beetje aanmodderen. Ga in ieder geval niet met ze praten want dan zijn zij de mindere en neem jij ongemerkt het roer over. Kinderen zijn niet gewend om te luisteren, interpreteren het anders en zijn geneigd jou na te praten. Je moet ze de kans geven zelf met ideeën te komen. Dat kun je doen door ze te laten tekenen, in een spel, met een muurkrant of door kinderen andere kinderen te laten interviewen.'

Duidelijke afspraken en zichtbare invloed

Terwijl Bijl in Oegstgeest participatietrajecten deed met kinderen en jongeren, richtten zijn collega's zich op ouders en instellingen. Zo is onder ouders een enquête gehouden, zijn de resultaten daarvan voorgelegd aan andere ouders en verwerkt tot stellingen voor een raadhuisdebat. Instellingen zijn bevraagd over hun aanbod, hun cliënten en hun eventuele bereidheid veranderingen door te voeren. 'Bij het raadhuisdebat zaten kinderen, instellingen, ouders en politiek tegenover en naast elkaar. De burgemeester kreeg de taak te reageren en aan te geven wat de gemeente met de diverse ideeën en aanbevelingen zou gaan doen. Zelf vond ik het niet ver genoeg gaan. Ik heb raadhuisdebatten meegemaakt waarbij direct met alle betrokkenen afspraken werden gemaakt, ook met kinderen. Zo van: "Oké, volgende week haalt de Dienst Buitenruimte jullie met de auto op om samen met jullie naar die slechte verlichting te kijken en voor een oplossing te zorgen." Als je direct aan het eind van een debat vertelt wat er op korte termijn gaat gebeuren en wat nog even moet wachten, zien mensen dat je naar ze luistert en krijgen ze het gevoel dat ze echt invloed kunnen uitoefenen. In Oegstgeest bleef het een beetje hangen omdat de verkiezingen eraan kwamen en gemeenteraadsleden niet wisten of een nieuwe raad eventuele toezeggingen zou meenemen. Wij dringen er altijd op aan om in ieder geval binnen twee maanden duidelijk te maken wat er met de inbreng van burgers gaat gebeuren en hoe dat in het beleid terug te vinden is. Om toch wat druk op de ketel te houden, doe ik aan het eind van een traject altijd een aantal aanbevelingen. Is er in het kader van de verkeersveiligheid gezegd dat er de komende tijd meer aandacht zal zijn voor veiligheid op rotondes en doorgaande wegen, dan zet ik in mijn

aanbevelingen een aantal ijkdata om die kinderen op de een of andere manier betrokken te houden. Komt er bijvoorbeeld ergens een nieuwe rotonde, laat die dan toetsen door die kinderen die zich over de verkeersveiligheid hebben uitgesproken. Op die manier houd je de kinderen erbij en voorkom je dat zo'n participatietraject in een eenmalige, tamelijk vrijblijvende activiteit verzandt.'
Dat een gemeente bepaalde ideeën van kinderen of jongeren niet honoreert, ziet Bijl niet als een probleem. 'Zolang je maar legitieme redenen hebt en daarover ook communiceert. Jongeren zijn niet gek. Die begrijpen heel goed dat ze wel om een nieuwe sporthal kunnen vragen maar dat zoiets tijd en geld kost. Ga erover met ze in gesprek, vertel wat haken en ogen zijn en laat ze zelf met alternatieven komen. In negen van de tien gevallen kom je er dan achter dat de roep om een nieuwe sporthal eigenlijk betekent dat ze een plek willen hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten. Je moet door die vraag heen en in dialoog met elkaar de achterliggende behoefte identificeren en samen zoeken naar oplossingen. Dat kost even tijd, maar op termijn is het een investering die meer oplevert dan als je stomweg met oogkleppen op uitvoert wat er gezegd wordt. Je moet jongeren aanspreken op hun verantwoordelijkheden. Als je ze deelgenoot maakt van de beperkingen die een gemeente nu eenmaal heeft, is mijn ervaring dat ze altijd bereid zijn om actief mee te denken en dat ze met hele creatieve voorstellen komen die wel uitvoerbaar zijn.' Bijl hamert erop dat een gemeente zo snel mogelijk met concrete stappen moet laten zien dat ze jongeren serieus neemt. 'De dynamiek van jongeren en de traagheid van beleid staan met elkaar op gespannen voet. Het is essentieel dat je bij de gemeente mensen hebt die achter jongeren gaan staan en het lef hebben beslissingen te nemen.'

Jongerenparticipatie vastleggen in beleid

Bijl hoopt dat het belang dat nu gehecht wordt aan participatie meer is dan een *hype*. 'Als je participatie niet opneemt in je beleid, bestaat het risico dat het wegzakt. Je moet niet zeggen: "Nu heb ik een jongerenraad, dus doe ik aan participatie." Nee, je moet in je beleid vastleggen dat er geen jeugdbeleid meer wordt gemaakt zonder dat jongeren erbij betrokken worden. Ambtenaren kunnen er dan niet

meer omheen. Je moet ervan doordrongen zijn dat participatie een continu proces is; er dienen zich steeds nieuwe onderwerpen aan waarover jongeren iets te zeggen hebben. Bovendien verandert de doelgroep en daarmee ook de vragen en behoeften. Je bent verplicht van tijd tot tijd te toetsen of dat wat je doet op basis van vorige gegevens nog steeds is wat mensen willen. Trap nou niet weer in die valkuil door te denken dat je wel weet wat burgers willen maar ga opnieuw te rade bij de doelgroep. Pas dan krijg je antwoorden die je nodig hebt. Mensen komen daar echt niet uit zichzelf mee. Waarom zouden ze ook? Ze zijn gewend dat er nooit iets met hun inbreng gedaan werd. Wie zegt dat dat nu anders is?'

Het merendeel van de gemeenten waar PJ Partners participatie op de kaart heeft gezet, is verder gegaan met het raadplegen van haar burgers. Toch moet Bijl constateren dat het verankeren van participatie in gemeentelijk beleid niet zonder slag of stoot gaat. 'Er is een enorm verloop binnen het gemeentelijk apparaat, zowel politiek als onder ambtenaren. Je moet ervoor zorgen dat je participatie breed neerzet anders ben je het kwijt zodra de ambtenaar in kwestie vertrekt. Zorg dat het leeft en dat niemand zich eraan kan onttrekken. Nu maak ik nog wel eens mee dat ik afspraken heb gemaakt, een plan van aanpak heb klaarliggen, maar dat de betrokken ambtenaar ineens terugkrabbelt. Dan krijg je ineens te horen: "Ik kom er niet aan toe. Ik heb een zieke collega en last van POBO's." "POBO's?" "Ja, plotseling opkomende bestuursopdrachten." Als puntje bij paaltje komt, wordt jongerenparticipatie dan toch net wat minder belangrijk gevonden dan het asfalteren van een weg.'

De rol van instellingen

Heb je het over participatie in lokaal beleid dan moet dat ook een plek krijgen bij instellingen als het jongerenwerk en het vrijwilligerswerk. 'Ik onderzoek altijd welke lokale partijen een rol kunnen spelen in de continuering van jongerenparticipatie. Je moet mij niet elk jaar roepen voor een projectje. Ik moet overbodig zijn. Natuurlijk schep ik daar wel de voorwaarden voor. Ik overleg altijd met het jongerenwerk, geef instructiebijeenkomsten en verzorg trainingen.'

Niet alleen gemeenten, ook veel lokale instellingen hebben zich van de burger vervreemd, moet Bijl keer op keer constateren. 'Nog steeds

hoor je bij met name de traditionele instellingen dat zij weten wat goed voor hun cliënten is. Dat bepaalde groepen afhaken, zet ze kennelijk niet aan het denken. Sportverenigingen bijvoorbeeld, vinden stuk voor stuk dat ze het goed doen, terwijl veel jongeren het toch voor gezien houden als ze een jaar of veertien zijn. Ze hebben dan andere wensen, willen niet meer in teamverband sporten en al helemaal niet op zaterdag want dan hebben ze een baantje. Als je tegelijkertijd weet dat ze nog steeds graag sporten, maar op een wat vrijblijvender manier, dan zou een sportvereniging daarop kunnen inspelen door in wijken toernooitjes te organiseren. Ook het speeltuinwerk en in mindere mate buurthuizen zijn maar mondjesmaat bereid naar hun doelgroep te luisteren. Nu het rijk in het kader van het Bestuursakkoord Nieuwe Stijl ouders meer inspraak wil geven bij de invulling van het voorzieningenaanbod, zou een gemeente instellingen daar vaker op moeten aanspreken. Je kunt heel goed een vuist maken door hardere voorwaarden te verbinden aan de uit te keren subsidiegelden. In Gorinchem hebben ze dat gedaan door te zeggen: "Dit is het budget dat we aan subsidie geven. Daar halen we tien procent van af, maar instellingen kunnen dat geld terugverdienen door vraaggerichte activiteiten aan te bieden." Op die manier stimuleer je instellingen om toch meer werk te maken van participatie.'

Winst

Volgens Bijl zijn er nog genoeg plekken waar participatie ontwikkeld zou moeten worden. Met name bij jongeren en kinderen is daarmee veel winst te behalen. 'Die participerende, mondige burger is er niet van vandaag op morgen. Waar wij geweest zijn, zie je wel al effecten. Mensen voelen zich meer betrokken bij hun gemeente en zijn bereid initiatieven te nemen. Als je wilt dat dit zich doorzet, moet je dat als gemeente blijven faciliteren. Ouderen krijg je misschien niet meer zo makkelijk mee, maar bij jongeren en kinderen kun je nog veel bereiken. Het is belangrijk dat burgers al op jonge leeftijd zien dat hun mening ertoe doet en dat hun inbreng tot iets concreets leidt. Als zij merken dat er naar ze geluisterd wordt en ervaren dat ze serieus genomen worden, is de kans groot dat ze uitgroeien tot mondige, betrokken burgers. Ik vind dat de stem van kinderen gehoord moet worden, dat is mijn drive om dit werk te doen. Mensen

zijn zich er nog steeds onvoldoende van bewust hoeveel kinderen en jongeren te vertellen hebben. Ze staan nog onbevangen in het leven en zijn minder wantrouwend dan volwassenen. Anders dan hun ouders zijn ze niet zo geneigd elkaar maar de zwartepiet toe te spelen. Als we beter naar ze zouden luisteren en daarop zouden inhaken, denk ik dat de samenleving er voor jongeren en kinderen een stuk beter komt uit te zien.'

In de kinderministeries zijn kinderen aan de macht

Net als in de politiek zie je ze sjoemelen

Een van de werkvormen die bij PJ Partners ontwikkeld is om kinderen te raadplegen, zijn de zogenoemde kinderministeries. Daarbij worden op een school vijf lokalen ingericht als ministeries. Kinderen gaan in groepjes de verschillende ministeries af en krijgen spelenderwijs inzicht in begrippen als politiek, democratie en participatie. Ook komen zij met ideeën, oplossingen en wensen om hun leefomgeving leuker en veiliger te maken. Zo is er een ministerie van Kiezen en Delen waar kinderen een partij vormen en waar verkiezingen gehouden worden. Bij het ministerie van Politiek en Democratie vertelt koning 'Kweet-het-niet' wat zijn problemen zijn waarna de aanwezige kinderen die zo democratisch mogelijk proberen op te lossen. Op het ministerie van Participatie laten kinderen aan de hand van een spel zien wat ze vinden van hun straat, wijk en gemeente, wat er zou moeten veranderen en op welke manier. Bij het ministerie van Financiën moeten ze daarvoor de middelen zien te krijgen. Bijl: 'Iedere groep komt daar met een idee. Er is wat geld maar dat moeten ze verdelen over de verschillende ideeën die er liggen. Dan moeten ze hun voorstel verkopen, erover onderhandelen om uiteindelijk met een aantal aanbevelingen te komen. Prachtig is dat. Dan moeten ze stickertjes plakken bij het plan dat in hun ogen het beste is. Net als in de politiek zie je ze sjoemelen en stiekem stickertjes weghalen. Als spelleider is het dan de kunst je er inhoudelijk niet mee te bemoeien. Laat ze maar vals spelen, dat hoort er bij.'
In Oegstgeest zijn de kinderministeries op een aantal basisscholen gehouden. Iedere school bracht uiteindelijk een idee in. Tijdens een kinderdebat verdedigden kinderen het idee van hun school en werd vervolgens het belangrijkste idee uitgekozen. 'In Oegstgeest is dat verkeersveiligheid geworden. Kinderen komen natuurlijk niet meteen met zo'n onderwerp op de proppen. Langzaam maar zeker komt dat tijdens die kinderministeries bovendrijven. Eerst gaat het over onveilige plekken in het algemeen. Kinderen vertellen dan dat ze een bepaald

park eng vinden of een speelplek waar oudere jongeren hen wegpesten. Ineens komt er dan eentje met die rotonde zonder stoplichten waar altijd veel verkeer langs raast maar waar ze wel elke dag op weg naar school moeten zien over te steken. Dat kind krijgt dan steeds meer bijval van de anderen. Voor je ogen zie je ze veranderen in kleine belangenbehartigers die de gemeente op die onveilige rotonde willen aanspreken. Dat doen ze dan ook met veel verve in het raadhuisdebat met de politiek.' Bijl vindt het essentieel dat kinderen zelf in de gelegenheid gesteld worden hun ideeën aan de politiek te presenteren en te verdedigen. 'Wat je vaak ziet gebeuren is dat kinderen met voorstellen komen en volwassenen er vervolgens mee aan de haal gaan. Je moet ervoor zorgen dat het het feestje van die kinderen blijft. Blijf ze erbij betrekken, ook in latere stadia. Heb je bijvoorbeeld kinderen laten meedenken over de invulling van speelruimte en die plannen zijn gerealiseerd, zorg er dan voor zij het zelf met veel trompetgeschal kunnen presenteren. Laat ze maar vertellen dat zij dat allemaal bedacht hebben, niemand anders. Zij zijn belangrijk.'

In Rotterdam vertellen ouders en luisteren professionals

Met professionals als toehoorders vertellen ouders in focusgroepgesprekken over hun manier van opvoeden en de behoefte aan ondersteuning die ze daarbij hebben. Deze aanpak is niet nieuw maar daardoor niet minder inspirerend, zeker als er ook vaders bij betrokken worden.

Achtergrond

'Het aanbod van professionals wordt maar zeer gedeeltelijk bepaald door de concrete vragen en behoeften van de vrouwen die het opvoedingswerk doen', zo begint Joke van der Zwaard haar inleiding van het boek *Hoe vrouwen moederen*, een verslag van het project *Moeders informeren opvoedingsprofessionals* dat in 1994 draaide. Volgens Van der Zwaard weten opvoedingsprofessionals weinig van de dagelijkse opvoedingspraktijk van moeders. Beroepskrachten leggen erg de nadruk op problemen en besteden weinig aandacht aan oplossingsstrategieën van (jonge, allochtone) moeders. Het gevolg hiervan is dat veel projecten niet het gewenste effect hebben, moeders niet bereikt worden en adviezen niet aanslaan. Met het project *Moeders informeren opvoedingsprofessionals* greep Van der Zwaard de kans om hier iets aan te doen. Een van de doelen van dit project was om opvoedingsprofessionals door moeders te laten informeren over hun opvoedingsaanpak en hun behoefte aan informatie, voorzieningen en professionele ondersteuning. In dit voorbeeld staat centraal hóe dit is aangepakt, namelijk via focusgroepgesprekken tussen moeders waarbij opvoedingsprofessionals werden uitgenodigd als toehoorders. Op deze manier ontstonden bijzondere voorlichtingsbijeenkomsten voor opvoedingsprofessionals. De beroepskrachten werd gevraagd hun eigen mening even buiten beschouwing te laten en onbevooroordeeld te luisteren. Focusgroepgesprekken waarbij professionals toehoren,

kunnen een goed begin zijn om een nadere dialoog tussen beide partijen op gang te brengen. In *Hoe vrouwen moederen* staan de inhoudelijke resultaten van het gehele project uitgebreid beschreven. Dit voorbeeld beperkt zich tot de gehanteerde methode van het focusgroepgesprek.

Doelgroep

Het is de bedoeling om een focusgroep zo samen te stellen dat er de meest uiteenlopende meningen naar voren komen. Dat vraagt dus om een diversiteit aan mensen. Als er veel gelijkgestemden zijn, is het vaak *not done* om bepaalde dingen te zeggen. Een focusgroep is dan ook niet geschikt voor mensen die veel met elkaar te maken hebben. Iedereen moet voor zijn of haar mening durven uitkomen. In het Rotterdamse project zijn vier focusgroepen geformeerd rondom vier verschillende deelthema's. Dat kostte tijd en overredingskracht, maar uiteindelijk deden er (jonge) Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Nederlandse, Kaapverdiaanse en Kroatische moeders mee. In de groep rondom het thema *Opvoeden in een nieuw land* zaten alleen Marokkaanse nieuwkomelingen; in de andere groepen een wisselende mix van genoemde nationaliteiten.

Iedere focusgroep kwam twee keer bij elkaar en bij elk tweede gesprek werden opvoedingsprofessionals uit de betreffende wijk uitgenodigd, zoals een consultatiebureauarts, een schoolarts, een leidster van een peuterspeelzaal of kinderdagverblijf, een maatschappelijk werkster, een leerkracht, een hoofd van een school, een educatief werkster, een opbouwwerkster, een clubhuismedewerker en een migrantenvoorlichtster.

Werkwijze

Kenmerkend voor een focusgroepgesprek is dat er gepraat wordt aan de hand van concrete onderwerpen en/of illustratief materiaal. In Rotterdam was de concrete vraag: hoe organiseer je je moederschap, oftewel: hoe ziet jouw dagelijkse opvoedingspraktijk eruit? Om de discussie op gang te brengen werd een pop (als uitbeelding van het kind) in het midden gezet met daaromheen foto's van personen die deel zouden kunnen uitmaken van het sociale netwerk van een moeder (zoals oma's en vriendinnen). Dat is ook een manier om de aandacht van de gespreksleidster af te leiden en mensen meer op

elkaar te laten reageren. In een onderlinge discussie formuleren mensen hun meningen namelijk in reactie op elkaar; net zoals ze dat in het dagelijkse leven doen. In de gesprekken werden alleen wat- en hoe-vragen gesteld, geen waarom-vragen. Waarom-vragen zijn taboe in focusgroepen, omdat die een voor de vrager acceptabele verklaring en dus een sociaal wenselijk antwoord uitlokken. Met wat- en hoe-vragen worden mensen juist uitgenodigd om over hun ervaringen en kennis te vertellen. Ze zeggen hoe ze iets doen, wat eventuele knelpunten zijn en hoe ze die proberen op te lossen. De gevoelens en meningen die ze daarbij hebben, geven ze er meestal automatisch bij. En die lokken dan weer 'ja, maar'-reacties van anderen uit. Op die manier komen bijna vanzelf verschillende ideeën naar voren. En dat is precies de bedoeling van focusgroepgesprekken: het gaat er niet om wie gelijk heeft of om consensus te bereiken, maar om de diversiteit aan visies naar voren te halen. In het project bleek dat moeders ontzettend veel te vertellen hadden, graag veel van elkaar wilden weten en ervaringen wilden uitwisselen.
De professionals werden voorafgaand aan het groepsgesprek waaraan ze zouden deelnemen opgebeld en gevraagd naar hun kennis, ervaring en mening over hoe jonge allochtone moeders moederen. Ook konden ze vragen voorleggen die ze daarover hadden. Tijdens het focusgroepgesprek luisterden ze en hadden ze een half uur de tijd om aanvullende vragen te stellen aan de moeders. Na het gesprek kregen ze een evaluatieformulier mee waarop zij hun bevindingen en resterende vragen konden schrijven. Op die manier wilde men nagaan of deze werkwijze het beoogde effect had: waren de opvoedingsprofessionals daadwerkelijk geïnformeerd over de opvattingen en ervaringen van de moeders waarmee zij beroepsmatig te maken hadden?

Resultaten

Van der Zwaard concludeert dat de opvoedingsprofessionals een aantal zaken hebben opgestoken van de gesprekken tussen de moeders, maar niet zo veel als verwacht. Uit de gesprekken tussen de Marokkaanse nieuwkomelingen hebben de professionals vooral begrepen dat 'ieder mens uniek is', dat opvoedingsvragen zeer divers zijn en samenhangen met de geschiedenis van de individuele vrouwen. Uit de

reacties van de professionals op het focusgroepgesprek over de rol van oma's bleek dat zij vonden dat oma's inbreuk maakten op de opvoeding als zij daarin een grote rol speelden. Professionals zagen zichzelf vooral als de belangenbehartigers van de moeders. De opvoedingsprofessionals die luisterden naar het gesprek over kinderopvang, kregen de indruk dat de vraag naar kinderopvang enorm was gestegen, en dan vooral naar opvang op korte termijn. Zij hadden het idee dat steeds meer moeders wilden werken of een opleiding wilden volgen. Tot slot bleek uit alle gesprekken dat er weinig communicatie was tussen allochtone moeders en professionals. De conclusie van Van der Zwaard is dat de professionals er moeite mee hadden om hun eigen kaders even van zich af te zetten. Ze hoorden vooral problemen en weinig oplossingsstrategieën, signaleerden veel cultuurverschillen en weinig overeenkomsten tussen de verschillende etnische groepen.
Maar het project had ook niet de pretentie om in twee uur tijd de beroepspraktijk van de deelnemende professionals te veranderen. Het ging om het uitproberen van een bestaande methodiek voor het pedagogisch werkveld. Het eindadvies van Van der Zwaard is om professionals voortaan intensiever en uitgebreider voor te bereiden op een dergelijke bijeenkomst dan in dit project is gebeurd. 'Net als met de moeders hadden we ook minstens één keer apart met de professionals bij elkaar moeten komen. Dat zou dan geen focusgroepdiscussie zijn om ervaringen en meningen te inventariseren, maar een werkbijeenkomst met oefeningen om bestaande interpretatieschema's enigszins open te breken. Een herhaling van dit experiment met een dergelijke aanvulling lijkt ons echter zeer zinvol.'
De afgelopen jaren zijn focusgroepgesprekken in toenemende mate gebruikt om te achterhalen hoe bewoners in een buurt bepaalde omstandigheden ervaren en hoe ze met bepaalde regelingen en voorzieningen omgaan. Een project dat voor een deel voortbouwt op *Hoe vrouwen moederen* is het project *Ouders informeren leerkrachten* van de Stichting Buitenlandse Werknemers Rijnmond (SBWR). Daarin leggen immigrantenouders aan leerkrachten uit welke onderwijservaringen zij als kind hebben gehad en in hoeverre dat nu nog steeds van invloed is. De

ouders zijn eerst uitgebreid geïnterviewd en daarna grondig voorbereid op hun rol als voorlichter. Leerkrachten mogen hun alleen informatieve vragen stellen. Om de ouders te beschermen tegen pijnlijke vooroordelen, wordt de discussie gevoerd nadat zij vertrokken zijn.

Bronnen

- Van der Zwaard, J. *Hoe vrouwen moederen.* Utrecht: SWP, 1995
- Hulshof, L.E.T., Marinelli, C.M. e.a. *Ouders informeren leerkrachten. Beschrijving van een project.* Delft: Stichting Forsa Zuid-Holland, SWBR en FOCR, 1999

Dit voorbeeld is gebaseerd op informatie van Joke van der Zwaard

Ik heb er moeite mee wanneer jongeren als een probleem gezien worden

Almelo ondergaat verjongingskuur

De gemeente Almelo heeft het roer omgegooid in haar benadering van jongeren. Concentreerde het jeugdbeleid zich voorheen voornamelijk op problemen van of door jongeren, in de nieuwe visie is niet langer het falen maar de potentie van de jeugd het uitgangspunt. Almelo moet meer smoel krijgen voor jongeren en recht doen aan de behoeften die onder hen leven. Jongeren zelf krijgen een belangrijke rol toebedeeld bij de verjongingskuur die de stad moet ondergaan. Met de manifestatie ID4Almelo *is daartoe een eerste aanzet gegeven. Tweehonderd jongeren deden uitspraken over hun stad en kwamen met ideeën. 'We hebben jongeren te lang als baby's behandeld. Mijn insteek is: niet pamperen maar geef ze een zindelijkheidstraining.'*

Drijvende kracht achter *ID4Almelo* is Linda Biemans. Zo'n drie jaar geleden werd zij bij de gemeente Almelo aangesteld als beleidsmedewerker Jeugdwelzijn, jeugdparticipatie en emancipatie. 'Dat was een nieuwe functie. Voorheen was er wel een beleidsmedewerker Jeugd maar die hield zich vooral bezig met jeugdzorg.' Een van de eerste opdrachten die Biemans in deze functie kreeg, was een hoofdstuk te schrijven over jongeren in de stad voor de nieuwe stadsvisie. 'Dat moest ik in drie weken tijd zien te regelen. "Zal ik dan maar met de deskundigen gaan praten?" stelde ik mijn chef voor. "Dat is goed", antwoordde die. Geen van beiden realiseerden we ons op dat moment dat ik met de deskundigen de jongeren op het oog had,

terwijl hij dacht aan de organisaties.' Biemans ging bij haar kinderen en hun vrienden te rade om erachter te komen welke onderwerpen jongeren bezighielden. Vervolgens benaderde ze verschillende scholen en maakte afspraken om met groepen jongeren te praten. 'Ik had twee groepen mbo-scholieren, twee van mavo/havo en een stel Turkse meiden. Niet dat er geen Turkse meiden bij die andere gesprekken zaten, maar je hoorde ze niet en ik wilde toch wel graag weten wat er onder hen leefde.' Op basis van deze gesprekken maakte Biemans een discussiestuk waaruit zij vervolgens de belangrijkste thema's destilleerde. Later zouden die voor *ID4Almelo* gebruikt worden. 'Het ging om onderwerpen als veiligheid, agressie, tolerantie en discriminatie. Maar ook vragen als: wat willen jongeren in het centrum van de stad? Welke voorzieningen moeten er in een wijk zijn en in welke vorm? Het ging dus heel erg de breedte in. Eigenlijk hebben jongeren overal wel wat over te vertellen, alle volwassen thema's raken hen ook.'

Een afvaardiging van de betrokken scholieren nam deel aan werkconferenties die in het kader van de nieuwe stadsvisie plaatsvonden en waaraan ook organisaties meededen. 'Het gemeentebestuur heeft die jongeren na afloop gezegd dat hun input bijdraagt aan plannen voor de langere termijn, maar dat er wel een vervolg komt. De jongeren hebben daarop te kennen gegeven dat ze best willen praten maar dat het wel wat moest opleveren. Er moest dus een traject komen waarbij jongeren zo snel mogelijk de resultaten zagen terwijl het de gemeente informatie moest geven voor een nieuw jeugdbeleid. Zo zijn de plannen voor *ID4Almelo* tot stand gekomen.'

Jongeren als vips

ID4Almelo beslaat een traject van ongeveer twee maanden. Tijdens de startmanifestatie spraken jongeren zich uit over de stad in relatie tot welzijn, sport en welbevinden. Linda Biemans vertelt vol enthousiasme over 'haar' manifestatie. 'Tijdens de startbijeenkomst hadden we via workshops binnen een mum van tijd een heleboel informatie verzameld over hoe jongeren aankeken tegen de veiligheid in hun stad, hoe je agressie onder jongeren kunt aanpakken, wat je tegen discriminatie kunt doen en noem maar op. Ze kwamen zelf met oplossingen waaruit bleek dat ze heel deskundig waren en wisten

waar ze het over hadden. Voor de gemeente vormde deze input de basis voor haar nieuwe jeugdbeleid.' Op diezelfde manifestatie is jongeren gevraagd om met ideeën te komen om Almelo voor hen aantrekkelijker te maken. 'Tijdens de bijeenkomsten over de stadsvisie was al naar voren gekomen dat Almelo geen smoel had voor jongeren, dus daar moest wat aan gedaan worden. Daarom kreeg de hele campagne de naam *ID4Almelo* mee. Daarbij staat *ID* voor idee maar ook voor identiteit.' Dit resulteerde in een aantal concrete ideeën die in de vorm van projecten door de jongeren zelf verder zijn uitgewerkt. Tijdens de slotmanifestatie zijn die projecten door de jongeren gepresenteerd, waarna de gemeente een reactie heeft gegeven.

De tweehonderd jongeren die deelnamen aan *ID4Almelo* zijn geworven via de scholen. 'We kwamen erachter dat het jongerenwerk weinig jongeren kende. Men was er heel probleemgericht bezig en beperkte zich daardoor tot bepaalde groepen, terwijl ik een dwarsdoorsnee van de jongeren wilde bereiken. Nou lukt dat nooit helemaal maar als je daarbij scholen inschakelt kom je een heel eind. Via vmbo, havo, vwo en een internationale schakelklas zijn we aan jongeren gekomen afkomstig uit alle wijken van Almelo, autochtoon en allochtoon, jongens en meisjes. 35 procent van de deelnemers was zelfs van allochtone afkomst. Bij elkaar hadden we een hele goede afspiegeling van de doelgroep die ons voor ogen stond. We hebben de scholen gevraagd leerlingen te sturen die kritisch waren en voor hun mening durfden uit te komen. Daarnaast is een deel van de jongeren op postcode geselecteerd. Die hadden we nodig om een kaart in te vullen waarop zij niet alleen hun oordeel gaven over de stad, maar ook over hun wijk. Wat zijn leuke en saaie plekken? Waar voel je je veilig en waar niet? Wat is de oorzaak daarvan en hoe zou je daar iets aan kunnen doen?'

De startmanifestatie speelde zich af in de speciaal voor jongeren ingerichte fabriekshal van Nijverdal ten Cate. 'Overal waar je keek, vonden heel geanimeerde discussies plaats. Ik weet niet of jongeren van meet af aan gemotiveerd waren om mee te doen. Een dag niet naar school hoeven, is voor veel jongeren al voldoende reden om te komen. Een deel van de jongeren had trouwens probleemloos kunnen weglopen maar dat is niet gebeurd. Ze waren kennelijk toch

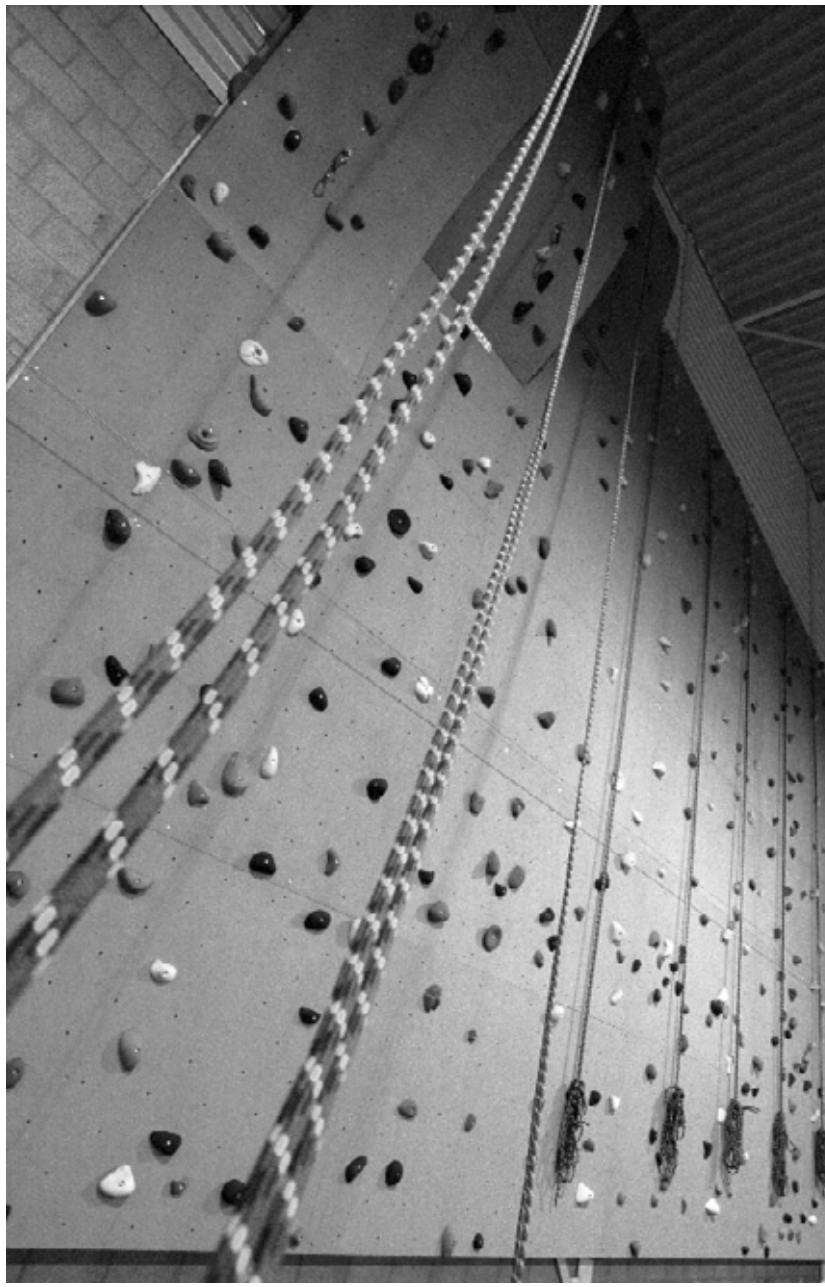

In het kader van *ID4Almelo* is ook een klimwand gerealiseerd

zo geboeid dat ze bleven. We hebben er ook alles aan gedaan om het voor jongeren interessant te maken. Het waren echt onze vips. De workshops waren heel gevarieerd, er was goed eten, een Almelose rapband en een disjockey die gedurende de hele dag draaide; zachtjes tijdens de gesprekken maar bij het wisselen van workshop wat harder. De sfeer was echt fantastisch. Ondanks of juist dankzij de diversiteit in de groep was er een enorme saamhorigheid.'

Haalbaarheid projecten

ID4Almelo onderscheidt zich van andere participatieprojecten in de stad omdat jongeren hiermee daadwerkelijk invloed is gegeven op het gemeentelijk beleid. 'Tot nu toe hadden we beleid dat wel bij jongeren werd getoetst maar dat is toch anders. Dan vroegen wij bijvoorbeeld aan jongeren: "Willen jullie een skatebaan?" Negen van de tien zeiden daar dan op: "Ja, ik wil een skatebaan." Vervolgens staat die skatebaan er en geen hond die ernaar omkijkt. Zo'n beleid wilden we niet meer. Daarom hebben we gekozen voor een meer open benadering. Per workshop is aan jongeren gevraagd wat ze willen en op welke manier, zonder dat daar van tevoren beperkingen of voorwaarden aan zijn verbonden. Ze konden dus vrijuit ideeën spuien, al is wel duidelijk gemaakt dat het gemeentebestuur het laatste woord had.' De voorstellen die Almelo een jong elan moesten bezorgen, werden op een grote wand geschreven. Jongeren mochten hun naam zetten bij een idee waaraan ze zelf een bijdrage wilden leveren. Op die manier gaven jongeren aan waar hun prioriteiten lagen en bleef er een beperkt aantal plannen over. In een vervolgtraject werden jongeren uitgedaagd om het idee van hun keuze verder uit te werken en te onderzoeken op haalbaarheid. 'Dat werkt veel beter dan een briefje van de gemeente waarin staat dat het een heel leuk plan is maar dat het om die en die reden helaas niet kan.' Jongeren kregen zes tot acht weken de tijd om er achter te komen of hun project uitvoerbaar was. 'Daar zat een zoektocht in, een reisje naar een voorbeeldproject. Zo ging de groep die een indoor skatebaan wilde een dagje naar een indoor skatebaan elders in het land en sprak daar met de eigenaar om in kaart te brengen wat er allemaal komt kijken bij het tot stand brengen en onderhouden van een skatevoorziening. 'Speciaal voor deze zoektocht is een formulier ontwik-

keld waarmee jongeren gaandeweg alle vragen die met de haalbaarheid van hun project samenhingen konden beantwoorden. Om de jongeren op weg te helpen, gaven professionals ondersteuning maar verder deden de meeste groepen het helemaal zelf.' Biemans ontfermde zich over de jongeren die zich afzijdig hielden en zich voor geen van de projecten hadden opgegeven. 'Je denkt dan te maken te krijgen met een stel ongemotiveerde jongeren, maar niets was minder waar. De afvallers waren allochtone meiden die op het asielzoekerscentrum woonden. Een deel was nog maar kort in Nederland, zat wel al in de internationale schakelklas maar was de taal nog niet machtig. Toen ik met ze aan de praat raakte, bleek dat ze graag een Nederlandse vriendin wilden hebben en geïnteresseerd waren in sport. Ze wilden snel Nederlands leren door meer met Nederlanders om te gaan. Dat is *Dunja Nissa* – Arabisch voor meidenwereld – geworden, een prachtig integratieproject waarbij allochtone en Nederlandse meiden met elkaar in contact worden gebracht. Dat kan individueel gebeuren of via sport.'

Pionierswerk kreeg bijval

Nu, twee jaar later, wordt *ID4Almelo* bij evaluaties van jeugdbeleid aangehaald als het voorbeeldproject als het gaat om jongerenparticipatie. Biemans herinnert zich nog goed dat ze tijdens de planvorming nauwelijks op steun kon rekenen. 'Niemand geloofde er in. Alleen de wethouder, mijn afdelingshoofd en ik, dus moesten we de nodige weerstand overwinnen. Het jongerenwerk dat we wilden betrekken bij de organisatie bleek niet meer toegerust op het werk dat ze moesten doen. Door de bezuinigingen op het welzijnswerk had er een enorme kaalslag plaatsgevonden waardoor de kwaliteit te wensen overliet. Bovendien was de uitstroom gigantisch. In de periode dat wij bezig waren met het verder uitwerken van de plannen zagen we de ene na de andere jongerenwerker vertrekken. Halverwege de rit hebben we daarom besloten zelf op de uitvoering te gaan zitten. Het risico dat onze plannen anders op een mislukking zouden uitlopen was te groot. Dat wilden we koste wat het kost voorkomen want dan hoefden we nooit meer bij de raad aan te komen met het verzoek geld uit te trekken voor jongerenparticipatie. Ons besluit verder zelf de kar te trekken is misschien discutabel maar we konden

niet anders. Als je iets vernieuwends doet, moet je als gemeente niet bang zijn om de uitvoering in eigen hand te nemen. Gaandeweg hebben we wel geprobeerd andere instellingen erbij te betrekken. Zo deed de bibliotheek mee, de politie, het antidiscriminatiebureau, een aantal afdelingen van de gemeente en natuurlijk de scholen. Allemaal waren ze op de startmanifestatie vertegenwoordigd. Ze moesten wel een bijdrage leveren, want het moest geen aapjes kijken worden. Door de enorme publiciteit die we vervolgens kregen, zag je steeds meer mensen enthousiast worden met als resultaat dat er op de slotmanifestatie 45 organisaties vertegenwoordigd waren.'

Alle projecten gehonoreerd

Op de slotmanifestatie hebben de verschillende groepen jongeren hun projecten gepresenteerd. Ze mochten zelf bepalen hoe ze dat deden, op voorwaarde dat het niet langer duurde dan drie minuten. 'Zorg voor een tijdslimiet, dat is eigenlijk voor het hele traject belangrijk. Of het nu gaat om de duur van de workshops of om het in gang zetten van een follow-up. Als je het allemaal maar op zijn beloop laat, haken jongeren af. Jongeren hebben nu eenmaal verschillende interesses, zijn mobiel en zoals een van hen het uitdrukte: "I go where the action is".' Zo ontvouwden zich in rap tempo plannen voor onder meer een internetcafé, een klimwand, *Dunja Nissa*, een breakdancegroep en een indoor skatecentrum. Twee projecten bleken in de praktijk niet haalbaar. Zo mislukte het plan om ruiterpaden aan te leggen omdat de graaf over wiens landgoed de paden zouden moeten lopen, niet wilde meewerken. Ook het idee om een eigen tv-zender voor jongeren te starten, sneuvelde. 'Financieel was dat niet haalbaar. Bovendien zouden de jongeren die met dat initiatief kwamen binnen afzienbare tijd Almelo verlaten om te gaan studeren. Toch hebben we niet geprobeerd ze op andere gedachten te brengen door bijvoorbeeld te suggereren dat ze misschien beter een website of een radioprogramma zouden kunnen gaan maken. Die conclusie trokken ze zelf nadat ze gesprekken hadden gevoerd bij TV Oost. Daardoor realiseerden ze zich hoeveel werk het was om een televisieprogramma te maken en dat al hun vrije tijd daarin zou gaan zitten.'
Aan het eind van de dag kreeg het beste project de *ID4Almelo Award* uitgereikt: 750 euro en een dagje uit. Biemans straalt als ze vertelt dat

'haar' meiden met *Dunja Nissa* de prijs in de wacht sleepten. 'Fantastisch was dat. Die meiden hadden het helemaal niet verwacht. Toen ze later ook nog eens de Nederlandse Jeugdprijs wonnen en Lokaal Bokaal, een landelijke prijs van de PvdA, waren ze helemaal in de zevende hemel. Dat hadden ze 'm toch maar eventjes geflikt.'
Allezes uitvoerbare projecten zijn door de gemeente gehonoreerd. 'Vooraf is dat niet toegezegd, maar er werd niet moeilijk over geld gedaan. Tijdens zo'n traject moet je wel inspanningen verrichten om de raad achter je te krijgen. Anders vraag je jongeren van alles maar kun je dat later niet waarmaken. Ik heb de gemeente daarom steeds goed geïnformeerd over de voortgang van *ID4Almelo*. Betrek je mensen er onvoldoende bij, dan missen ze een deel van de informatie en zien ze zich ineens geconfronteerd met projecten die veel geld kosten. Wat ook helpt is goede publiciteit. Daar moet je echt voor zorgen want dat vinden raadsleden belangrijk. Tot slot bleek uit een onderzoek dat in het kader van *ID4Almelo* is uitgevoerd dat er in Almelo onvoldoende voorzieningen zijn voor jongeren, ook dat werkte in ons voordeel. Door alle projecten te honoreren, heeft de gemeente laten zien dat ze niet alleen roept dat Almelo aantrekkelijk moet zijn voor jongeren, maar dat ze daar ook haar verantwoordelijkheid in neemt.'
Biemans vindt het onvoldoende als gemeenten en instellingen alleen maar de dialoog met jongeren aangaan. 'Je moet niet in de valkuil lopen dat je alles voor jongeren gaat doen. Je moet jongeren verantwoordelijkheden geven. Ze zijn zelf heel goed in staat aan te geven wat ze al dan niet aankunnen.' Jongeren zijn dan ook maximaal betrokken bij de uitvoering van de plannen die voortvloeiden uit *ID4Almelo*.'Al tijdens de slotmanifestatie had de groep die breakdance wilde organiseren zelf een zaal en een trainer geregeld, en ook voor de contributie zorgen ze zelf. Bij het thema veiligheid hadden jongeren verteld dat ze zich niet op hun gemak voelden als ze door een bepaalde fietstunnel moesten. Om daar verandering in te brengen, hebben jongeren zich opgeworpen om die tunnel te schilderen en heeft de gemeente voor een betere verlichting gezorgd. Het is nu echt een prettige plek geworden. *Dunja Nissa* daarentegen kunnen de meiden nooit zelf trekken. Dat project is bij Humanitas ondergebracht. Daar waar nodig hebben jongeren dus ondersteuning

gekregen. Jongeren kunnen veel maar je mag ze niet van alles op de schouders leggen waar normaal gesproken professionals voor opdraaien.' Wat Biemans een belangrijk knelpunt vindt, is de traagheid van het beleid. 'Voor gemeentelijke begrippen is het allemaal heel snel gegaan, maar jongeren kijken daar anders tegenaan. Neem *Dunja Nissa*. Het heeft een jaar geduurd voor Humanitas het kon oppakken. Heel begrijpelijk want zoiets moet door de besluitvorming, er zitten voorbereidingen aan vast en er moet een projectleider aangetrokken worden. Dat kost tijd. Je kunt dat goed uitleggen, maar daarmee ben je er niet. Je moet het warm houden anders heb je straks een project waarvoor die meiden allang niet meer te porren zijn.'

Langdurige effecten

Biemans vindt dat *ID4Almelo* veel in gang heeft gezet. 'Zo lieten jongeren weten dat sport de oplossing was voor veel problemen. Agressie, je zit niet lekker in je vel – sport helpt. Integratie – sport helpt. Tijdens de manifestatie waren ook sportverenigingen vertegenwoordigd. Die bogen zich met jongeren over de vraag waarom zovelen afhaken als ze wat ouder worden. Dat komt niet alleen door de bijbaantjes die ze hebben. Zo zeiden veel jongeren: "Ja, hoor eens, ik moet twee keer in de week trainen, vervolgens speel ik op zaterdag en dan krijg ik nog een grote bek van de trainer op de koop toe. Daar heb ik helemaal geen zin in. Ik wil voor mijn lol voetballen en als ik een keer verlies, vind ik dat helemaal niet erg." Een van de grootste voetbalverenigingen van Almelo herkende die kritiek en is met een projectvoorstel gekomen om meer aan de wensen van jongeren tegemoet te komen. Sinds kort is er zelfs een jongerenwerker in dienst genomen. Ook de bibliotheek heeft haar inrichting met digitale trapveldjes meer afgestemd op jongeren. Bij verschillende organisaties zie je dat soort effecten. Zo wordt er bij de gemeente niet langer over jongeren gepraat in termen van problemen. Men is zich ervan bewust dat jongeren wat hebben toe te voegen aan het beleid. Tegelijkertijd hebben we wel de afspraak gemaakt dat het niet zo kan zijn dat nu alle afdelingen met jongeren aan de praat gaan want dan jaag je jongeren tegen je in het harnas en ben je ze kwijt.'
Ook de betrokken jongeren zijn anders tegen de gemeente gaan

aankijken, stelt Biemans vast. ‘Doordat de gemeente daadwerkelijk stappen heeft ondernomen, is ze in hun ogen geloofwaardiger geworden. Dat moet je zien vast te houden. Sta jongeren te woord als ze bij je aankloppen. Zorg dat die drempel laag blijft. Laatst nog werd ik op straat aangehouden door een jongen met een scooter. “He, jij daar,” zei hij, “jij bent toch van *ID4Almelo*? Wij willen een sleutelplaats voor brommers.” “Dat lijkt me een prachtig plan”, antwoordde ik. “Met hoeveel zijn jullie?” “Met zijn tweeën”. Waarop ik zei: “Hier heb je mijn kaartje. Bel me op als je nou een stuk of zes, zeven jongens bij elkaar hebt, dan maken we een afspraak en haal ik het jongerenwerk erbij.” Zo zou het in mijn ogen moeten werken. Eigenlijk zou je daarvoor niet zo’n heel traject nodig moeten hebben.’
Vooralsnog is het de bedoeling *ID4Almelo* eens in de twee jaar te herhalen. ‘Het ene jaar voor het voortgezet onderwijs en dan twee jaar later voor mbo, werkenden en werkzoekenden. Dus per groep heb je dan een cyclus van vier jaar. Dan blijf je wakker en ermee bezig. Ik vind niet dat je het vaker moet doen. De belevingswereld van jongeren verandert snel, maar een termijn van vier jaar is heel acceptabel. Je moet ook alles kunnen waarmaken wat je toezegt en organisaties de tijd geven om hun werk aan te passen en hun beeld van jongeren bij te stellen. Op die manier zorg je ervoor dat het landt. Wanneer instellingen niet om willen moet je daarover in dialoog gaan. De gemeente heeft mogelijkheden om een andere manier van werken af te dwingen. Je bent immers de verstrekker van de subsidies en daaraan kun je heel goed bepaalde voorwaarden verbinden.’
Intussen is Almelo hard op weg een stad te worden waar jongeren graag willen wonen. De nieuwe benadering beperkt zich niet tot *ID4Almelo*, ook andere initiatieven dragen daartoe bij. ‘We hebben echt een nieuwe koers ingezet en daar ben ik blij om. Ik heb er moeite mee wanneer jongeren als probleem worden gezien. Je moet ze serieus nemen en je realiseren dat ze heel veel kunnen. Geef ze de kans dat te laten zien. We hebben mensen veel te lang als baby’s behandeld. Als je daarmee doorgaat, krijg je nooit verantwoordelijke, mondige burgers. Mijn insteek is: “Niet pamperen, maar zindelijk maken”. Dus zolang jongeren nog niet zelf met hun ideeën komen, moet je kijken hoe je dat kunt stimuleren. Als je dan over acht jaar

constateert dat jongeren uit zichzelf bij elkaar komen, het jongerenwerk goed georganiseerd is en scholen projecten opzetten, dan is *ID4Almelo* overbodig en heb je bereikt wat je wilde bewerkstelligen.'

Christien Hana uit Syrië (19 jaar)

Door *ID4Almelo* heb ik geleerd hoe ik me in de Nederlandse cultuur kan redden

'Toen *ID4Almelo* gehouden werd, was ik nog maar kort in Nederland. Ik woonde op een asielzoekerscentrum en ging naar school om de taal te leren. Maar dat lukte niet zo goed want ik zat in een klas met allemaal asielzoekers die ook geen Nederlands spraken. Ik ben naar *ID4Almelo* gegaan omdat ik Nederlandse vriendinnen wilde krijgen. Door met hen om te gaan zou ik de taal en de cultuur veel beter leren kennen dan op die school. Dan hoefde ik ook niet meer dag in dag uit op dat asielzoekerscentrum te zitten. Met z'n achten op twee kleine kamertjes, dat gaf veel spanning. Niemand keek daar naar ons, er werd nooit eens iets leuks met jongeren gedaan. Ik wilde meer van het leven dan alleen maar eten, zitten en wachten of je mocht blijven. Ik woonde in Nederland, zonder de taal kun je er niet echt leven. Ik wilde net als ieder ander iets van mijn leven maken. Ik zag mijn toekomst in Nederland. Dus wilde ik een van jullie worden. Ik ben toch ook een mens?'
'Ik ben samen met een stel meiden van het asielzoekerscentrum naar die manifestatie gegaan. We wisten dat jongeren daar mochten vertellen wat ze graag zouden willen. Maar hoe leg je dat uit als je de taal niet spreekt? Die andere jongeren zaten uren te praten en gebruikten moeilijke woorden – daar begrepen we niets van. Gelukkig kwam Linda ons helpen. Met handen en voeten hebben we haar verteld dat we Nederlandse vriendinnen wilden om de taal te leren en om samen leuke dingen te doen, sport bijvoorbeeld. We zijn bij de gemeente gaan praten, er is een projectvoorstel geschreven en we zijn gaan praten met een mevrouw van Humanitas over het maatjesproject dat ze daar hadden. Linda heeft ons steeds overal bij geholpen, maar de naam *Dunja Nissa* hebben wij bedacht. In die periode dat we het project verder uitwerkten hebben we heel veel gedaan. Er was geld voor een zoektocht, wij hebben dat gebruikt om kennis te maken met de Nederlandse cultuur. We hebben paard gereden, gewinkeld, ijsjes gekocht, pannenkoeken gegeten en geschaatst. Dat had ik nog nooit gedaan. IJs,

schaatsen – ik kende die woorden helemaal niet, maar het was een hartstikke leuke ervaring. Heerlijk om even weg te zijn van dat asielzoekerscentrum en nieuwe dingen te leren.'
'Op een gegeven moment moesten we ons project presenteren. Zenuwachtig dat we waren! Toen we hoorden dat we gewonnen hadden, moest ik bijna huilen. 750 euro en prachtige bloemen. Ze zeiden dat ze ons idee goed vonden omdat wij de kloof tussen Nederlanders en asielzoekers wilden overbruggen. Normaal gesproken hoor je alleen maar negatieve dingen over asielzoekers. Wij wilden laten zien dat asielzoekers ook mensen zijn. Dat we daarna ook nog andere prijzen hebben gekregen, kan ik nog steeds bijna niet geloven. Ik had nooit verwacht dat ze ons echt zouden helpen. Ik dacht: wie luistert er nou naar asielzoekers? Ze gaan echt geen geld aan ons besteden. Maar dat hebben ze wel gedaan. Ik vind het leuk mijn stem te laten horen. Nu ik de taal spreek, kan ik dat veel beter. Ik heb nog steeds geen echte Nederlandse vriendin, maar wel veel contact met Nederlandse mensen. Ik weet de weg in de Nederlandse samenleving te vinden en als ik iets niet begrijp dan vraag ik het. Ik heb geleerd hoe ik me in de Nederlandse cultuur kan redden. Ik voel me veel zelfstandiger en ben altijd vrolijk. Vroeger op het asielzoekerscentrum moest ik veel huilen, dat is voorbij. Ik laat me niet meer uit mijn evenwicht brengen. Ook niet door die brief die zei dat we Nederland moesten verlaten. Dat gebeurde een week voor mijn examen. Ik heb het van me afgezet en stug door geleerd. Dat was niet makkelijk maar ik heb wel als beste van de school mijn eindexamen gehaald. Nu ga ik verder studeren. Ik wil in Nederland blijven. Wie weet komt die wens ook uit. Ik ben hier niet geboren, maar dit is wel mijn thuis geworden. Ik heb nu het gevoel dat ik erbij hoor en wil mijn bijdrage leveren aan de Nederlandse samenleving.'

Peer-raadpleging in Amersfoort

In Amersfoort hebben jongeren leeftijdgenoten geïnterviewd over de vraag hoe zij aankijken tegen hun leefomgeving. Aansluitend hebben zij gezocht naar oplossingen om gesignaleerde problemen aan te pakken.

Achtergrond

De gemeente Amersfoort maakte in 1998 een duidelijke keuze om jongeren te betrekken bij haar beleid. Dit kwam tot uiting in de ondersteuning van het Jongeren Forum Amersfoort en de doelstellingen in het *Masterplan integraal jeugdbeleid Amersfoort*. In aansluiting hierop heeft de Stichting Bevordering Jongerenparticipatie (JP 2000+) een project opgezet met als doel een vraaggericht activiteitenaanbod voor jongeren te ontwikkelen en te zorgen voor een structurele inbreng van jongeren in het Amersfoortse jeugdbeleid. JP 2000+ heeft verschillende methoden ontwikkeld om jongerenparticipatie een structurele plek te geven in een organisatie, zoals *peer*-raadpleging en verbetergroepen. Beide zijn ingezet in het Amersfoortse project *Gezocht beleidsmakers 0-23, M/V*. Het motto was: niet alleen praten maar ook zoeken naar oplossingen en die direct uitvoeren. Voor de oplossingen had de gemeente vooraf geld vrijgemaakt.

Doelgroep

Jongeren van 13 tot 20 jaar.

Werkwijze

Het project bestond uit zeven deelprojecten. Zes van deze deelprojecten vonden plaats in zes verschillende wijken, het zevende deelproject was gericht op Marokkaanse jongeren in heel Amersfoort. Per deelproject is gezocht naar vijftien enthousiaste jongeren. Tijdens een weekend kregen de jongeren een communicatie- en interviewtraining. Ook werden zij direct betrokken bij het opstellen van de vragenlijst voor de interviews. De vragen gingen

over de problemen die er in de betreffende wijk waren en de oplossingen die de geïnterviewde jongeren daarvoor zagen. Na de interviewtraining en het opstellen van de vragenlijst ging iedere jongere tien leeftijdgenoten uit de wijk interviewen. Hierdoor ontdekten zij hoe leeftijdgenoten en zijzelf dachten over hun eigen leefomgeving. Hoewel zo'n raadpleging niet beschouwd kan worden als een representatief onderzoek, geeft het wel in korte tijd een goed beeld van hoe jongeren over een bepaald onderwerp denken. De uitkomsten van de raadplegingen werden door de interviewgroepen per deelproject in een verslag verwerkt. In de conclusies stonden steeds welke problemen er volgens de jongeren speelden in de wijk (of bij de Marokkaanse jongeren: in de stad). Per deelproject is een verbetergroep samengesteld. Hierin zaten jongeren uit de interviewgroep en een paar volwassenen. De verbetergroep koos in onderling overleg het belangrijkste probleem. Vervolgens gingen ze samen op zoek naar een oplossing. Deze aanpak moest het draagvlak voor de gekozen oplossing vergroten. Tot slot werden de verbetergroepen ook betrokken bij de organisatie en uitvoering van 'hun' oplossing. Hiervoor was een budget van ruim 3500 euro beschikbaar.

Resultaten

Op grond van de interviewresultaten zijn in alle betrokken wijken verbetergroepen in het leven groepen en aan de slag gegaan. Zo had een jongerencentrum in een van de wijken een slechte naam bij een deel van de jongeren in die wijk. In de verbetergroep zijn de oorzaken hiervoor nagegaan. Als belangrijkste oorzaak voor het slechte imago kwam naar voren dat ouders en jongeren uit de wijk niet goed wisten wat er allemaal in het jongerencentrum gebeurde. Nadat verschillende oplossingen de revue waren gepasseerd, is besloten een open dag te houden voor alle ouders en jongeren uit de wijk, georganiseerd door de verbetergroep.
In twee andere wijken was te weinig te doen voor jongeren. Dit werd opgelost door in de ene wijk een megafestatie te houden en in de andere een skatebaan te plaatsen. In een volgende wijk waren te weinig ontmoetingsmogelijkheden voor jongeren. Hier is het wijkcentrum geschikt gemaakt voor jongeren.
In het deelproject voor Marokkaanse jongeren kwam uit de

interviews naar voren dat veel Marokkaanse jongeren zich niet gesteund voelden bij hun opleiding. Dit zou komen doordat jongeren onvoldoende gemotiveerd waren en ouders niet genoeg betrokken waren bij het onderwijs. Als oplossing werd ervoor gekozen om ouders individueel voorlichting te geven met behulp van tolken. Marokkaanse jongeren zeiden naderhand dat zij zich door alle inspanningen meer gesteund en geaccepteerd voelden.
Met dit grote participatieproject zijn twaalf wijken van Amersfoort bereikt. Tachtig jongeren hebben interviews afgenomen en meer dan zevenhonderd jongeren zijn geïnterviewd. Ook na de afsluiting van het project zijn de uitkomsten verder in de praktijk gebracht. De lokale welzijnsstichting gebruikt de uitkomsten van het project in nieuwe verbetergroepen. Het deelproject met Marokkaanse jongeren is doorgegaan als apart participatieproject. Kortom: op basis van *Gezocht beleidsmakers* blijven jongeren, beroepskrachten, vrijwilligers en gemeenteambtenaren zich ervoor inzetten om de inbreng van jongeren een vaste plek te geven in Amersfoort.
Momenteel beraadt de gemeente zich over de vraag hoe ze in de toekomst verder wil gaan met jongerenparticipatie. Omdat jongeren ouder worden en er steeds nieuwe groepen jongeren ontstaan, wil ze ook iets nieuws ontwikkelen voor/met die groepen. Gebleken is dat ook jongeren steeds weer iets anders willen: je kunt ze niet steeds hetzelfde blijven voorschotelen. Het idee is nu om jeugdpanels en jongerenambassadeurs te introduceren.

Bronnen

- Internet zoekmachine Google: '*Gezocht beleidsmakers 0-23 M/V*', 'JP 2000', 'jongeren interviewen jongeren Amersfoort', 'jongeren raadplegen jongeren', 'participatieproject Amersfoort'
- Gemeente Amersfoort, dienst Maatschappelijke ontwikkeling

N.B. De Stichting Bevordering Jongerenparticipatie, JP 2000+, is opgegaan in Collegio

Waar het uiteindelijk om draait is dat burgers zich realiseren dat de buurt van hen is

Gemeente Almelo lokt buurtbewoners de tent in

De gemeente Almelo wil met een stadsbrede wijkaanpak de kloof tussen burger en bestuur verkleinen. De inzet is meer communicatie met de burger, een beleid dat beter aansluit bij wat er in de verschillende wijken leeft en een grotere betrokkenheid van mensen bij hun buurt. Om dit te bewerkstelligen is in de Ossenkoppelerhoek een originele methode ontwikkeld. Op verschillende plekken in de wijk zijn bewoners – jong en oud – een tent in gelokt om met gemeentefunctionarissen en buurtwerkers in dialoog te gaan over hun woonomgeving. 'Dat leverde veel meer respons op dan een bijeenkomst in een wijkcentrum. Zo'n tent prikkelt de nieuwsgierigheid, je kunt er makkelijk binnenlopen en is het niets dan ben je ook zo weer weg.'

Peter van Heteren is als stadsdeelcoördinator werkzaam bij de gemeente Almelo. Zijn werkterrein strekt zich uit over drie wijken, waaronder de Ossenkoppelerhoek. Het was zijn idee om via tentgesprekken het contact met de burger te verbeteren. 'Dat komt inderdaad uit mijn koker. Ik ben grootgebracht met scouting en heb iets met buitenterreinen en tenten. Toen we met die wijkaanpak begonnen, ben ik al fietsend en snuivend de Ossenkoppelerhoek gaan verkennen. Dan valt direct op dat het een wijk is met heel veel groen. Ik wilde die openbare ruimte benutten, want mensen hebben daar iets mee. Om te kijken of een tent zou aanslaan hebben we zowel op een school als in een tent pilotbijeenkomsten georgani-

De wijkontwikkelingswerker vraagt buurtbewoners wat er in hun buurt speelt

seerd met buurtbewoners. Naar die school kwam bijna niemand, maar voor die tentgesprekken kregen we veertig tot zestig procent van de mensen die uitgenodigd waren. We zagen mensen die we voorheen nooit tegenkwamen. In die zin is een tent voor veel mensen kennelijk ook een neutrale ontmoetingsplek waar ze makkelijker naartoe gaan dan naar het wijkcentrum. Inmiddels zijn we drie jaar verder en zijn we de hele wijk met een tent afgeweest. Je ziet dat de buurt voor de gemeente veel meer is gaan leven en andersom is de gemeente voor de buurt ook geen onbekende meer. Die aanpak heeft ons zo veel opgeleverd dat nu ook andere stadsdeelcoördinatoren ermee gaan werken.'

De tent in gelokt

De gemeente Almelo kent een systeem van wijkwethouders. De stad is opgedeeld in vijf stadsdelen die als speciaal aandachtsgebied zijn toegewezen aan de verschillende wethouders. Het besluit om de Ossenkoppelerhoek, zoals Van Heteren het uitdrukt, 'met tentgesprekken te behandelen' is in nauw overleg met de betrokken wijkwethouder genomen. Ook de bijeenkomsten vinden plaats in zijn aanwezigheid. 'De wijkwethouder opent het gesprek en de wijkontwikkelingswerker, dat is de opbouwwerker van vroeger, loopt met een microfoon door de tent om mensen te vragen wat er in hun straat speelt. We gaan altijd open het gesprek in zonder van tevoren te bepalen welke onderwerpen aan bod moeten komen. De bewoners maken de dienst uit.' Doordat de sportbuurtwerker intussen de kinderen bezighoudt, kunnen ook ouders aan de discussie deelnemen. Dat is niet onbelangrijk als je weet dat veel klachten van bewoners te maken hebben met de kwaliteit van de openbare ruimte in relatie tot opgroeiende kinderen. Onder de aanwezigen zijn bovendien de wijkagent en de wijkbeheerder. 'Die vraag ik er altijd bij, want veel vragen hebben met hun werkterrein te maken en die kun je dan gelijk afhandelen. Als er in een bepaalde buurt nog een andere grote partij actief is, moet je die er eveneens bij betrekken. Je weet vaak in grote lijnen wel wat de gemoederen in een buurt bezighoudt, het is zaak daar goed op te anticiperen. Zijn bijvoorbeeld parkeerproblemen een *hot item* dan neem je iemand van de gemeente mee die daarover gaat.'

Alle mensen die te maken hebben met het gebied waar de tent moet komen te staan, krijgen een schriftelijke uitnodiging. Medewerkers van het sociaal-cultureel werk brengen die brief zelf langs en knopen een praatje aan. 'De wijk is opgeknipt in verschillende gebiedjes. De ervaring leert dat je per keer ongeveer tweehonderd adressen kunt behappen. Door die persoonlijke benadering verlaag je de drempel en kun je ook al een beetje inschatten of er animo is om te komen. Natuurlijk bereik je zo niet iedereen, want mensen zijn niet altijd thuis, maar het draagt wel bij aan je succes.' Van Heteren erkent dat het lastiger is om allochtone bevolkingsgroepen in de tent te krijgen. 'Dat moet je toch via sleutelfiguren spelen. Het is mij een paar keer goed gelukt ze bij een tentgesprek te betrekken. Dan kende ik iemand

en die vroeg ik dan te komen om de hapjes te verzorgen. Op het moment dat je het zo aanpakt, krijg je automatisch anderen uit die bevolkingsgroep mee. Het kan dus wel, maar je moet er meer energie in stoppen. Wat we ook wel eens doen is met een mountainbike en megafoon door de wijk fietsen en omroepen dat de koffie klaarstaat. Je moet mensen continu prikkelen om te komen. Die tent zetten we ook pas op het allerlaatste moment op een hele opzichtige plek neer. Dan creëer je een verrassingseffect waardoor mensen toch even een kijkje gaan nemen. Heb je ze eenmaal binnen dan zijn er drankjes en hapjes, veelal verzorgd door een restauranthouder uit de buurt. Iedereen houdt van lekker eten, dus daar maak je gebruik van.'

Prikkelen tot participatie

'Natuurlijk', vervolgt Van Heteren, 'reageren mensen in eerste instantie vaak sceptisch. "Wat heeft die gemeente nu weer? Waar hebben ze ons voor nodig? Ons is nooit iets gevraagd en nu moeten we ineens komen opdraven." Je moet vertrouwen zien te winnen, dus laat zien dat je de burger serieus neemt, doe wat je beloofd hebt en pak de problemen aan. Tegelijkertijd is het geen "u vraagt en wij draaien". Je wilt mensen meer bij hun buurt betrekken en dus ook bij het oplossen van de problemen. Het is te makkelijk om alle verantwoordelijkheid daarvoor op de gemeente af te schuiven. Het is de taak van de gespreksleider de aanwezigen te enthousiasmeren en de eeuwige klagers te stimuleren om niet langer achterover te zitten en af te wachten, maar ook eens de hand in eigen boezem te steken.'
De Ossenkoppelerhoek is begin jaren zestig van de vorige eeuw gebouwd. Het is een wijk met veel stapelbouw, voor het merendeel huurwoningen. Onder de bewoners is een groot verloop. 'De huidige burger stelt andere eisen aan zijn woonomgeving en dat geeft frictie. Niet dat het een specifieke achterstandsbuurt is maar daar hangt het wel tegenaan. Met het onlangs geaccordeerde wijkontwikkelingsplan denk ik dat we dat gelukkig nog wel voor kunnen zijn.' Van Heteren weet wat er leeft. Hij fietst regelmatig door de wijk, laat zijn gezicht zien als er ergens een bijeenkomst is en hij kent de gangmakers. De tentgesprekken hebben hem dan ook weinig verrassende informatie opgeleverd. De thema's die aan de orde komen, variëren van parkeerproblemen en te hard rijden tot gevoelens van onveiligheid, te weinig

schone speelplekken en veel achterstallig onderhoud.
Tijdens een tentgesprek worden ideeën en oplossingen geïnventariseerd en vervolgafspraken gemaakt. Vragen die niet meteen beantwoord kunnen worden, zoekt Van Heteren op een later tijdstip uit. ‘De uitvoering doe ik natuurlijk niet zelf. Ik probeer een week na het tentgesprek een rondje langs de strategische partners te maken en zo veel mogelijk af te tikken. Je moet ervoor zorgen dat je de verschillende vragen intern goed wegzet en je moet blijven volgen of er ook daadwerkelijk iets mee gebeurt. Als ik er niet uitkom, leg ik het neer bij mijn wijkwethouder en die pakt het dan verder op. Dat gaat prima.’ De verschillende onderwerpen waarover gesproken is, legt Van Heteren vast in een matrix. ‘Daarin geef ik gelijk aan wat inmiddels in gang is gezet. Ik streef ernaar die matrix binnen vier weken bij alle aanwezigen op de mat te hebben. In een begeleidend schrijven staat nog eens heel in het kort met een wat groter lettertype wat de belangrijkste items waren. Degenen die er niet bij waren, ontvangen die brief ook. Daarmee proberen we ze dan toch nog even prikkelen.’ Natuurlijk is het niet altijd mogelijk op alle vragen van bewoners in te gaan. ‘Als je dat uitlegt, hebben mensen daar best begrip voor. Ook kun je niet alles in een keer aanpakken. Meestal vragen we bewoners de avond zelf nog om aan te geven welke twee of drie onderwerpen prioriteit moeten krijgen. Verder zitten er altijd zaken bij waar je niet over hoeft te kletsen maar die je als gemeente gewoon moet oplossen. Is ergens een straatlantaarn al een half jaar kapot, dan moet je daar meteen de dag erop actie op ondernemen. Dat hoort bij de reguliere taken van de gemeente. Maar ligt er een vraag waaruit extra activiteiten voortvloeien, dan proberen we een groep bewoners bij elkaar te krijgen die dat zelf gaat aanpakken met behulp van iemand die daar deskundig in is. Zo zijn verderop in de buurt bewoners van een straat betrokken geweest bij de omvorming van een plantsoen. Vroeger was dat een ruw stuk groen. Dat was beleid, het moest allemaal biologisch verantwoord zijn. De bewoners die er tegenaan keken vonden het geen gezicht en wilden een meer parkachtige omgeving. Samen met bewoners zijn paden aangelegd, lampen neergezet en rozenstruiken geplant. Dat park wordt nu onderhouden door de mensen die in die straat wonen. Om het een officieel tintje te geven, hebben we daarover zelfs een convenant

afgesloten. Niet dat dat veel rechtswaarde heeft, maar het is wel een manier om mensen meer bij hun eigen leefomgeving te betrekken en duidelijk te maken dat de gemeentelijke overheid signalen van burgers serieus neemt.'

Het succes van de tentgesprekken

Tot nu toe zijn de meeste tentgesprekken in mei en juni gehouden. 'Dan leent het weer zich ervoor.' Om een tent op te zetten heb je ook een goede plek nodig, en daarover beschikt niet iedere buurt. 'Dat betekent dat je de methodiek wat moet aanpassen. In het kader van het landelijke project *Onze wijk aan zet* zijn we niet met een tent maar met een caravan op pad gegaan. Het was november dus een tent was niet zo handig. Met die caravan zijn we de verschillende straten van het Nieuwstraatkwartier af gegaan om mensen te vragen: "Wat zou u doen met twee miljoen?". In het kader van het Grootstedenbeleid is namelijk nogal wat voor dit project uitgetrokken. Door daar met die slogan aan te refereren wilden we mensen prikkelen om met ideeën te komen waaraan zij dat geld in hun wijk zouden besteden. Ook deze aanpak werkte als een trein. In negen middagen heeft ons dat maar liefst zeshonderd reacties opgeleverd. Die zijn teruggebracht tot zeven thema's, die nu verder uitgewerkt worden.'

Anders dan bij *Onze buurt aan zet* is er voor de wijkaanpak in de Ossenkoppelerhoek niet veel geld beschikbaar. 'Ik heb een smeeroliepotje van 12.500 euro voor de hele wijk. Je moet er als wijkcoördinator dan ook voor waken dat je niet te veel in gang wilt zetten. Natuurlijk kun je wel wat met dat geld maar voor structurele problemen moet je toch een andere financiering zoeken.' Ondanks het beperkte budget hebben de tentgesprekken heel wat in gang gezet, vindt Van Heteren. 'Het is niet altijd even goed te meten. In het kader van de wijkaanpak gebeurt er natuurlijk meer in de Ossenkoppelerhoek, maar die tentgesprekken hebben zeker effect gesorteerd. Wat je ziet is dat mensen meer betrokken raken bij hun buurt en zelf initiatieven nemen. In drie straten is weer een soort buurtvereniging opgericht. Het straatje waar het plantsoen is omgevormd, organiseert nu ook een nieuwjaarsborrel voor de buurt. Een andere buurt is door de tentgesprekken op het idee gekomen om een zomerfietsdag op touw te zetten en weer ergens anders is een straatkrant in

het leven geroepen. Mensen gaan weer wat met elkaar doen en dat is toch precies wat je wilt bereiken. In ambtelijke termen mag je het misschien over sociale cohesie en leefbaarheid hebben, maar waar het uiteindelijk om draait is dat burgers zich realiseren dat de buurt van hen is.'

Participatie heeft in de ogen van Van Heteren alleen kans van slagen als je de burger serieus neemt. 'Realiseer je goed dat die burger in die situatie moet leven die hij je even in die ene minuut schetst. Je moet signalen van burgers naar waarde schatten en dat kan alleen als je veel met ze communiceert. Het is ook belangrijk te weten wie het signaal afgeeft. Is het die zeurpiet of is het die mevrouw die altijd klaar staat om een positieve bijdrage te leveren. Als je de burger mee wilt krijgen moet je bereid zijn te luisteren. Dat betekent nog niet dat je de burger overal gelijk in hoeft te geven, dat gaat me ook te ver. Maar kun of wil je een bepaalde vraag niet honoreren dan moet je wel met steekhoudende argumenten komen. En, doe dat bij voorkeur niet af met een brief maar stap erop af en ga de dialoog aan. Door die persoonlijke aanpak sluit je veel meer aan bij de beleving van burgers. Mensen kunnen dan ook beter hun emoties kwijt. Laat ze maar vloeken en tieren maar leg wel uit waarom bepaalde zaken niet anders zijn en wijs iemand ook op zijn eigen verantwoordelijkheden.'

Knelpunten

Inmiddels hebben overal in de Ossenkoppelerhoek tentgesprekken plaatsgevonden. Een evaluatie moet nu uitwijzen of de methodiek aangescherpt moet worden en welke knelpunten er liggen. 'Er zijn wat praktische zaken die de aandacht vragen. Op sommige plekken blijkt het heel lastig te zijn om de toestroom van jongeren op een goede manier te kanaliseren. Zoals gezegd krijgt iedereen een hapje geserveerd, maar als sommige jongeren dat aangrijpen om met gevulde eieren te gaan gooien, heb je toch een probleem waar niet iedere werker raad mee weet. Nu we die risicogebiedjes kennen, kunnen we ons daar een volgende keer beter op voorbereiden.' Van geheel andere orde is de constatering dat de wijkbeheerders een beetje de kop van Jut dreigen te worden. 'Onvrede over bijvoorbeeld de groenvoorziening wordt op hen afgereageerd, terwijl die ploeg alleen maar beleid uitvoert. Dat moeten we anders aanpakken want je

kunt een timmerman er toch ook niet op afrekenen als hij van zijn baas maar een beperkt aantal spijkers mag gebruiken.' Ook de samenwerking met de betrokken instellingen moet beter gestroomlijnd worden. 'Het succes van de tentgesprekken heeft veel te maken met de mensen die zich ervoor inzetten. De cateraar, de wijkbeheerder, die sportbuurtwerker en de wijkontwikkelingswerker zijn onmisbaar. Je doet niks alleen. Toch wil ik in de tweede ronde meer bij het sociaal-cultureel werk neerleggen, want soms bekruipt me het gevoel dat ik de bewonersparticipatie aan het organiseren ben terwijl we daar toch een dure club voor hebben.' Het is niet zo dat instellingen geen belang hechten aan bewonersparticipatie, het probleem is meer dat het een andere manier van werken met zich meebrengt en daar is nog lang niet iedereen toe in staat. Veel organisaties zijn er niet op ingesteld om snel op nieuwe vragen te anticiperen. 'Er zijn dan honderd goede redenen waarom iets nog niet kan. Vaak heeft dat met geldgebrek te maken of andere prioriteiten. Soms valt dat uit te leggen maar lang niet altijd. Als mensen bijvoorbeeld struikelen over stoeptegels die door boomwortels omhoog zijn gedrukt, is het lastig te verkopen dat daar volgens de planning pas over een half jaar iets aan gedaan kan worden.'
Volgens Van Heteren staat de gemeente Almelo nu voor de taak de wijkaanpak verder te professionaliseren en daar ook binnen het gemeentelijk apparaat consequenties aan te verbinden. 'We zitten nog midden in een reorganisatie waardoor onze positie als wijkcoördinator nog niet altijd even helder is. Op dit moment zijn we bij de staf ondergebracht. Dat is in het begin handig omdat je daardoor meer mogelijkheden hebt om een onorthodoxe benadering te hanteren. Wil je dat de wijkaanpak beklijft, dan moet je toch zorgen voor een betere inbedding binnen het gemeentelijk apparaat en wellicht toch aanhaken bij een lijnafdeling. Dan kun je betere afspraken maken over wat de verschillende diensten doen met de output van de tentgesprekken. Je kunt dan meer gaan structureren en als het goed is, komt dat dan ook terug in het beleid. Nu ben je nog te veel ad hoc bezig signalen van burgers door te geven en problemen een op een op te lossen. Daardoor word je te afhankelijk van de bereidwilligheid van een enkeling. Wil je als gemeente werk maken van participatie dan zul je dat ook intern moeten uitdragen en

van je medewerkers verlangen dat ze op een andere manier gaan werken. Ik kan wel op mijn kop gaan staan, maar als verder iedereen gewoon op de oude voet verdergaat dan hebben mijn inspanningen geen enkele zin.' Toch is Van Heteren optimistisch over de verdere implementatie van de wijkaanpak. 'Natuurlijk hebben we nog een lange weg te gaan, maar je ziet nu al dat er veel winst te behalen valt. Met de tentgesprekken alleen al hebben we zo'n tien procent van de bewoners van de Ossenkoppelerhoek gesproken. Dat is toch uniek en dat ziet de wijkwethouder ook in. Hij wil hoe dan ook door. Dus die tweede ronde komt er, dat staat niet meer ter discussie.'

Een tent in de P.C. Boutenstraat

De tijd van 'u vraagt en wij draaien' is voorbij

Op een mooie lenteavond zien buurtbewoners ineens een enorme tent verrijzen op het terrein van een Turkse moskeevereniging aan de P.C. Boutenstraat in Almelo. De tent is aan drie kanten open, waardoor je vanaf de straat goed kunt volgen wat er binnen gebeurt. Er staan lange tafels met stoelen opgesteld, her en der wat hoge statafels. Het geheel is opgefleurd met grote kamerplanten en blauwe tafellakens. Mensen zijn bezig een geluidsinstallatie aan te sluiten en de geur van verse koffie komt je tegemoet. Een toevallige voorbijganger blijft nieuwsgierig staan, loopt een stukje door maar draait zich dan toch weer om en gaat aarzelend de tent in. Langzaam maar zeker druppelen de eerste buurtbewoners binnen. Daar worden ze opgevangen door de cateraar die iedereen voorziet van koffie en cake. Intussen heeft de buurtsportwerker naast de tent een fel gekleurd springkussen opgepompt. In een mum van tijd hebben buurtkinderen dat tot hun territorium gemaakt. Binnen heet Peter van Heteren de twintig aanwezige bezoekers welkom namens de gemeente en legt uit wat de bedoeling van de bijeenkomst is. Voor het eerst ontbreekt de wijkwethouder. Door het duale stelsel is zijn aanwezigheid vereist op een raadsvergadering. Terwijl steeds meer buurtbewoners de tent binnen slenteren, ontspint zich langzaam maar zeker een discussie tussen bewoners, buurtwerkers en vertegenwoordigers van de gemeente.
Een wat oudere man, die al veertig jaar in de aangrenzende straat woont, verzucht tegen zijn buurvrouw: 'Ik vind dit een leuk initiatief maar als er hierna weer niks gedaan wordt aan de problemen in de buurt, zien ze mij nooit meer op zo'n bijeenkomst.' De wijkontwikkelingswerker spoedt zich van de ene naar de andere tafel, betrekt er mensen bij die zich wat afzijdig proberen te houden en prikkelt ze zelf oplossingen te bedenken voor de aangedragen problemen. 'Er zijn veel te weinig speelplekken', vindt een mevrouw, 'en als er al een veldje is dan ligt er hondenpoep. Hondeneigenaren zijn te beroerd om dat op te

ruimen en als je er iets van zegt krijg je een grote bek.' 'Ja', valt een andere vrouw haar bij, 'voor kinderen is het hier geen pretje. Auto's rijden veel te hard. Ik houd mijn hart vast. Kunnen er geen verkeersdrempels komen, zoals elders in de stad gebeurd is?' Terwijl de gemoederen verhit raken, noteert Peter van Heteren de opmerkingen die gemaakt worden. Op vragen die ter plekke beantwoord kunnen worden, geeft hij direct een reactie of hij speelt ze door aan een van de aanwezige gemeenteambtenaren. 'Nee', zegt de man van Verkeer, 'verkeersdrempels zitten er op korte termijn niet in. De gemeente moet nu eenmaal keuzes maken. Er is nu een eerste slag gemaakt met het instellen van een dertigkilometerzone, voor drempels ontbreekt het budget.' De vrouw haalt haar schouders op en zegt: 'Dus moet er eerst iets ergs met onze kinderen gebeuren voordat de gemeente ingrijpt. Zo raak ik gauw uitgepraat.' 'Weten jullie wie die hardrijders zijn?' vraagt de wijkontwikkelingswerker. Een aantal mensen knikt. 'Misschien moeten jullie die dan op hun verantwoordelijkheden wijzen', probeert hij. 'En dan een mes tussen mijn ribben krijgen, zeker', roept een man van middelbare leeftijd. Hij is opgestaan en begint zijn ergernissen van een vel papier op te lezen. 'Waar ik me enorm aan stoor, is dat zwerfvuil. Er staan nieuwe containers maar mensen gooien alles maar op straat: matrassen, televisies en noem maar op. Kan Groot Vuil niet vaker komen?' De wijkontwikkelingswerker legt uit dat je daarmee het probleem niet oplost maar mensen juist stimuleert om nog meer rotzooi op straat te zetten. Daarom voelt de gemeente daar niets voor. 'Natuurlijk moet u het melden als er zwerfvuil ligt en dan wordt het opgeruimd, maar is het niet beter', probeert hij weer, 'om de boosdoeners aan te spreken op hun gedrag?' De man schudt mismoedig zijn hoofd en gaat weer zitten. 'Waarom vragen jullie ons te komen en te vertellen wat er mis is als jullie het toch niet oplossen?' Een vrouw staat op en zegt: 'In de uitnodiging stond dat er extra geld was voor de wijkaanpak. Krijgen we nog te horen wat daarmee gebeurt? Tot nu toe legt u alles terug bij de burger.' Dan neemt Peter van Heteren het woord en zegt: 'Het is een misverstand te denken dat het om veel geld gaat. Ik heb een potje van zo'n twaalfduizend euro maar dat is bestemd voor de hele wijk. Bovendien is de tijd van "u vraagt en wij draaien" voorbij. Als er problemen zijn dan wil de gemeente die graag aanpakken maar wel samen met de bewoners. Als jullie bereid zijn de schouders eronder te

zetten, zijn er genoeg fondsen die we kunnen aanboren.'
Nieuwe onderwerpen passeren de revue. Iemand uit zijn boosheid over op de stoep geparkeerde auto's, anderen willen meer parkeerplaatsen. De man van de afdeling Verkeer vertelt dat dit een punt van aandacht is bij de gemeente. 'Natuurlijk beheert de gemeente de openbare ruimte, maar als er geen plek is, houdt het natuurlijk op. De wijk is er nu eenmaal niet op ingesteld dat ieder huishouden tegenwoordig een of meer auto's heeft. Er wordt nu wel gekeken in hoeverre het instellen van eenrichtingsverkeer een oplossing kan bieden.' Naarmate de avond vordert, nemen steeds meer mensen deel aan de discussie. Hoewel er her en der nog gemopperd wordt, lijkt het erop dat de aanwezigen de bijeenkomst toch als zinvol ervaren. De cateraar serveert intussen hapjes en een drankje. Als het tijd is de avond af te sluiten, wil niemand er al mee ophouden. Dat is koren op de molen van de wijkontwikkelingswerker. Hij zegt: 'Luister, ik wil jullie een voorstel doen. Veel van de ergernissen hier in de buurt hebben te maken met onaangepast gedrag van andere mensen die hier wonen. Ik begrijp dat jullie als individu daar moeilijk een vuist tegen kunnen maken. Waarom gaan we niet een keer bij elkaar zitten om te bespreken hoe we dat gezamenlijk kunnen aanpakken?' Het valt even stil en er klinkt wat gemor, maar als de wijkontwikkelingswerker vraagt wie bereid is daaraan mee te doen, gaan toch een voor een wat handen omhoog.

Moeders interviewen moeders in Sneek

Om te achterhalen welke behoeften er onder ouders leven en hoe zij tegen het bestaande aanbod van voorzieningen aankijken, hebben moeders in Sneek andere moeders geïnterviewd. Hoewel deze aanpak al jaren geleden ontwikkeld is, is dit voorbeeld ook vandaag de dag nog actueel.

Achtergrond

In 1995 was men in Sneek alweer enige tijd bezig om meer samenhang aan te brengen in het jeugdbeleid. De door het rijk gefinancierde experimenten *Opvoedingsondersteuning* boden aanknopingspunten om vraag en aanbod op het terrein van opvoedingsondersteuning beter op elkaar af te stemmen. De gemeente Sneek en de betrokken instellingen (onderwijs, welzijnswerk, jeugdgezondheidszorg, peuterspeelzalen, maatschappelijk werk en onderwijsvoorrang) wilden met het experiment de krachten bundelen om contact te leggen met 'nog niet bereikte doelgroepen' en hun behoeften en wensen te achterhalen. Het lukte namelijk nog niet goed om aansluiting te vinden bij autochtone en allochtone gezinnen in sociaal-culturele of sociaal-economische achterstandssituaties. Ze wilden er achter komen waardoor deze ouders zo moeilijk bereikbaar waren en hoe ze dan wél met hen aan de praat konden raken. Ook wilden ze uitzoeken welke problemen, vragen en behoeften er bij de ouders leefden over de opvoeding, en wat hun mening was over het bestaande aanbod. Met deze inzichten wilden ze het totale aanbod verbeteren. In de wijken Lemmerweg-Oost en Sperkhem Tuindorp ging men aan de slag om de cultuurkloof tussen instellingen en doelgroep te overbruggen. Een eerste aanzet daartoe deed de projectleider van het experiment *Opvoedingsondersteuning in Sneek*. Zij installeerde een klankbordgroep van moeders die advies en commentaar gaven

op de initiatieven die in het kader van het experiment ondernomen werden. Tegelijkertijd gingen moeders uit de doelgroep andere moeders interviewen over opvoeden en het daarmee samenhangende aanbod aan voorzieningen. Er werden bewust geen beroepskrachten ingeschakeld. De achterliggende gedachte daarbij was dat moeders uit dezelfde doelgroep elkaar goed konden helpen, in grote lijnen wisten wat er speelde en elkaar eerder vertrouwden.

Doelgroep

Autochtone en allochtone moeders in een achterstandssituatie.

Werkwijze

Een tiental moeders uit de twee wijken werd betaald (!) om 46 andere moeders te interviewen. Een beroepskracht fungeerde daarbij als coach. Ter voorbereiding van de interviews werd een vragenlijst opgesteld, waaraan de interviewende moeders intensief meewerkten. Ze dachten na over de volgorde en de hoeveelheid vragen, over het taalgebruik en illustraties bij de vragen. Vervolgens is tijd uitgetrokken om de moeders te trainen in het afnemen van interviews. Tijdens twee trainingen van 2,5 uur is aandacht besteed aan houdingsaspecten, interviewtechnieken en is geoefend met interviewen. De interviews verliepen goed en leverden veel bruikbare informatie op. De ervaring leerde dat de vragenlijst wat te lang was. Geïnterviewde moeders wilden graag veel vertellen en verwachtten dat hun problemen door het interview of de interviewster opgelost zouden worden. De coach adviseerde daarom een volgende keer meer tijd uit te trekken om de interviewende moeders voor te bereiden op het afnemen van de interviews.

Resultaten

Uit de interviews bleek dat de geïnterviewde moeders nauwelijks een beroep deden op instellingen op het brede terrein van welzijn. Dit kwam in de eerste plaats doordat veel moeders het aanbod niet kenden. Tegelijkertijd kwam naar voren dat veel moeders wel behoefte hadden aan ondersteuning en ook daadwerkelijk zochten naar oplossingen voor hun problemen en wensen. Die vonden ze echter niet bij het beschikbare aanbod. De moeders gaven aan dat ze geen behoefte hadden aan hulpverlening maar aan een plek waar ze informele

contacten en gezelligheid konden vinden. Ze wilden graag meer ondersteuning bij de opvoeding, meer informatie en cursussen over opvoeden, geld, gezondheid en werken, betere vormen van vrijetijdsbesteding voor moeders en kinderen, doorverwijzingsmogelijkheden en een betere aanpak van discriminatie. Kortom: het aanbod voorzag niet in de behoeften van moeders en daarom maakten ze er ook nauwelijks gebruik van. De geïnterviewde moeders gaven aan dat een moedercentrum ertoe zou kunnen bijdragen om de discrepantie tussen vraag en aanbod recht te trekken.
Een andere reden waarom moeders geen beroep deden op voorzieningen had te maken met de houding van beroepskrachten. De moeders vonden dat de instellingen te veel problematiseerden en voelden zich door hulpverleners betutteld en niet respectvol bejegend. De instellingen en beroepskrachten zijn door het onderzoek gaan inzien dat hun werkwijze en houding hen moeilijk bereikbaar maakten en dat het dus niet aan de ouders lag. Ook zij zagen in het concept van een moedercentrum een mogelijke oplossing. Zo'n moedercentrum zou kunnen dienen als voorportaal, als een laagdrempelige voorziening waarmee de moeders wel te bereiken waren. Vanuit het project *Opvoedingsondersteuning* is in samenwerking met Stichting Profiel het moedercentrum Full House opgezet. Dit gebeurde in nauw overleg met de betrokken moeders. Het moedercentrum bestaat nog steeds, wordt door moeders zelf gerund en vormt nog steeds de schakel tussen vraag en aanbod, tussen instellingen en de doelgroep. Pijlers zijn: activiteiten voor en door vrouwen, werk wordt betaald en kinderen horen erbij.
Tot slot is niet alleen een moedercentrum opgericht maar er is ook gewerkt aan de houding van beroepskrachten. Naar aanleiding van het onderzoek hebben instellingen aandacht besteed aan deskundigheidsbevordering en attitudeverandering met als doel een vraaggerichte benadering van cliënten. Zo is bijvoorbeeld de wijkverpleegkundige meer buurtgericht gaan werken waardoor zij beter kan inspelen op wat ouders willen. Ook is de ouder- en kindzorg er van afgestapt om alle ouders hetzelfde standaardpakket te bieden. Het moedercentrum krijgt ondersteuning van Stichting Profiel. Op grond van deze ervaringen benadrukt Stichting Profiel

in contacten met instellingen altijd hoe belangrijk het is om te investeren in het leggen van contacten, respect te hebben voor andere normen en waarden en mensen aan te spreken op hun krachten in plaats van op problemen (*empowerment*).

Bronnen

- *Eerst mijn kinderen, dan mijn man, dan kom ik... Een onderzoek naar behoeften en knelpunten van vrouwen in Sneek op de terreinen wonen, weten, werken en welzijn*. Sneek: Moedercentrum Full House, 1996

Stichting Profiel, Rienck Bockemakade 2, 8601 AC Sneek. Telefoon: (0515) 42 13 13.

Jongeren als ervaringsdeskundigen

'Jongeren zijn nog te vaak object van beleid, voorzieningen en onderzoek, zonder dat zij er zelf bij betrokken zijn. Dat leidt tot allerlei theorieën over jongeren, waarvan de doelgroep zelf geen flauw benul heeft. Jongeren worden geproblematiseerd en daardoor in feite als mondige burgers gediskwalificeerd.' Die constatering deed Jan Hazekamp zo'n tien jaar geleden besluiten zijn werk als jeugdonderzoeker aan de universiteit vaarwel te zeggen en zijn ideeën over jongerenparticipatie in de praktijk te brengen. 'Ik wilde alleen nog maar beleidsgericht onderzoek doen waaraan jongeren van meet af aan deelnamen. Mijn filosofie is dat jongeren over de capaciteiten beschikken om na te denken over hoe iets is en hoe daarin verandering kan komen.'

Jan Hazekamp herinnert zich nog goed hoe zijn besluit in 1993 leidde tot de oprichting van Stichting Alexander. 'Ik wilde met Stichting Alexander de beginnende participatiegedachte van eind jaren tachtig een impuls geven en binnen het jeugdonderzoek een weg openen naar nieuwe vormen van kennisvergaring waarbij jongeren een actieve rol spelen. Maatschappelijk gezien was en is het nog steeds niet vanzelfsprekend om burgers al op jonge leeftijd aan te spreken op de kwaliteit van hun omgeving en ze in staat te stellen daar hun stempel op te drukken. Jongeren leren door hun opvoeding misschien dat ze met hun ouders over bepaalde zaken kunnen onderhandelen maar dat is het dan wel zo'n beetje. In andere

sectoren zoals de hulpverlening en het onderwijs valt er voor jongeren niks te onderhandelen. Er is een hulpverleningsaanbod en een onderwijspakket, allemaal bedacht door volwassenen, en daar hebben jongeren het maar mee te doen. De benadering van jongeren is vaak heel eenzijdig gericht op hun tekortkomingen: ze hebben onderwijs nodig, hulp of straf. Als je bij kinderen en jongeren al van jongs af aan appelleert aan hun verantwoordelijkheden en je laat ze daadwerkelijk invloed uitoefenen op zaken die hun leven raken, dan laten ze dat ook op latere leeftijd niet meer los. Door jongeren aan te spreken op hun competenties en hen serieus te nemen, geef je ze iets in handen waardoor zij zelf krachtiger worden. Ze leren dat ze als individu wat betekenen, dat ze soms wel water bij de wijn moeten doen maar vooral dat ze een maatschappelijke verantwoordelijkheid hebben. In mijn ogen moeten volwassenen het vanzelfsprekend gaan vinden de stem van jongeren te horen en daarvoor plaats in te ruimen. In feite ontwikkel je zo een nieuwe vorm van burgerschap. Dat was en is nog steeds mijn drive om dit werk te doen. Natuurlijk leven we nu in een tijd dat niemand meer kan zeggen dat hij of zij tegen participatie is, maar de praktijk is weerbarstig. Soms is het niet meer dan een geultje dat je graaft maar het komt ook voor dat ik denk: dit is toch een aardig kanaaltje geworden.'

Jongeren als directbelanghebbenden

Inmiddels is Stichting Alexander uitgegroeid tot een instituut dat veel onderzoek doet van nationale importantie. 'Wij betrekken jongeren bij de opzet, uitvoering en rapportage van onderzoek naar hun eigen leefwereld. Daaraan voorafgaand geven we ze een korte training, maar we stimuleren ze vooral gebruik te maken van de eigen ervaringsdeskundigheid. Als direct belanghebbenden praten zij mee over de beleidsconsequenties van hun onderzoek en zijn ze gelijkwaardige gesprekpartners van instellingen en overheden.' In de loop der tijd zijn er verschillende manieren ontwikkeld om jongeren in te zetten. Zo werden de zogenoemde *flying teams* in het leven geroepen om het vrijwilligerswerk aantrekkelijker te maken voor jongeren. Aanleiding vormde de constatering van verschillende vrijwilligersorganisaties dat er onder jongeren nauwelijks animo was om vrijwilliger te worden. Zij maakten zich dan ook ernstige zorgen over hun voortbe-

staan. Om er achter te komen waarom jongeren geen zin hadden in vrijwilligerswerk en hoe daarin verandering gebracht kon worden, werd een onderzoeksteam van jonge vrijwilligers samengesteld. Als ervaringsdeskundigen hielden zij interviews en paneldiscussies met zowel jonge vrijwilligers als jongeren die als vrijwilliger waren afgehaakt of vrijwilligerswerk bij voorbaat afwezen. Op grond van de bevindingen organiseerde het onderzoeksteam vervolgens consultgesprekken met het bestuur van de instelling in kwestie. 'Het concept was jongeren van de ene naar de andere instelling te laten *flyen* om zo'n vrijwilligersorganisatie met een paar injecties wat meer jongerengevoel te geven en om mee te denken over manieren om het vrijwilligerswerk interessanter te maken voor jongeren. Tijdens die gesprekken stellen de jongeren allerlei vragen aan de bestuursleden en houden hun de spiegel voor door en passant te vragen: "Kunt u ons misschien vertellen wat de gemiddelde leeftijd van het bestuur is?" Ook krijgen die bestuursleden de opdracht tien minuten naar MTV te kijken en daarover een verslagje te schrijven. Toen we naderhand een telefonische evaluatie hielden onder instellingen waar die *flying teams* hun werk hadden gedaan, kregen we keer op keer te horen dat ze zich nooit eerder hadden gerealiseerd dat je met jongeren kon praten. Verbazingwekkend, maar dat wist men niet. Zo zei een instelling voor speeltuinwerk dat ze hierdoor op het idee waren gekomen om het gesprek aan te gaan met jongeren die voor problemen zorgden in hun tuin.'

Naast de methodiek van de *flying teams* werkt stichting Alexander ook met ervaringsdeskundigen in jongereninspectieteams en jongerenconsulententeams. Daarbij doen voormalige cliënten van een instelling onderzoek naar beleid, (hulpverlenings)aanbod en de manier waarop de professionals hun werk doen. De resultaten daarvan presenteren ze vervolgens in een inspectierapport of een consultgesprek. 'De meeste trajecten zijn onderzoeksadviestrajecten. In eerste instantie waren die gebaseerd op individuele interviews, later werden dat panelgesprekken en tegenwoordig is het vaak een combinatie van die twee. We hebben onze aanpak steeds verder ontwikkeld. Betrokken we er voorheen alleen jongeren bij, nu ook vaak volwassenen. Zo hebben we op grond van onze ervaringen met cliëntenparticipatie in de jeugdzorg het concept van consulententeams ontwik-

De dialoog aangaan met jongeren

keld. Bij deze methode gaan niet alleen ex-cliënten zelf op onderzoek naar de mening van huidige cliënten over de geboden hulp, ook een consulententeam van ouders gaat aan de slag. De nieuwe directeur van Stichting Alexander, Heleen Jumelet, gebruikt nu haar ervaring op het terrein van jeugd- en kwaliteitszorg om kritiek en adviezen van jongeren en ouders in te zetten voor kwaliteitsbevordering. Het gaat dan niet meer alleen om het krijgen van feedback, maar om werkers, directie en cliënten de verantwoordelijkheden te laten delen.'

Jongeren met uiteenlopende achtergronden

'De kracht van onze aanpak zit 'm in het bij elkaar brengen van jongens en meisjes afkomstig uit verschillende maatschappelijke lagen', vervolgt Hazekamp. 'Wil je een representatief beeld van de jeugdcultuur krijgen, dan moet je ervoor zorgen dat alle groepen vertegenwoordigd zijn. Je brengt jongeren samen die elkaar veelal voor het eerst ontmoeten. Net als volwassenen zitten jongeren vaak op een eigen eilandje met een eigen clubje om zich heen. Als het je lukt dwarsverbanden te maken, kun je een hele levendige discussie krijgen over hoe de dingen zijn en hoe het anders kan.' Medewerkers van Alexander besteden dan ook veel aandacht aan de werving van jongeren voor hun projecten. 'Vaak nodigen we eerst de volwassenen uit die met ons project te maken zouden kunnen krijgen. Afhankelijk van het thema zijn dat intermediairs uit het onderwijs, de politie en de hulpverlening. Die leggen we uit wat er gaat gebeuren. In de loop der jaren hebben we gemerkt dat het hartstikke belangrijk is dat je zelf die informatie geeft, anders horen ze het via via en gaan er allerlei verhalen de ronde doen. Tegelijkertijd vragen wij die mensen of zij ons in contact willen brengen met jongens en meisjes die niet altijd al overal voor gevraagd worden. Als ze daar "ja" op zeggen, geven we ze een flyer mee om aan jongeren uit te delen. Jongeren die zo'n intermediair laten weten dat ze bereid zijn mee te doen, bellen we zo snel mogelijk op voor een afspraak om uit te leggen wat de bedoeling is. Als je jongeren erbij wilt betrekken is het belangrijk dat je volstrekt duidelijk bent over wat je voor ogen staat. Vervolgens vul je dat samen met hen verder in. Je laat jongeren het voortouw nemen maar je moet wel voortdurend de vinger aan de pols houden. Zo bellen we bijvoorbeeld altijd nog even met de betrokken jongeren op de avond voordat er iets te gebeuren staat. Je voelt je dan misschien wel een juffrouw Tut maar in de praktijk blijkt het helemaal niet als controle ervaren te worden. Integendeel, jongeren zeggen vaak: "Doordat jij drie keer belde had ik het gevoel dat het toch wel belangrijk was dat ik zou komen."

Om zo veel mogelijk verschillende stemmen te laten horen, hanteert Alexander voor de meeste onderwerpen de stelregel jongeren te werven met uiteenlopende achtergronden. Volgens Hazekamp lukt dat de medewerkers van Stichting Alexander goed. 'Als je jongeren op

de juiste manier aanspreekt, zijn ze meestal wel te motiveren om tijdelijk mee te doen. Maakt niet uit hoe hoog of laag ze opgeleid zijn, maar je moet er wel voor zorgen dat volwassenen zich realiseren wat het betekent als ze jongeren een plek in het beleid willen geven. Ze moeten ervan doordrongen zijn dat jongeren op basis van vrijwilligheid meedoen en daarnaast ook nog een druk programma hebben met school, werk en sport. Dus moet je rekening houden met tijden, je houding, je taalgebruik en niet bij voorbaat al iets inbouwen waardoor de sceptici hun vooroordelen bevestigd zien en kunnen zeggen: "Zie je wel, ze doen niets."
Dat jongeren meestal niet langer dan een paar maanden bereid zijn mee te doen, vindt Hazekamp niet zo vreemd. 'Zolang participatie nog niet met de paplepel ingegoten wordt, zul je dat houden en moet je steeds weer op zoek naar nieuwe jongeren. Eerlijk gezegd vind ik dat ook helemaal niet bezwaarlijk. Integendeel, zo voorkom je juist die elitevorming die je bij jongerenraden vaak tegenkomt. Het gaat erom dat zo veel mogelijk jongeren ervaring opdoen met participatie, ook al is het maar tijdelijk. Als je hebt meegemaakt dat je invloed kunt uitoefenen door je mond open te trekken, raak je dat nooit meer kwijt.'

Verover je eigen monument

Dat je in je aanpak zo veel mogelijk probeert aan te sluiten bij de belevingswereld van jongeren, wil volgens Hazekamp nog niet zeggen dat bepaalde onderwerpen per definitie afvallen. 'Momenteel zijn we bezig om met *flying teams* de wereld van monumentenzorg jongerenvriendelijk te maken. Het VSB-fonds, dat miljoenen uitgeeft aan onderhoud en restauratie van monumenten, wil weten of er onder jongeren belangstelling is voor monumenten en heeft ons gevraagd daar onderzoek naar te doen. Ik vind dat een ontzettend leuke opdracht want jongeren en monumenten zijn toch twee totaal verschillende werelden. Als je daar iets mee wilt, moet je beginnen bij wat jongens en meisjes weten, vinden en voelen bij de bebouwde omgeving, een begraafplaats of een kerk. Wat je zeker niet moet doen, is jongeren overladen met informatie, dan ben je ze meteen kwijt. Natuurlijk kun je wel wat vertellen maar je moet zorgen dat je ook met iets komt dat emoties bij jongeren oproept want dan heb je

beet. Waar het om gaat is dat jongeren zelf een binding moeten krijgen met een monument, een ander moet ze dat niet voorschrijven. Daarom heet dit project heel kernachtig *Verover je eigen monument*.'

Op lokaal niveau krijgen monumentengroepen nu van *flying teams* adviezen om hun monument in de ogen van jongeren aantrekkelijk te maken. 'Natuurlijk kun je een monument niet verfraaien maar je kunt wel andere dingen bedenken waardoor het een plek krijgt in de belevingswereld van jongeren. Vertel jongeren spannende of pikante details, laat ze hun eigen verhaal maken bij dat monument en laat ze dat in de vorm van een speurtocht, rap of theater aan andere jongeren overbrengen. We hebben inmiddels met verschillende jongeren aan dit project gewerkt en je ziet de aanvankelijke verveling omslaan in interesse. Zo merkte een van die jongeren heel treffend op: "Een monument is eigenlijk net zoiets als je achternaam. Iedereen heeft een achternaam maar daar denk je niet altijd bij na. Toch zit daar wel je hele verleden in opgesloten." En wat te denken van een stel Amsterdamse jongeren die zich door de vele wildplassers bij de Amsterdamse Waag lieten inspireren tot het maken van een rap met de woorden: 'Dit is de oudste plek van Amsterdam. Respect, man. Die plek is oud, man. Heeft meer gezien dan jij, man. Monumenten geven richting aan de toekomst en het heden, omdat je leert van de verhalen uit het verleden.'

Nu de pilot geslaagd is, wordt het project uitgebreid en op verschillende plekken uitgezet. Er ligt een handleiding waarmee men bij de monumenten aan de slag kan en is er behoefte aan coaching, dan kan er de komende tijd nog een beroep op Stichting Alexander worden gedaan.

Vertrouwen in jongerenparticipatie

De meeste thema's die Stichting Alexander in de loop der jaren heeft aangepakt, hebben te maken met de lokale politiek en de jeugdzorg. Hazekamp moest bij herhaling ervaren hoe wantrouwend volwassenen aankijken tegen jongerenparticipatie. 'In de jeugdzorg hadden ze er bijvoorbeeld volstrekt geen vertrouwen in dat jongeren die net de reclassering achter de rug hadden, bereid zouden zijn om actief en constructief aan een onderzoek mee te werken. Als dan blijkt dat

we een enthousiaste groep jongeren bij elkaar weten te krijgen die tijdens de presentatie van de resultaten ook nog eens hele zinnige dingen zeggen, vallen ze van hun geloof. De aanvankelijke angst dat jongeren alleen maar kritiek zouden gaan stapelen, blijkt totaal ongegrond. Volwassenen denken vaak veel negatiever over jongeren dan de realiteit aangeeft. Mijns inziens komt dat doordat hulpverlening en onderwijs de capaciteiten en competenties van jongeren nog te vaak onbenut laten. Een jongere wordt niet als een gelijkwaardige beschouwd. Het idee alleen al dat je met zo iemand je eigen gedrag en professie kunt bespreken, is voor velen een brug te ver. Als je jongerenparticipatie serieus neemt, moet je als professional bereid zijn om van je sokkel af te stappen en je kwetsbaar op te stellen. Dat betekent niet dat je de eigen verantwoordelijkheid, kennis en ervaring over boord moet zetten en maar naar de pijpen van die jongeren moet gaan dansen. Nee, er moet een dialoog totstandkomen waarbij jij als onderzoeker of professional een vorm moet zien te vinden om iets van je deskundigheid bij jongeren neer te leggen zodat zij ook iets met dat instrumentarium kunnen doen. Er moet een wederzijds vertrouwen ontstaan in elkaars deskundigheid. Dat is een groeiproces waarbij eenieder bereid is zijn standpunten bij te stellen en te accepteren dat bepaalde dingen soms anders liggen dan gedacht. Als professional moet je iets leren van die ander en omgekeerd.' Volgens Hazekamp staan veel instellingen niet te trappelen om daadwerkelijk met jongerenparticipatie aan de slag te gaan. 'Zeker niet als het in opdracht van derden gebeurt en een instelling het in feite van bovenaf gedropt krijgt. Soms is de weerstand heel sterk en worden er continu kanttekeningen gemaakt, andere keren is men ontzettend professioneel en aardig maar gebeurt er vervolgens niks.'
Om in de samenwerking met instituties niet voor verrassingen te komen staan, is het essentieel om in een zo vroeg mogelijk stadium afspraken te maken met de juiste personen. 'Als we bij een gemeente een project starten, wil ik niet alleen met een beleidsambtenaar maar ook met de wethouder praten zodat die zich realiseert wat er verwacht wordt. Daarnaast leg je ook contact met andere partijen die een rol moeten spelen of later iets met de onderzoeksresultaten moeten doen. Je vertelt hoeveel tijd mensen voor het project moeten uittrekken, wanneer ze waar aanwezig moeten zijn en dat er een

intentieverklaring moet komen waarin staat dat er echt wat met de uitkomsten van het onderzoek gedaan zal worden. Om mijn woorden kracht bij te zetten, werk ik altijd met convenanten. Natuurlijk kan iedereen zich daar vervolgens weer aan onttrekken, maar ik heb er goede ervaringen mee. Ook lopende het traject, terwijl de jongeren bezig zijn met het onderzoek, volgen er adviesgesprekken waarin we met een ambtenaar of wethouder kijken wat er op korte termijn al veranderd kan worden. Een nieuw jongerencentrum kun je natuurlijk niet zomaar uit de grond stampen maar het egaliseren van een voetbalveldje hoeft echt niet zo veel tijd te kosten. Als je dat soort dingen vast aanpakt, laat je zien dat het je ernst is met jongerenparticipatie. Je wint zo het vertrouwen van jongeren en je houdt de motivatie vast. Jongeren voelen zich dan serieus genomen en zijn daarom eerder bereid te accepteren dat een aantal van hun wensen echt niet kan of pas op langere termijn.'

Continuïteit bevorderen

Ook al heeft een instelling goede ervaringen opgedaan met jongerenparticipatie, dan wil dat nog niet zeggen dat een blijvende betrokkenheid van jongeren bij het beleid van die organisatie gegarandeerd is, weet Hazekamp. 'Het is moeilijk om jongerenparticipatie te laten beklijven, want uiteindelijk zijn het de volwassenen binnen die organisatie die moeten veranderen. Als je het heel druk hebt en je hebt al een keer met jongeren gescoord, dan heb je niet zo'n zin om nog een keer ingewikkeld te doen. Wij proberen mensen erop te wijzen dat hun voorstellen rijker worden en meer draagvlak krijgen als jongeren meedenken. Helaas laat niet iedereen zich daardoor overtuigen. Jongerenparticipatie vraagt een fikse tijdsinvestering. Het is meer dan alleen maar met jongeren praten. Je moet ook iets met hun inbreng doen. En daarvoor moet je vaak ook andere afdelingen over de streep trekken. Want wat jongeren zeggen past nooit alleen in jouw beleidsvakje. Die verkokering is met name op lokaal niveau een belangrijk knelpunt. Jongeren komen vaak met hele simpele adviezen die volwassenen niet kunnen realiseren omdat ieder zijn eigen departementje heeft. Leg je bijvoorbeeld een nieuwe wijk aan dan zou je er rekening mee moeten houden dat kinderen ouder worden. Dus moet je met planologen en ruimtelijke ordening praten, maar die houden

zich niet bezig met jeugdbeleid. Jongeren drukken je wat dat betreft met de neus op de feiten. Hun voorstellen veronderstellen samenwerking, maar de praktijk is vaak zo versnipperd dat het vaak een hele klus is om de meest eenvoudige ideeën van de grond te krijgen.' Als jongerenparticipatie niet structureel wordt opgepakt en niemand het als zijn of haar verantwoordelijkheid ziet, is de kans groot dat mensen terugvallen in hun oude routine, waarschuwt Hazekamp. 'Participatie dreigt dan een incident te worden, een lokkertje aan de vooravond van de verkiezingen. Jongeren worden geprikkeld om mee te doen, raken enthousiast, hebben verwachtingen en dan valt het stil. Dat is de reden waarom zo veel jongeren die je tegenkomt, zeggen: "We geloven er niet meer in, er verandert toch niks." Wij proberen de continuïteit te bevorderen door goede afspraken te maken, ondersteuning op maat te leveren en onze deskundigheid over te dragen. Wij ontwikkelen een nieuwe aanpak van jongeren met als hoger doel dat nieuwe burgerschap en zien het als onze taak instellingen daarvoor de benodigde *tools* te geven. Natuurlijk heb je geen sanctiemogelijkheden, instellingen moeten het wel belangrijk vinden. Ik zie wel dat het gedachtegoed achter participatie steeds beter landt. Mensen doen hun best participatie structureel te maken en in toenemende mate nemen gemeenten op eigen initiatief contact met ons op om een participatietraject in te gaan. Natuurlijk hebben we het politieke tij mee, maar daar mag je participatie nooit afhankelijk van maken. Participatie moet een maatschappelijke vanzelfsprekendheid worden. Om dat te bewerkstelligen moet je ervoor zorgen dat een aantal generaties jongeren de ervaring heeft dat het zin heeft om jezelf te organiseren. Als zij dat vervolgens aan elkaar doorgeven via *peer education* heb je
– volgens mij – de beste garantie dat participatie beklijft.'

Jelle Rijntjes (17 jaar)

Ineens was ik niet meer die criminele jongen maar de deskundige

‘Een paar jaar geleden ben ik in aanraking gekomen met de jeugdreclassering nadat ik iets had gedaan wat niet door de beugel kon. Eens in de week kwam er dan iemand van de reclassering bij me langs en werd er over school gepraat en over thuis. Keer op keer datzelfde ritueel. De eerste keer dat ze kwam, zei ze: “Ik kom om jou te helpen.” Wat dat inhield en hoelang dat zou gaan duren, werd er niet bij verteld. Eigenlijk kreeg je nauwelijks informatie en had ik vooral het gevoel dat er een waakhond op me af gestuurd werd. Het was best een aardige vrouw, begrijp me niet verkeerd, ze leefde met me mee, maar soms zag ik aan haar dat ze me maar een slechterik vond. Dat was niet fijn en eigenlijk ook niet zo slim want als ze iets wilde bereiken moest ze mijn vertrouwen toch zien te winnen?’

‘Vorig jaar ben ik door mensen van Stichting Alexander benaderd of ik in een jongerenconsulenteam wilde komen. Als vroegere klant van de jeugdreclassering moest ik jongeren die op dat moment bij de jeugdreclassering zaten, gaan interviewen over de geboden hulp en op grond daarvan advies uitbrengen aan directie en medewerkers van de jeugdhulpverlening. Dat leek me hartstikke leuk want dan kon ik andere jongeren helpen iemand te krijgen die echt met ze zou meeleven.’

‘Eigenlijk konden we vrij snel aan de slag. Er is ons uitgelegd wat de bedoeling was en we hebben geleerd hoe we moesten interviewen. De vragenlijsten bepaalden we zelf, wij waren de deskundigen – dat lieten ze ons keer op keer merken. Eerst hebben we interviews gehouden bij jongeren thuis, later ook nog panelgesprekken. De problemen die naar voren kwamen waren voor mij heel herkenbaar. Zo vonden jongeren dat ze te weinig informatie kregen over wat hun te wachten stond, hadden ze weinig vertrouwen in hun reclasseerder, baalden ze ervan dat reclasseerders zich als een waakhondje gedroegen en vaak zonder medeweten van de jongere zelf persoonlijke informatie doorspeelden aan

ouders.'
'Op de consulentendag hebben we onze bevindingen gepresenteerd aan de medewerkers van de jeugdreclassering. We hebben verteld wat er in onze ogen mis was maar ook wat er goed ging. Het is natuurlijk niet alleen maar negatief. Het was allemaal heel spannend, maar het ging heel goed. We kregen hele positieve reacties, er werd echt naar ons geluisterd. Dat is heel speciaal. Ik hoop dat er nu daadwerkelijk iets gaat veranderen bij de jeugdreclassering. Er is ons toegezegd dat ze onze inbreng serieus zullen nemen en dat ze ons zullen informeren over eventuele vervolgstappen. Ik hoop echt dat ze anders over jongeren gaan denken en hen veel meer als een volwaardige gesprekspartner gaan zien. Ze moeten met hun aanpak ook beter aansluiten bij de belevingswereld van jongeren. Altijd maar op die bank bij de jongere thuis diezelfde riedel afsteken, levert niks op. Ga er samen met zo'n jongere op uit, doe wat samen dan komt het gesprek vanzelf. Geef jongeren het gevoel dat ze geholpen worden en niet gestraft.'
'Voor mij was het echt een mega-ervaring. Je doet wat voor andere jongeren. Je wordt gezien als de deskundige en je bent ineens niet meer die criminele jongen. Ik voelde me iemand met een mening die er toe deed. In het groot was dat eigenlijk voor het eerst dat mij gevraagd werd wat ik ergens van vond. Dat is goed voor je gevoel van eigenwaarde. Je realiseert je dat je verantwoordelijkheden hebt en invloed kunt uitoefenen. Dat had ik van tevoren nooit verwacht.'

Tot slot

'Gemeenten maar ook instellingen hebben de burger te lang verwaarloosd. Het vertrouwen is niet van de ene op de andere dag terug. Als je burgers van jongs af aan laat ervaren dat ze invloed hebben, kun je daarin verandering brengen. Dat betekent dat je participatie niet mag afdoen als een eenmalige activiteit, het is een continu proces dat je in je beleid moet verankeren.'

Met deze uitspraak legt Willem Bijl de vinger op de zere plek. Instellingen en gemeenten kunnen wel een vraaggerichte aanpak voorstaan, maar daarmee is de participerende burger, die op eigen initiatief verantwoordelijkheden naar zich toe trekt, nog niet geboren. Als gemeenten en instellingen het belang van participatie onderschrijven, zullen zij dat voor langere tijd moeten faciliteren en moeten ze bewijzen dat zij de burger serieus nemen. Hoewel de geïnterviewde personen op verschillende manieren invulling geven aan vraaggericht werken, komen zij stuk voor stuk tot diezelfde conclusie. Vraaggericht werken is voor hen meer dan het raadplegen van burgers over voor hen relevante onderwerpen. Je moet de dialoog aangaan met burgers en in samenspel met alle belanghebbende partijen zoeken naar oplossingen voor de gerezen vragen. Volgens de meeste geïnterviewden ben je er niet met alleen de dialoog aan te gaan. Vraaggericht werken houdt in dat burgers de garantie krijgen dat zij met hun inbreng invloed kunnen uitoefenen op nieuw beleid. Tegelijkertijd is dat niet alleen een zaak van instellingen en gemeenten, burgers moeten daar ook een verantwoordelijkheid in krijgen. Er is volgens hen pas sprake van daadwerkelijke participatie als burgers ook betrokken worden bij het realiseren van de aldus ontstane plannen. Participatie is niet alleen meedenken, maar ook meedoen. Alleen een dergelijke benadering zal ertoe leiden dat

burgers een grotere betrokkenheid voelen bij de samenleving en de inrichting ervan.

Vooraf keuzes maken

De verhalen in dit boek laten zien dat er verschillende manieren zijn waarop instellingen en gemeenten invulling geven aan participatie. De keuze voor een bepaald traject en/of een geschikte werkvorm hangt samen met de vraag waarover je de dialoog wilt aangaan en welke doelgroep je daarbij op het oog hebt. Wil je beleidsvoornemens toetsen of wil je de inbreng van burgers bij de ontwikkeling van nieuw beleid? Zo is de fotowijkwandeling in de Oosterparkwijk een goede aanpak om ouders te vragen of de aanwezige voorzieningen in hun wijk tegemoetkomen aan de behoeften van opvoeders met opgroeiende kinderen. Toetsing van een bestaand aanbod of reeds uitgestippeld beleid brengt echter wel het gevaar met zich mee dat er onbewust sturing kan plaatsvinden. Linda Biemans verwoordt dat als volgt: 'Dan vroegen we bijvoorbeeld aan jongeren: "Willen jullie een skatebaan?" Negen van de tien zeiden daar dan op: "Ja, ik wil een skatebaan." Vervolgens staat die skatebaan er en geen hond die ernaar omkijkt.' Geïnterviewden zijn dan ook voorstander van een meer open benadering zonder dat de betrokken instelling of gemeente daarbij op voorhand suggesties doet of beperkingen oplegt. Het risico dat je daarmee veel verwachtingen wekt die je later niet kunt waarmaken, zien geïnterviewden niet als een probleem. Zo zegt Bijl: "Zolang je maar legitieme redenen hebt en daarover ook communiceert. Jongeren zijn niet gek. Als je ze deelgenoot maakt van de beperkingen die een gemeente nu eenmaal heeft, is mijn ervaring dat ze altijd bereid zijn om actief mee te denken en met hele creatieve voorstellen komen die wel uitvoerbaar zijn.'

Voorbereidingsfase

Binnen de participatietrajecten in dit boek zijn verschillende fasen te onderscheiden. Zo is er een voorbereidingsfase waarin men zich niet alleen bezint op de te volgen aanpak. Gaat het alleen om een traject met jongeren of zijn er ook nog aparte trajecten met ouders en instellingen? Zo ja, hoe verhouden die zich tot elkaar en waar ontmoeten die trajecten elkaar? Het is zaak vanaf het allereerste begin zo veel

mogelijk partijen deelgenoot te maken van de plannen die er liggen, zelfs al is er voor hen – zo op het oog – geen actieve rol weggelegd. Dat betekent dat de gemeente of de instelling die initiatiefnemer is allereerst binnen de eigen organisatie moet communiceren over haar plannen. Daarnaast moet ze onderzoeken of de voorwaarden aanwezig zijn om participatie tot een succes te maken. Zo hameren verschillende geïnterviewden op het belang van een breed draagvlak en een goede planning. Bovendien moet er intern tijd uitgetrokken worden. Niet alleen voor het participatietraject als zodanig, ook voor de follow-up.
Hazekamp vindt het belangrijk dat alle partijen die met het participatietraject in aanraking zouden kunnen komen in een zo vroeg mogelijk stadium geïnformeerd worden. Hij hecht er, evenals enkele andere geïnterviewden, veel waarde aan dat betrokken partijen vooraf een intentieverklaring afleggen waarin staat dat er echt wat met de uitkomsten van het onderzoek gedaan zal worden. 'Om mijn woorden kracht bij te zetten, werk ik altijd met convenanten. Natuurlijk kan iedereen zich daar vervolgens weer aan onttrekken, maar ik heb er goede ervaringen mee.'

De werving

Iedereen is het erover eens dat het welslagen van een participatietraject in sterke mate afhangt van de werving. De meest bewandelde route is een zo persoonlijk mogelijke benadering van de doelgroep via lokale intermediairs. Als het om jongeren gaat, kunnen dat de scholen zijn, sportverenigingen, politie, hulpverlening en jongerenwerk. Een veelgehoorde tegenvaller is dat werving via het jongerenwerk niet de representatieve doelgroep oplevert die nodig is voor een participatietraject. Geïnterviewden constateren dat de bezuinigingen op het welzijnswerk hieraan veelal debet zijn. Ook het beleid dat het jongerenwerk zich bij uitstek op probleemjongeren moet richten, draagt hier toe bij. Omgekeerd is de inzet van het jongerenwerk daardoor wel weer heel geschikt om juist de wat moeilijker bereikbare doelgroepen te traceren. Met name het werven van allochtone groepen vraagt extra inspanningen. Het kan een uitkomst zijn om hier sleutelfiguren uit de eigen gemeenschap bij te betrekken. Anderen kiezen ervoor om het participatietraject zelf als trekker te

gebruiken. Zo programmeerde Tilburg een rapband die populair was onder allochtone jongeren en prikkelde Almelo de nieuwsgierigheid van buurtbewoners door bijeenkomsten te organiseren in een tent. De vuistregel die alle geïnterviewden hanteren is dat je het voor mensen aantrekkelijk moet maken om te participeren door aan te sluiten bij de belevingswereld van de doelgroep. Jongeren doen op basis van vrijwilligheid mee en hebben daarnaast ook nog een druk programma met school, werk en sport. Dus moet je rekening houden met tijden, je houding, je taalgebruik en niet bij voorbaat al iets inbouwen waardoor de sceptici hun vooroordelen bevestigd zien en kunnen zeggen: 'Zie je wel, ze doen niets.'
Dat jongeren vaak *zap*-gedrag vertonen en veelal niet bereid zijn langdurig te participeren, zien geïnterviewden niet als een knelpunt. Bijl speelt daarop in door jongeren verschillende mogelijkheden te bieden om te participeren. 'Laat ze zelf maar bepalen wat ze willen, dan kan iedereen meedoen op een manier die bij hem of haar past.' Hazekamp vindt het zelfs beter dat niet steeds dezelfde jongeren aan bod komen: 'Zo voorkom je juist die elitevorming die je bij jongerenraden vaak tegenkomt. Het gaat erom dat zo veel mogelijk jongeren ervaring opdoen met participatie, ook al is het maar tijdelijk.'

Aangepaste werkvormen

Voordat een gemeente of instelling overgaat tot het raadplegen van haar doelgroep, moet zij duidelijk maken wat de bedoeling is en wat er met de inbreng gaat gebeuren. Net als bij de werving geldt bij de keuze van de werkvorm waarmee je de vraagverkenning wilt uitvoeren, dat je moet aansluiten bij de belevingswereld van de doelgroep. Zo stelt Van Vugt: 'Je moet werving en methodiek aanpassen aan de doelgroep en zeker niet volgens een vast sjabloon werken.' Zo is het bij jongeren zaak het tempo er goed in te houden en veel variatie in te bouwen. Om participatie voor jongeren aantrekkelijk te maken geeft Bijl jongeren bijvoorbeeld een videotraining waarna ze met perskaart en al op pad gaan om andere jongeren te interviewen. Bij jongere kinderen is het de kunst het speels te houden en geen al te 'grote' onderwerpen aan te snijden. Meer dan bij jongeren en volwassenen moet je er bij kinderen op letten dat je niet te veel gaat sturen, waarschuwt Bijl. En, als je wilt dat ouders participeren, zorg

dan dat er kinderopvang geregeld is.
Veel participatietrajecten starten met een oriëntatiefase waarin een eerste vraagverkenning plaatsvindt. In de bij PJ Partners ontwikkelde aanpak wordt zelfs onderscheid gemaakt in een fase van informatieverzameling en een fase van verdieping. Ook Linda Biemans ging in eerste instantie bij groepen scholieren te rade om er achter te komen wat jongeren bezighield. De onderwerpen die daaruit naar voren kwamen, werden later gebruikt voor de jongerenmanifestatie *ID4Almelo*. Door in de verdiepingsfase met andere groepen jongeren te werken, komen de belangrijkste thema's naar voren. Op een wat informelere wijze anticipeert ook Peter van Heteren in zijn werkwijze op de problemen die in een buurt leven en zorgt hij ervoor dat partijen die burgers hierover te woord kunnen staan aanwezig zijn tijdens de tentgesprekken. 'Je kunt dan een deel van de vragen direct afhandelen en daarmee laten zien dat je luistert naar de burger en bereid bent problemen aan te pakken.' Voor welke werkvorm je ook kiest, alle geïnterviewden benadrukken dat je moet laten zien dat je ook daadwerkelijk iets doet met de inbreng van burgers. Dat betekent dat je tijdens een participatietraject moet proberen zo snel mogelijk concrete resultaten te laten zien en dat je met betrokkenen afspraken maakt over de te nemen maatregelen, hen daar zo mogelijk bij betrekt en hen in ieder geval blijft informeren over de gang van zaken.

Knelpunten

Zoals eerder aangegeven mag participatie zich niet beperken tot het raadplegen van de doelgroep. In dialoog met alle betrokken partijen moeten niet alleen de knelpunten geïnventariseerd worden, ook voor het zoeken van oplossingen moet de dialoog aangegaan worden. Een participatietraject kent dan ook altijd een of meer bijeenkomsten waarbij de bevindingen teruggekoppeld worden naar de instanties die er iets mee zouden moeten doen. Idealiter gebeurt dit in een debat waarbij de bevraagde doelgroep standpunten en ideeën verheldert om daarop vervolgens een reactie te krijgen van de betrokken instanties.
Bij de daarop volgende uitvoering van de plannen mag de burger ook niet aan de kant blijven staan, vinden geïnterviewden. Biemans zegt

hierover: 'Je moet niet in de valkuil lopen dat je alles voor jongeren gaat doen. Je moet jongeren verantwoordelijkheden geven. Ze zijn zelf heel goed in staat aan te geven wat ze al dan niet aankunnen.' Tegelijkertijd mag het niet zo zijn dat burgers reguliere taken van gemeenten of instellingen moeten overnemen. Biemans: 'Jongeren kunnen veel maar je mag ze niet van alles op de schouders leggen waar normaal gesproken professionals voor opdraaien.'
Een belangrijk knelpunt bij het realiseren van de plannen noemen geïnterviewden de ambtelijke molen. Biemans en Bijl hebben het in deze context over de traagheid van beleid. Jan Hazekamp vindt de verkokering met name op lokaal niveau een groot struikelblok. 'Wat jongeren zeggen past nooit alleen in jouw beleidsvakje. Jongeren komen vaak met hele simpele adviezen die volwassenen niet kunnen realiseren omdat ieder zijn eigen departementje heeft. Jongeren drukken je wat dat betreft met de neus op de feiten. Hun voorstellen veronderstellen samenwerking, maar de praktijk is zo versnipperd dat het vaak een hele klus is om de meest eenvoudige ideeën van de grond te krijgen.' Ook zien de geïnterviewden zich keer op keer geconfronteerd met de vaak nog sterk aanbodgerichte werkwijze van voorzieningen. Zo signaleerde Van Vugt tijdens een bijeenkomst waaraan zowel jongeren als professionals deelnamen dat beide partijen een totaal andere beoordeling hadden van het aanbod. 'Als het je inzet is de potenties van de jeugd aan te boren, dan is het onthutsend jongerenwerkers te horen zeggen dat zij weten wat goed is voor jongeren en dat ze geen zin hebben daarvan af te wijken. Ik was verbijsterd over het paternalisme van sommige professionals die jongeren niet als mondige burgers zagen maar als een object voor hun activiteit.'

Langdurige effecten

Terugkijkend op de verschillende participatietrajecten, vinden de geïnterviewden dat de inspanningen niet voor niets zijn geweest. Zo constateert Peter van Heteren dat zijn buurt veel meer is gaan leven voor de gemeente en dat omgekeerd de gemeente voor de bewoners ook geen onbekende meer is. Hij signaleert dat mensen meer betrokken bij hun buurt raken en zelf initiatieven nemen. 'In ambtelijke termen mag je het misschien over sociale cohesie en leefbaar-

heid hebben, maar waar het uiteindelijk om draait is dat burgers zich realiseren dat de buurt van hen is.' In Tilburg en Almelo waar jongeren betrokken zijn bij de ontwikkeling van een nieuw jeugdbeleid doen zich vergelijkbare effecten voor. Zo praat de gemeente niet meer over jongeren in termen van problemen, maar realiseert zich dat jongeren een wezenlijke bijdrage kunnen leveren aan het gemeentelijk beleid. Jongeren zelf zijn actief betrokken bij het aantrekkelijker maken van hun stad en zijn zich meer dan voorheen bewust van de verantwoordelijkheid die zij daarin zelf hebben. Zo werd Thomas Deliën door zijn deelname aan het Tilburgse participatietraject politiek actief en kwam hij na de verkiezingen zelfs in de gemeenteraad terecht. 'In een paar jaar tijd is mijn leven drastisch veranderd. Ik ben me bewust van mijn verantwoordelijkheden en ga die niet meer uit de weg.'
Ook voorzieningen lijken meer bereid naar potentiële afnemers te luisteren en hun aanbod open te breken. Zo heeft een voetbalvereniging in Almelo zich de kritiek van jongeren aangetrokken en is er een jongerenwerker in dienst genomen om meer aan de wensen van jongeren tegemoet te kunnen komen. Geïnterviewden signaleren dat de wat meer traditionele instellingen zoals bijvoorbeeld het speeltuinwerk vaak nogal defensief reageren. Men is het erover eens dat als instellingen het roer niet willen omgooien en hun programmering niet beter afstemmen op de behoeften van burgers, de gemeente daarin een sturende rol moet spelen. Als verstrekker van subsidiegelden heeft de gemeente daar ook de mogelijkheden voor. Om instellingen te stimuleren om meer werk te maken van participatie, zijn verschillende gemeenten er dan ook toe overgegaan aandacht voor jeugdparticipatie mee te nemen als voorwaarde in het lokale subsidiebeleid.

Participatie als continu proces

Participatie is volgens geïnterviewden geen eenmalige activiteit, maar een continu proces dat door de dialoog gestuurd wordt. Bijl: 'Er dienen zich steeds nieuwe onderwerpen aan waarover jongeren iets te zeggen hebben. Bovendien verandert de doelgroep en daarmee ook de vragen en behoeften. Je bent verplicht van tijd tot tijd te toetsen of dat wat je doet op basis van vorige gegevens nog steeds is

wat mensen willen.' Ook al heeft een instelling of gemeente goede ervaringen opgedaan met participatie, dan wil dat nog niet zeggen dat een blijvende betrokkenheid van burgers bij het beleid gegarandeerd is. Jongerenparticipatie vraagt nu eenmaal een fikse tijdsinvestering. Geïnterviewden zijn het erover eens dat zolang participatie nog geen gemeengoed is, gemeenten er alles aan moeten doen om dit te faciliteren. Zo probeert Tilburg participatie te verankeren met de aanstelling van een contactambtenaar Jeugd en gaat Almelo verder op de ingeslagen weg door eens in de twee jaar *ID4Almelo* met steeds wisselende groepen jongeren te herhalen. Voor Willem Bijl gaat dit niet ver genoeg. 'Als je participatie niet opneemt in je beleid, bestaat het risico dat het wegzakt. Je moet in je beleid vastleggen dat er geen jeugdbeleid meer gemaakt wordt zonder dat jongeren erbij betrokken worden.' Geïnterviewden zijn zich ervan bewust dat er wellicht nog generaties overheen gaan voor de nieuwe participerende en mondige burger zich aandient, maar ze vinden dat niemand zich daardoor mag laten ontmoedigen. Biemans: 'We hebben mensen veel te lang als baby's behandeld. Als je daarmee doorgaat, krijg je nooit verantwoordelijke, mondige burgers. Ik heb er moeite mee als jongeren als een probleem worden gezien. Je moet ze serieus nemen en je moet je realiseren dat ze heel veel kunnen. Geef ze een kans dat te laten zien. Mijn insteek is: "Niet pamperen, maar zindelijk maken." Dus zolang jongeren nog niet zelf met hun ideeën komen, moet je kijken hoe je dat kunt stimuleren.'

NIZW, innovatiepartner in zorg en welzijn

Het NIZW is een onafhankelijke organisatie die zich samen met instellingen, professionals, beleidsmakers en burgers inzet voor de kwaliteit en vernieuwing van de sector zorg en welzijn. In deze sector werken ruim 400.000 beroepskrachten en vele vrijwilligers op terreinen als kinderopvang, maatschappelijke dienstverlening, sociaal-cultureel werk, ouderendienstverlening, jeugdzorg, maatschappelijke opvang, verzorgings- en verpleeghuizen, thuiszorg en hulpverlening aan mensen met een handicap. Ook instellingen buiten de sector die zorg- en welzijnsactiviteiten ondernemen, zoals opleidingen, provincies, gemeenten en woningbouwcorporaties, doen regelmatig een beroep op het NIZW.
Het NIZW informeert, innoveert en ondersteunt de sector en draagt zo bij aan een zorgzame samenleving waarin de eigen verantwoordelijkheid en keuzevrijheid van burgers vooropstaan. Het werk van het NIZW is een combinatie van onderzoek, ontwikkeling en implementatie die het mogelijk maakt om vernieuwingen en verbetering van het begin tot het eind te begeleiden. Dit resulteert onder meer in adviezen, veranderingstrajecten, trainingen, congressen, boeken, brochures, almanakken, websites, cd-rom´s, video's en een informatielijn. De activiteiten van het NIZW zijn ondergebracht in de centra NIZW Jeugd, NIZW Zorg, NIZW Sociaal Beleid, NIZW Professionalisering, NIZW International Centre en 2ZW. Meer informatie over het NIZW is te vinden op www.nizw.nl.

‘Gemeenten maar ook instellingen hebben de burger te lang verwaarloosd. Het vertrouwen is niet van de ene op de andere dag terug. Als je burgers van jongs af aan laat ervaren dat ze invloed hebben, kun je daarin verandering brengen. Dat betekent dat je participatie niet mag afdoen als een eenmalige activiteit, het is een continu proces dat je in je beleid moet verankeren.’

Dat zegt een van de geïnterviewden in *Barometers voor lokaal jeugdbeleid*. In dit boek vertellen beleidsmakers en professionals over participatietrajecten met kinderen, jongeren en hun opvoeders. Met voorbeelden uit de praktijk laten zij zien welke aanpak zij gevolgd hebben, wat succesfactoren zijn en waar knelpunten liggen. Ook jongeren en ouders komen aan het woord over hun ervaringen als participerende burger. De verhalen laten zien dat vraaggericht werken gemeenten en instellingen ongekende mogelijkheden biedt, maar dat dit wel van alle betrokkenen de nodige inspanningen veronderstelt.

Participatie van burgers staat hoog op de politieke en maatschappelijke agenda. Iedereen heeft het erover, onderschrijft het belang maar vaak deinzen gemeenten en instellingen er nog voor terug om participatie structureel aan te pakken. Dit boek nodigt de lezer uit om met participatie aan de slag te gaan en er een substantiële plek voor in te ruimen binnen de eigen organisatie. Beleidsmakers bij gemeenten en managers in zorg en welzijn die kinderen, jongeren en ouders willen betrekken bij de ontwikkeling en de uitvoering van het lokale jeugdbeleid, kunnen zich laten inspireren door de voorbeelden in dit boek en kunnen hun eigen ideeën over participatie aanscherpen. Ook leent het materiaal zich uitstekend voor opleidingen.

Joanka Prakken is als publiciste werkzaam bij het NIZW. Recente titels van haar hand zijn *Van tribune naar speelveld. Vraaggericht werken in de praktijk* (2002), *Zonder beperkingen. Deelname van mensen met een verstandelijke handicap aan de samenleving* (2002).
Ingrid Ligtermoet is pedagoge en werkzaam bij de afdeling Ondersteuning & Preventie van NIZW Jeugd. Zij houdt zich met name bezig met ouderbetrokkenheid en publiceerde *Ouders betrekken bij kindercentra. Het kán* (2000).

ISBN 90-5957-023-5